

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุดที่ 5 ประเทศไทย:
บทสรุปย่อของการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ระบบการจัดการ และการค้าไม้
(FLEGT)

กรกฎาคม 2554

แผนปฏิบัติการ FLEGT ของสหภาพยุโรปในภูมิภาคเอเชีย

ความเป็นมา

คณะกรรมาธิการยุโรป (EC) ได้จัดพิมพ์แผนปฏิบัติการการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ระบบการจัดการ และการค้า (FLEGT) ขึ้นในปี พ.ศ. 2545 FLEGT ไม่เพียงแต่มุ่งหวังที่จะลดการตัดไม้ทำลายป่าที่ผิดกฎหมายเท่านั้น หากยังต้องการที่จะสนับสนุนระบบการจัดการไม้ที่ดี เพื่อที่จะช่วยขจัดปัญหาความยากจน และส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนอีกด้วย

สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป (EFI) เป็นองค์การวิจัยนานาชาติที่มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประเทศฟินแลนด์เพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเสริมสร้างเครือข่าย การทำวิจัยป่าไม้ในระดับภูมิภาคยุโรป สถาบันป่าไม้แห่งยุโรปเป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ FLEGT สถาบันดำเนินงานในการ (1) สนับสนุนกระบวนการทวิภาคีระหว่างสหภาพยุโรป และประเทศผู้ผลิตไม้ในการลงนามและดำเนินการ ตาม “ข้อตกลงการเป็นหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจ”ภายใต้แผน ปฏิบัติการ FLEGT และ (2) ทำโครงการสนับสนุนแผนปฏิบัติการ FLEGT ในภูมิภาคเอเชีย สำนักงาน FLEGT ภูมิภาคเอเชีย (FLEGT Asia) เป็นสาขาของสถาบันป่าไม้แห่งยุโรปที่ตั้งขึ้นใน เดือนตุลาคม 2009 สำนักงาน FLEGT ภูมิภาคเอเชียแสวงหาความร่วมมือเพื่อสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภูมิภาค ในขณะที่สำนักงาน FLEGT ภูมิภาคยุโรปดำเนินการโดยสถาบันป่าไม้แห่งยุโรป ร่วมกับสหภาพยุโรป

FLEGT ภูมิภาคเอเชีย

เป้าหมายของโครงการFLEGTภูมิภาคเอเชีย คือการสนับสนุนธรรมาภิบาลป่าไม้เพื่อขจัดปัญหาความยากจนและเพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในภูมิภาคเอเชีย ภายใต้การปฏิบัติการ FLEGT ของสหภาพยุโรป

กลยุทธ์

กลยุทธ์ในการบรรลุเป้าหมายของโครงการมุ่งเน้นการส่งเสริมและช่วยเหลือการค้าไม้ระหว่างประเทศอย่างถูกกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการค้าภายในตลาดเอเชีย หรือส่งออกไปสู่จากเอเชียไปยังตลาดผู้บริโภคอื่นๆ โครงการยังคงมุ่งเน้นการส่งเสริม ความเข้าใจในอุปสงค์ของตลาดค้าไม้หลักๆ และการใช้ระบบที่ช่วยผู้ซื้อผู้ขายในตลาดค้าไม้ในภูมิภาคเอเชียในการตอบสนอง ต่อความต้องการเหล่านั้นได้

โครงการ

โครงการที่ทำเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์มีสามระยะ คือ

© สำนักงาน FLEGT, การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุดที่ 5, ประเทศไทย: บทสรุปย่อของการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ระบบการจัดการ และการค้าไม้ (FLEGT) กรกฎาคม 2554

รายงานนี้ได้รับการสนับสนุนโดยสหภาพยุโรป และรัฐบาลของประเทศ ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ สเปน และสหราชอาณาจักร ความคิดเห็นในรายงานนี้ไม่สามารถนำมาใช้เป็นความคิดเห็นอย่างเป็นทางการของสหภาพยุโรปได้

www.euflegt.efi.int

1. การเก็บข้อมูล

นำข้อมูลพื้นฐาน (สถิติทางการค้า สถานการณ์ในอนาคต การระบุตัวผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลยุทธ์การมีส่วนร่วม) มาประยุกต์ใช้กับประเทศในภูมิภาค จะมีการเก็บข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูลของผู้ผลิต ผู้แปรรูปไม้ ผู้ส่งออก และผู้บริโภคหลัก ข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ในงานด้านการสื่อสารและการฝึกอบรมเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาขีดความสามารถ และนำข้อมูลพื้นฐานนี้มาใช้ในการตรวจสอบความก้าวหน้าในระยะเวลาสามปีของการดำเนินโครงการ

2. การพัฒนาขีดความสามารถ

ระยะที่สองคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบัน (บริษัท, สมาคมการค้า, องค์กรพัฒนาเอกชน, หน่วยงานรัฐบาล, สุลกากร ฯลฯ) เพื่อการพัฒนาธรรมาภิบาลป่าไม้ในแต่ละประเทศ และในภูมิภาค เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ในระยะนี้ จะเป็นการฝึกอบรม (การอบรมแบบตัวต่อตัว การฝึกอบรมผู้ฝึกอบรม การทำสัมมนาเชิงวิชาการ การศึกษานำร่อง) การเผยแพร่ข้อมูลและการติดต่อสื่อสาร (งานแฟร์ การสัมมนา การทำเว็บไซต์)

3. สุลกากรและความร่วมมือในระดับภูมิภาค

การสนับสนุนการค้าในระดับภูมิภาค และการพัฒนาศักยภาพของศุลกากร เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด จะมีขึ้นภายใต้ความร่วมมือกับโครงการอื่นๆ ในภูมิภาค

รายงานฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจาก FLEGT Asia ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระยะที่ 1-2 ของโครงการ

ที่อยู่

European Forest Institute – FLEGT Asia Regional Office

c/o Embassy of Finland

5th Floor, Wisma Chinese Chamber

258 Jalan Ampang

50450 Kuala Lumpur

Tel: +60 3-42511886

Fax: +60 3-42511245

Website: www.efi.int/portal/projects/flegt, www.euflegt.efi.int

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุดที่ 5 ประเทศไทย:

บทสรุปย่อของการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ระบบการจัดการ และการค้า (FLEGT)

เควิน วูดส์ คีธ บาร์นีย์ เคอร์สติน แคนบี

Forest Trends

เพื่อโครงการภูมิภาค FLEGT Asia

กรกฎาคม 2554

Forest Trends เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนไม่แสวงผลกำไร ตั้งอยู่ที่วอชิงตัน ดีซี ที่ทำงานเพื่อส่งเสริมให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้ เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ยั่งยืนโดยการสร้างมูลค่าทางการตลาดให้กับบริการในระบบนิเวศวิทยา (market values for ecosystem services) เพื่อสนับสนุนโครงการหรือบริษัทที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาตลาดใหม่ๆ และเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่อยู่ใกล้ป่า Forest Trends วิเคราะห์กลยุทธ์ตลาดและนโยบาย เชื่อมโยงผู้ผลิตที่มีความคิดริเริ่มเข้าด้วยกันกับชุมชนและนักลงทุนในการพัฒนาเครื่องมือทางการเงินเพื่อการอนุรักษ์และชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณ Jean-Philippe Leblond ในการให้ข้อเสนอแนะจากงานต้นฉบับ ขอขอบคุณ Michael Jenkins และพนักงานของ Forest Trends สำหรับการสนับสนุน โดยเฉพาะ Christine Lanser ในการช่วยงานวิจัยและการรวบรวมข้อมูลการค้า และ Anne Thiel ในการตรวจร่างและวางรูปแบบของรายงานนี้

วิธีการดำเนินการศึกษา

ข้อมูลที่ใช้ในรายงานฉบับนี้รวบรวมโดย Kevin Woods และโดยการนำข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ อาจารย์มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน ในการสัมภาษณ์ทุกครั้งจะมีการแจ้งผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าการศึกษานี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากสถาบันป่าไม้ยุโรปและจะเป็นรายงานที่เปิดต่อสาธารณะ โดยมี James Hewitt จากสถาบันป่าไม้ยุโรปเป็นผู้รวบรวมข้อมูลการนำเข้า ส่งออกไม้ สถิติการค้าป่าไม้โดยมากได้มาจากกรมศุลกากรของประเทศไทย สถิติส่วนที่เหลือมาจาก World Trade Atlas และ UN Comtrade หนังสือพิมพ์ภาษาไทย รายงาน และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่สำคัญต่อการศึกษานี้ ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามอย่างเต็มที่ที่จะให้การศึกษานี้มีรายละเอียดเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย ป่าไม้ ระบบการจัดการ และการค้าให้มากที่สุดที่จะทำได้ แต่ก็อาจมีบางส่วนที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึงในรายงานนี้

สารบัญ

1.	รายงานสรุปและใจความสำคัญ	7
2.	ความเป็นมา	12
3.	ยุทธศาสตร์ด้านการทำป่าไม้แห่งชาติ นโยบายและกฎข้อบังคับ	13
	3.1 ป่าไม้และการอนุรักษ์	13
	3.2 ประชาพิจารณ์ต่อประเด็นการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย	16
4.	ความต้องการ (อุปสงค์): ตลาดในประเทศและการส่งออก	20
	4.1 การส่งออก	21
5.	การจัดการไม้ซุง: การนำเข้าและการผลิตภายในประเทศ	39
	5.1 การนำเข้า	39
	5.2 การผลิตไม้ซุงในประเทศ	52
6.	ผลิตภัณฑ์ไม้ไทยในภาคอุตสาหกรรม	57
	6.1 ข้อมูลทั่วไป	57
	6.2 แผ่นชิ้นไม้ขนาดเล็ก เยื่อกระดาษและอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ	57
	6.3 เฟอร์นิเจอร์ไม้	59
	6.4 ไม้แผ่น	60
	6.5 งานก่อสร้างและการเคหะ	60
7.	ระบบการรับรองและการพิสูจน์	61
	7.1 ระบบการบันทึกข้อมูลของรัฐบาลไทย	61
	7.2 โครงการรับรองที่มาจากแหล่งภายนอก	62
	7.3 กฎและข้อบังคับสำหรับอุตสาหกรรมไม้	64
8.	การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	66
	8.1 ภาครัฐบาล	66
	8.2 ผู้มีบทบาทในอุตสาหกรรมป่าไม้	70
	8.3 สมาคมอุตสาหกรรมป่าไม้	78
	8.4 ประชาสังคม	79
9.	อ้างอิง	81
	ภาคผนวก I กระบวนการศุลกากร	85
	1. เอกสาร	85
	2. พิธีการนำเข้า	85
	3. ขั้นตอนการปฏิบัติพิธีการส่งออกสินค้า	87

ADB	Asian Development Bank	ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย
ADT	Air dried tonne	
AFIC	ASEAN Forest Industry Council	กลุ่มอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ในภูมิภาคอาเซียน
AFPIC	ASEAN Forest Product Industry Club	
ALRO	Agricultural Land Reform Office	สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ASEAN	Association of South East Asian Nations	สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
BAAC	Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
BDMT	Bone-dried metric tonne	
CF	Community Forestry	ป่าชุมชน
CoC	Chain of Custody	ห่วงโซ่แห่งการคุ้มครอง
CoO	Certificate of Origin	ใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า
DNP	Department of National Parks	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
EIA	Environmental Impact Assessment	การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
FAO	United Nations Food and Agriculture Program	องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ
FIO	Forest Industry Organization	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
FIP	World Bank Forest Investment Program	
FLEG	Forest Law Enforcement and Governance	การบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ระบบการจัดการ
FLEGT	Forest Law Enforcement, Governance and Trade	การบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ระบบการจัดการ และการค้า
FSC	Forest Stewardship Council	คณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า
GIS	Geographical Information System	ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์
GMT	Green metric tonne	
ITTO	International Tropical Timber Organization	องค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ
IUCN	International Union for the Conservation of Nature	องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ
MDF	Medium-density fiberboard	แผ่นใยไม้อัดความหนาแน่นปานกลาง
m ³	Cubic mete	ลูกบาศก์เมตร
MNRE	Ministry of Natural Resources and Environment	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

MOAC	Ministry of Agriculture and Cooperatives	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
NESDP	National Economic and Social Development Plan	
	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	
NGO	Non-Governmental Organization	องค์กรพัฒนาเอกชน
ORRAF	Office of Rubber Replanting Aid Fund	สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development	
	องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา	
PAO	Provincial Administrative Organization	องค์การบริหารส่วนจังหวัด
PAS	Protected area system	ระบบพื้นที่คุ้มครอง
PREP	Private Reforestation Extension Project	โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า
REDD+	Reduced Emissions from Deforestation and Degradation	
	แนวทางลดโลกร้อนด้วยการลดการตัดไม้ทำลายป่าและลดการทำให้ป่าเสื่อมโทรมในประเทศกำลังพัฒนา	
RFD	Royal Forest Department of Thailand	กรมป่าไม้
RWE	Roundwood equivalent	สมมูลของไม้โดยรอบ
SCG	Siam Cement Group	เครือซีเมนต์ไทย
SLIMF	Small- and Low-Intensity Managed Forests	
TAO	Tambon Administrative Organization	องค์การบริหารส่วนตำบล
TISI	Thailand Industrial Standards Institute	สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
TLAS	Timber Legality Assurance System	การประกันความถูกต้องตามกฎหมาย
USAID	United States Agency for International Development	
	องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา	
VLO	Verification of Legal Origin	การตรวจสอบถิ่นกำเนิดสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย
VPA	Voluntary Partnership Agreement	ข้อตกลงการเป็นหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจ
WWF	World Wildlife Fund	กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล

1. รายงานสรุปและใจความสำคัญ

ประเทศไทยแตกต่างจากประเทศอื่นๆ ในกลุ่มประเทศภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเนื่องจากมีความชำนาญกว่าสิบปีในการถือตามนโยบายเพื่อต่อสู้กับการลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมายและการล่าเลี้ยงไม้ภายในประเทศ การห้ามตัดไม้ใน ค.ศ. 1989 และการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มรากหญ้าที่เพิ่มมากขึ้นบริเวณรอบๆ พื้นที่เพาะปลูกขนาดใหญ่ และการโยกย้ายพื้นที่ชุมชน ซึ่งส่งผลให้สถาบันด้านป่าไม้ของประเทศไทยต้องเพิ่มการตอบรับในประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมและประเด็นทางสังคมมากขึ้น การลดจำนวนป่าไม้ในประเทศไทยเริ่มทรงตัวในทศวรรษที่ผ่านมา และมีการเพิ่มจำนวนป่าไม้ขึ้นอย่างต่อเนื่องในบางพื้นที่ การกระจายอำนาจและการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนถือเป็นนโยบายหลักที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แม้ว่าการดำเนินการอย่างเป็นทางการจะเป็นรูปธรรมจะไม่ใช่ไปอย่างสม่ำเสมอมากนักก็ตาม โดยทั่วไป สถาบันต่างๆ ในประเทศไทยตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นและภาครัฐวิสาหกิจด้านป่าไม้ เกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างนโยบายที่มีการขับเคลื่อนและทรงประสิทธิภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ในระยะยาวอันเกี่ยวข้องกับป่าไม้ ชุมชน การอนุรักษ์ และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ทั้งหมดนี้ส่งผลดีต่อการพัฒนา คำถามคือการปฏิรูปนี้จะนำไปสู่การดำเนินการอย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพได้หรือไม่

ถึงแม้ว่าประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายป่าชุมชน แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ได้รับการจัดตั้งมาเป็นอย่างดีได้สร้างการผลักดันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจในทางปฏิบัติและทางเลือกอื่นๆ สำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็ยังคงเกิดขึ้นโดยชุมชน ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ (อบต.) ซึ่งจัดขึ้นเพื่อการเข้าร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและป่าชุมชนโดยเฉพาะ

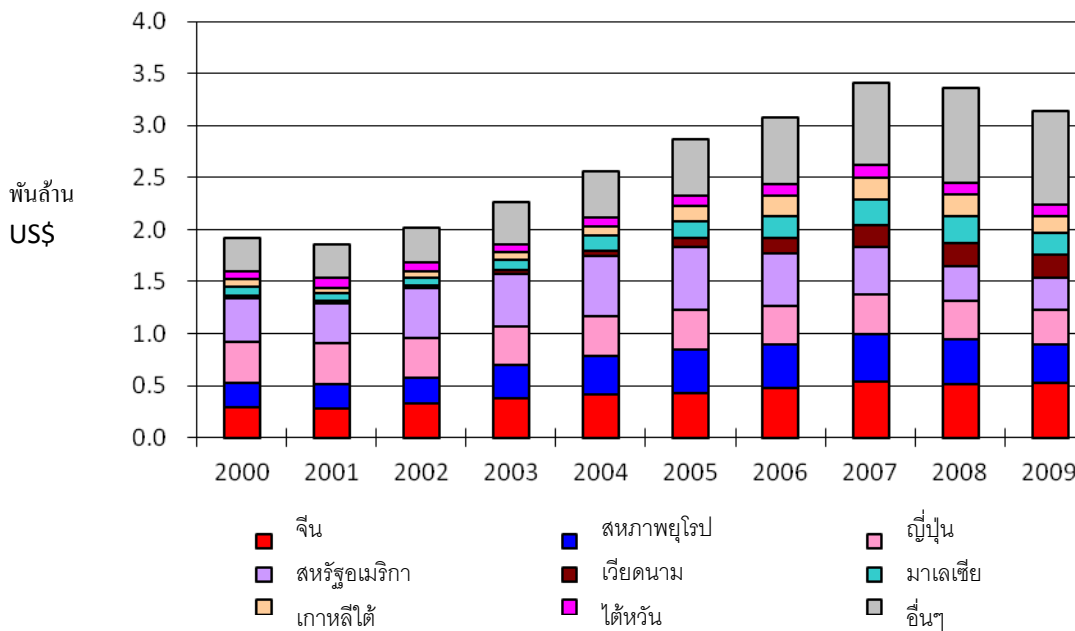
ขณะเดียวกัน อุตสาหกรรมการผลิตด้านป่าไม้ของไทยก็ตอบสนองต่อนโยบายการห้ามตัดไม้ทั่วประเทศและความไร้สามารถที่จะรักษาสัมปทานไม้สักขนาดใหญ่เอาไว้ ด้วยการเปลี่ยนไปส่งวัสดุไม้นำเข้าและการใช้พันธุ์ไม้ที่ไม่มีมูลค่าสูงที่ปลูกโดยผู้ปลูกพืชรายย่อยและเกษตรกรที่ได้ตกลงทำสัญญาไว้ โดยเฉพาะไม้ยางพารา แปลงเพาะปลูกปีต่อปีของผู้ปลูกรายย่อย มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยยังคงมุ่งที่จะนำเข้าผลิตภัณฑ์ไม้สักจากประเทศเพื่อนบ้านที่รู้จักกันเป็นอย่างดีว่ามีปัญหาด้านการจัดการป่าไม้และความโปร่งใสในการซื้อขายผลิตภัณฑ์ไม้ดังกล่าว

ใจความสำคัญของรายงานสรุปประกอบด้วย:

ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ในระดับภูมิภาค: ประเทศไทยได้กลายเป็นศูนย์กลางผลิตสินค้าจากป่าไม้ในระดับภูมิภาค โดยแข่งขันกับประเทศจีนและเวียดนาม ขณะเดียวกันก็ได้ส่งวัตถุดิบจำนวนมากไปยังประเทศดังกล่าวในรูปของไม้ท่อนยางพาราและไม้สัก ยูคาลิปตัส ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงเป็นทั้งผู้แข่งขันในระดับภูมิภาคในส่วนของอุตสาหกรรมระหว่างประเทศและผู้จัดหาผลิตภัณฑ์ด้วย

ในแต่ละปี นับแต่ ค.ศ. 2006 เป็นต้นมา ประเทศไทยส่งออกผลิตภัณฑ์จากป่าไม้มูลค่ากว่า 3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (รูปที่ 1) แม้ในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ เมื่อเปรียบเทียบการส่งออกจะเห็นว่า ใน ค.ศ. 2010 เวียดนามมีมูลค่าการส่งออก 3.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ขณะที่ประเทศจีนมีมูลค่าการส่งออกไม้กว่า 25,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในแต่ละปีนับตั้งแต่ ค.ศ. 2007 เป็นต้นมา จุดหมายการส่งออกไม้ของไไทยนั้นมีอยู่หลายแห่งประกอบด้วยประเทศจีน กลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเวียดนาม และประเทศมาเลเซีย

ตารางที่ 1 ผลผลิตภัณฑ์ป่าไม้ที่ส่งออกคิดเป็นมูลค่า (พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ \$)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ปี ค.ศ. 2010¹

ประเทศไทยเป็นผู้ปลูกไม้ยางพารารายใหญ่ที่สุดในโลก: ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตไม้ยางพาราเพื่อการอุตสาหกรรมรายใหญ่ที่สุดในโลก และใช้ไม้ยางพาราดังกล่าวเพื่อผลิตเฟอร์นิเจอร์ภายในประเทศ อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ของไทยผ่านการปรับโครงสร้างในช่วงทศวรรษ 1990 หลังจากมีการห้ามตัดไม้ทำลายป่า และในปัจจุบันอุตสาหกรรมเกือบทั้งหมดจึงอาศัยไม้ยางพาราเป็นวัตถุดิบ นอกจากนี้ ประเทศไทย ยังเป็นผู้ผลิตรายสำคัญและอยู่ในกลุ่มผู้ส่งออกไม้รายหลักๆ อันประกอบด้วยไม้อัดปาติเคิล แผ่นใยไม้อัด ความหนาแน่นปานกลาง และ แผ่น ไม้อัด (plywood) โดยกลุ่มอุตสาหกรรมดังกล่าวต้องอาศัยการผลิตไม้ยางพาราอย่างมากเช่นกัน (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตร แห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009: 66).

เพื่อทำความเข้าใจการส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้ของประเทศไทย ควรพิจารณาถึงประเภทของไม้ที่นำมาใช้ รวมถึงตลาดการส่งออกเป็น สำคัญ ประมาณร้อยละ 97 ของไม้แปรรูปที่ส่งออกในปี 2004 เป็นไม้ยางพารา และร้อยละ 80 ของจำนวนนี้ส่งไปยังประเทศจีน (ข้อมูล จากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009:60) ส่วนที่เหลือส่งไปยังประเทศมาเลเซียเป็นหลัก ซึ่งเป็นที่ที่ ขาดแคลน ไม้ยางพาราอย่างหนัก (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009:60).

อุตสาหกรรมไม้ส่วนใหญ่ของไทยขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมยางพาราและไม้ยูคาลิปตัสที่ส่งมาจากผู้ผลิตรายย่อย และอีกส่วนหนึ่ง

¹ สถิติเกี่ยวกับธุรกรรมการค้าขายทั้งหมดรวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ สำหรับสถาบันป่าไม้แห่งยุโรป หากไม่มีหมายเหตุอื่นๆ ระบุแหล่งข้อมูล ทางสถิติเบื้องต้นด้านการซื้อ ขายในเชิงวิเคราะห์มาจากกรมศุลกากรแห่งสหราชอาณาจักรไทย (<http://www.customs.go.th/Customs-Eng/Statistic/Statistic.jsp?menuNme=Statistic>). แหล่งข้อมูลเพิ่มเติมมาจาก World Trade Atlas และ UN Comtrade (http://comtrade.un.org/db/dqQuickQuery.aspx?cc=4801*.%20-4801&px=H0&r=764&y=2007&p=ALL&rg=1&so=8)

ที่มีจำนวนน้อยกว่ามาจากแปลงเพาะปลูกที่เป็นของรัฐบาล: ส่วนไม้ยางพาราและยูคาลิปตัสส่วนใหญ่มาจากกลุ่มผู้ผลิตรายย่อย ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงกลายเป็นทางเลือกใหม่สำหรับบริษัทสัมปทานที่ดินขนาดใหญ่ที่มีความน่าเชื่อถือ การปลูกต้นไม้ของเกษตรกร รายย่อยในประเทศไทยก่อปัญหาการปฏิบัติตามข้อบัญญัติและการรับรองด้านสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งด้านการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ระหว่างผู้ผลิตรายย่อยและหน่วยงานด้านป่าไม้ของประเทศ อันประกอบด้วยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (FIO) นอกจากนี้ ยังมีประเด็นอื่นที่เกิดขึ้นกับผู้ผลิตรายย่อยที่มีแปลงเพาะปลูกยางพาราในพื้นที่ป่าสงวน อย่างไรก็ตาม ยังมีความเสี่ยงทางกฎหมายในประเด็นดังกล่าว เช่นการที่พื้นที่เพาะปลูกขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ระหว่างทศวรรษที่ 1960 ถึง 1980 ก็ได้มาจากการเวนคืนที่ดินจากเกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูกและเช่นเดียวกับผู้ปลูกรายย่อยที่ปลูกยางพาราในเขตป่าสงวนมักจะอ้างสิทธิในที่ดินดังกล่าวว่าตนถือครองก่อนจะจัดตั้งเป็นวนอุทยาน และมักอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็น “ป่ายางพารา” หรือแปลงยางพาราที่อยู่ในพื้นที่ของป่าธรรมชาติและไม่ได้สร้างความเสียหายแก่ระบบนิเวศวิทยาแต่อย่างใด

มีความเป็นไปได้ว่าผู้เพาะปลูกยางพารารายย่อยในประเทศไทยอาจต้องประสบกับปัญหาใหญ่เพื่อให้ได้รับการรับรองสินค้าในหรือระบบการประกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของระบบรับรองที่มีอยู่ สำหรับผู้ผลิตรายย่อยการรับรองอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายแพงไม่คุ้มค่าเมื่อเทียบกับการถือครองที่ดินที่มีขนาดใหญ่กว่า และผู้ผลิตรายย่อยของไทยอาจพบอุปสรรคในการแสดงกรรมสิทธิ์ทางกฎหมาย ในการถือครองที่ดินดังกล่าว กรอบแผนงานการจัดป่าสงวนในประเทศไทยได้นำมาสู่ข้อพิพาทและการคัดค้าน ซึ่งมีรายงานว่า มีประชาชนจำนวนประมาณ 20-25 ล้านคน ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

การผลิตเยื่อกระดาษและกระดาษเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ปริมาณไม้มากที่สุด: จำนวนร้อยละ 73 ของเศษไม้ยูคาลิปตัสส่วนใหญ่ที่ปลูกในประเทศถูกนำไปใช้ในอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษและการทำกระดาษ (ข้อมูลจาก บาร์นีย์ ค.ศ. 2005) นับตั้งแต่ได้มีการควบรวมกิจการระหว่างบริษัทอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษและกระดาษฟีนิกซ์ของบริษัทผลิตเยื่อกระดาษและกระดาษสยาม (สาขาย่อยของกลุ่มบริษัท สยามซีเมนต์ หรือซีเอสซี SCG) สองบริษัทใหญ่อันได้แก่ SCG และแอดวานซ์ อะโกร นำไม้มาผลิตเป็นเยื่อกระดาษ เป็นจำนวนประมาณร้อยละ 75 ของการผลิตภายในประเทศ

ไทยยังคงนำเข้าไม้เนื้อแข็งเขตร้อนจากประเทศเพื่อนบ้าน: แม้ว่าการเพาะปลูกไม้เพื่อนำมาใช้ในอุตสาหกรรมในประเทศจะสามารถทดแทนการใช้ไม้เนื้อแข็งจากธรรมชาติทั่วไปได้ก็ตาม แต่อุตสาหกรรมดังกล่าวยังคงมีการใช้ไม้เนื้อแข็งจากธรรมชาติที่นำเข้ามาอยู่ดี สำหรับประเทศไทย ประเทศพม่าเป็นแหล่งนำเข้าไม้ซุงท่อนซึ่งส่วนมากเป็นไม้สัก ส่วนประเทศมาเลเซียเป็นผู้จัดหาไม้อัดจากเศษไม้รายใหญ่ที่สุด (1 ล้านลูกบาศก์เมตรโดยประมาณ ในปี ค.ศ. 2009) ส่วนมากไม้ที่อัดจากเศษไม้ที่นำเข้ามาในประเทศไทยมักประกอบด้วยไม้ประเภทอื่นที่ไม่ใช่ไม้ยางพารา (เช่น ไม้เนื้อแข็งที่มาจากป่าธรรมชาติ) (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009: 57) ส่วนไม้เนื้อแข็งที่นำเข้ามาจะนำไปทำไม้อัดที่มีคุณภาพสูงสำหรับงานอุตสาหกรรมก่อสร้างอาคาร หรือใช้ผลิตเฟอร์นิเจอร์ เฟอร์นิเจอร์ไม้บางอย่างผลิตขึ้นสำหรับใช้งานภายในประเทศ โดยเฉพาะเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่ทำจากไม้ยางพารา ในขณะที่เฟอร์นิเจอร์ไม้ที่มาจากป่าไม้ธรรมชาติจะเก็บไว้สำหรับส่งออกซึ่งจำเป็นจะต้องผ่านการรับรองหรือการพิสูจน์ความถูกต้องของผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ายังเกิดปัญหาด้านอื่นๆ จากการสัมภาษณ์ผู้ค้าไม้ของพม่าและอดีตเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งให้ข้อมูลว่า ไม้ซุงของพม่า ถูกส่งไปแปรรูปเป็นไม้ที่อัดจากเศษไม้ที่ประเทศมาเลเซียและขนส่งต่อมายังประเทศไทย จึงแจ้งในรายการว่าเป็นไม้จากมาเลเซีย

ประเทศไทยอาจมีปัญหากับข้อบังคับใหม่ในการพิสูจน์ที่มาอย่างถูกกฎหมาย: สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรปถือเป็นหนึ่งในสามของตลาดการค้าส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้จากประเทศไทย ซึ่งมีมูลค่าโดยประมาณ 840 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 2009 (รูปที่ 2) ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ตลาดหลักๆ ทั้งสามแห่งนี้มีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วที่จะให้พิสูจน์ความถูกต้องตามกฎหมายหรือเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ที่ผ่านการปลูกแบบยั่งยืน ซึ่งต้องผ่านการรับรองจากบุคคลที่สามด้วย ประเทศไทยยังคงส่งออกไม้ท่อนถึงแปรรูป ที่อัดจากเศษไม้

ให้แก่แหล่งผลิตหลายแห่งในภูมิภาค รวมถึงจีน (มีมูลค่า 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน ค.ศ. 2009) และเวียดนาม และประเทศดังกล่าวก็กลายเป็น ผู้ส่งออกหลักๆ ต่อไปยังยุโรป อเมริกาเหนือ และญี่ปุ่น ในที่สุดแล้ว ประเทศผู้นำเข้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงก็อาจจะต้องการพิสูจน์แหล่งที่มาที่ถูกต้องตามกฎหมายของผลิตภัณฑ์จากป่านไม้ของไทยด้วยก็เป็นได้

อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากป่านไม้ของไทยอาจถูกพิจารณาว่ามีความเสี่ยงน้อยกว่าผลิตภัณฑ์จากจีนและเวียดนาม ซึ่งมีอัตราการส่งออกร้อยละ 50-80 ของผลิตภัณฑ์ไม้ที่ส่งออกไปยังตลาดการค้าที่มีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมสูง

ขณะที่เอกสารพิสูจน์ที่มากลายเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการส่งออกไปยังภูมิภาคและกลุ่มประเทศในองค์การเพื่อการร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา กระนั้น การจัดทำเอกสารดังกล่าวกลับสร้างความซับซ้อนและทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้เพาะปลูกรายย่อย จำนวนนับพันๆ รายไม่ได้ดำเนินการอยู่ภายใต้ระเบียบข้อบังคับของกรมป่านไม้แห่งประเทศไทย

ระบบการติดตามและการบริหารจัดการไม้ค่อนข้างจะเป็นระบบของประเทศ แต่ยังไม่มีการควบคุมการนำเข้าอย่างเพียงพอ: ประเทศไทยยังคงรักษาระบบการจัดการอุตสาหกรรมไม้ในประเทศที่ค่อนข้างจะเข้มงวดได้เป็นอย่างดี มีกระบวนการไล่ระยะเยียดการส่งออก การขนส่ง และขั้นตอนการส่งออกไม้สูงและผลิตภัณฑ์จากไม้ ขณะที่กฎและข้อบังคับใช้ได้ผลอย่างแท้จริงในการป้องกันป่าไม้ของประเทศ (ดูจากจำนวนครั้งของการขนไม้ผิดกฎหมายรายย่อยๆ) แต่ช่องว่างอื่นก็ยังมีอยู่ ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยไม่ได้หาแนวทางเพื่อบัญญัติตาม กฎหมายเกี่ยวกับสถานะของไม้หรือไม้แผ่นที่ส่งมาจากประเทศในภูมิภาคเดียวกัน ที่จัดว่ามีปัญหาด้านระบบการจัดการอย่างพม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย หลังจากกรณีอื้อฉาวไม้สาละวินในปี 1997 จึงเกิดการห้ามนำเข้าไม้ทางบกจากพม่า เพื่อให้มั่นใจว่าไม้ที่มาจากไทย ไม่ได้ถูกส่งข้ามพรมแดนประเทศพม่าและถูกส่งกลับมาที่ประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ใช้เลี่ยงการห้ามนำเข้าไม้ของไทย นับแต่นั้น ก็มีแต่ใบรับรองที่มาอย่างถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้นที่นำมาแสดงต่อกรมศุลกากร

ความตระหนักรู้เกี่ยวกับใบรับรองหรือใบพิสูจน์ผลิตภัณฑ์ไม้ตามกฎหมายยังมีอยู่น้อย: โดยมากแล้ว อุตสาหกรรมไม้แปรรูปส่วนใหญ่ที่อาศัยการปลูกเพื่อการอุตสาหกรรมในประเทศและภาคการก่อสร้างที่ใช้ไม้เนื้อแข็งที่นำเข้า ไม่จำเป็นต้องยื่นเอกสารยืนยันที่มาหรือ เอกสารยินยอม จะมีก็แต่เพียงธุรกิจการส่งออกเฟอร์นิเจอร์ไม้เท่านั้นที่ดูเหมือนจะให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว เนื่องจากกลุ่มลูกค้า จาก ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และกลุ่มสหภาพยุโรปเริ่มต้องการให้มีการรับประกันไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ของประเทศไทยได้รับใบรับรองทางป่าไม้จากองค์กรพิทักษ์ป่าไม้สำหรับแปลงเพาะปลูก 2 แห่ง ในไทยเมื่อ ค.ศ. 2001 แม้ว่า จะยกเลิกไปในปี ค.ศ. 2003 ก็ตาม (ข้อมูลจากองค์กรเคลื่อนไหวเพื่อป่าฝนโลก WRM 2003) จากนั้นองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ของประเทศไทยได้รับการรับรองจากองค์กรพิทักษ์ป่าไม้อีกครั้งสำหรับพื้นที่บริหารจัดการปลูกป่าไม้สักจำนวน 4 แห่งในจังหวัดลำปางและแพร่ใน ค.ศ. 2008 ซึ่งมีพื้นที่โดยรวมทั้งหมด 11,000 เฮคเตอร์ (ข้อมูลจากสมาพันธ์ ค.ศ. 2008) นอกจากนี้ ภายในปีค.ศ. 2011 มีบริษัทไม้แปรรูปของประเทศไทย ทั้งหมด 35 แห่งได้รับการรับรองห่วงโซ่แห่งการคุ้มครองจากคณะกรรมการองค์กรพิทักษ์ป่าไม้

การขาดแคลนข้อมูล: ข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมไม้ในประเทศไทยยังคงไม่โปร่งใส ขณะที่ข้อมูลของกรมศุลกากรเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกที่จัดพิมพ์โดยรัฐบาลไทยสามารถหาได้ง่ายกว่า แต่รัฐบาลก็ยังไม่เก็บข้อมูลหรือเผยแพร่ข้อมูลจำนวนมากพอที่จำเป็นสำหรับการวิเคราะห์ในเชิงลึกและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมป่าไม้ ข้อมูลที่มีอยู่มักจะเป็นข้อมูลเก่าหรือมีความขัดแย้งกัน นับแต่ปี ค.ศ. 2005 กรมป่าไม้และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ทำรายการคดีลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมาย² (เป็นภาษาไทย) เป็นเรื่องยากที่จะสืบทราบเกี่ยวกับจำนวนเอเคอร์และจำนวนเพาะปลูกต่อปีในพื้นที่แปลงเพาะปลูก เนื่องจากยังไม่ได้มีข้อมูลสำรวจผู้เพาะปลูกรายย่อย ขณะที่รัฐบาลได้มีการดำเนินการโครงการมากมายเพื่อหาเงินทุนให้แก่การปลูกต้นไม้ของเกษตรกรรายย่อย แต่กลับมีการตรวจสอบหรือรับรองไม่มากนัก

การดำเนินการทางประชาสังคมที่เข้มแข็งในภาคการป่าไม้: ประเทศไทยมีการดำเนินการจัดตั้งประชาสังคมอย่างดีและมีการเคลื่อนไหวที่เข้มแข็ง ในภาคป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และประเด็นด้านความยุติธรรมทางสังคม อย่างไรก็ตาม หลายกลุ่มในจำนวนนี้ยังคงให้ความสนใจกับโครงการที่ดำเนินการโดยชุมชนและไม่ได้มีส่วนร่วมในนโยบายและการดำเนินการริเริ่มการจัดการป่าไม้ในระดับประเทศและนานาชาติบ่อยนัก เช่น ระบบการรับรองหรือสนับสนุนเกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนด้านป่าไม้ สถานะของพระราชบัญญัติป่าชุมชนยังคงไม่ได้รับการเหลียวแล ภายหลังจากมีการเจรจาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 15 ปี

2

ดูได้ที่: <http://web2forest.go.th/stat/>; <http://web2.forest.go.th/stat/stat52/stat2552.html>; <http://www.dnp.go.th/statistics/>

2. ความเป็นมา

การห้ามตัดไม้ในประเทศไทย (ยกเว้นป่าโกงกางชายฝั่ง) ได้เปลี่ยนรูปแบบภาคป่าไม้และอุตสาหกรรมการแปรรูปไม้ไปอย่างรวดเร็ว ภาคการแปรรูปไม้ของไทยจำเป็นต้องหากลยุทธ์ใหม่ในการจัดหาไม้จากป่าไม้ธรรมชาติ ความต้องการไม้ธรรมชาติพุ่งขึ้นสูงมากในทศวรรษที่ 1990 ซึ่งดูได้จากคดีการลักลอบตัดไม้ที่เกิดขึ้นหลายครั้งทั้งในเขตพรมแดนประเทศไทย และการตัดไม้ที่ดำเนินการโดยบริษัทของประเทศไทย ในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า กัมพูชา และลาว

การห้ามตัดไม้ในประเทศไทยทำให้การนำเข้าไม้จากต่างประเทศเพิ่มขึ้น จนกระทั่งถึงจุดสูงสุดใน ค.ศ. 1997 ใน “กรณีอื้อฉาวไม้สาละวิน” เหตุการณ์ดังกล่าวนั้น บริษัทของไทยที่ได้รับการหนุนจุนจุนจากนักการเมืองถูกตั้งข้อหาจากการตัดไม้ผิดกฎหมายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวินทางภาคเหนือของประเทศไทย แล้วบรรทุกไม้ข้ามชายแดนไปยังประเทศพม่า และลำเลียงนำเข้ามาในประเทศไทยอีกครั้งผ่านเส้นทางอื่น เพื่อให้ได้ประทับตราว่าเป็นไม้จากพม่า เหตุการณ์นี้นำไปสู่การห้ามนำเข้าไม้จากประเทศพม่าเป็นการชั่วคราว ซึ่งมาตรการดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันป่าไม้ที่ยังหลงเหลืออยู่ของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม มาตรการนี้ก็ได้ออกยกเลิกไปแล้ว ปัจจุบันเพียงแค่มิรับรองที่มาอย่างเป็นทางการก็สามารถนำเข้าไม้ที่ลำเลียงผ่านเข้ามาในประเทศไทย การห้ามตัดไม้ภายในประเทศ การห้ามนำเข้าไม้ที่ตัดผ่านจากประเทศพม่า และ กฎหมายข้อบังคับในระดับภูมิภาคและนานาชาติส่งผลให้บริษัทแปรรูปไม้ในประเทศไทยมีความลำบากในการหาไม้เนื้อแข็งจากแหล่งไม้ธรรมชาติ การตัดไม้ที่ผิดกฎหมายภายในประเทศไทย ยังคงเป็นปัญหาจวบจนเข้าสู่ต้นทศวรรษ 2000

ในส่วนปลูกป่า นั้น รัฐบาลทหารในปี ค.ศ. 1991-92 ได้จัดทำโครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.)³โครงการดังกล่าวได้ทำให้ชาวนาต้องออกจากพื้นที่ทำกินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) เพื่อใช้ปลูกไม้โตเร็วในพื้นที่ 5 ล้านไร่ (800,000 เฮคเตอร์)⁴ (ข้อมูลจากโลมานันท์ 1995; บาร์นีย์ 2005; พีย์ 2005) ซึ่งก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อประท้วงนโยบายดังกล่าว จนรัฐบาลไทยต้องยกเลิกโครงการสนับสนุนสัมปทานพื้นที่เพาะปลูกขนาดใหญ่

ต่อมารกรมป่าไม้ได้เปลี่ยนแนวทางมาสนับสนุนการอนุรักษ์อย่างเข้มงวดเพื่อพิทักษ์ผืนป่าธรรมชาติเอาไว้ ปัญหาการตัดไม้ผิดกฎหมายในป่าไม้ธรรมชาติก็ยังคงมีอยู่ แม้ว่าจะมีการลดจำนวนลงกว่าที่เคยในอดีต หลังจากการห้ามตัดไม้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ของภาครัฐได้เปลี่ยนบทบาทมุ่งเน้นการบริหารจัดการปลูกป่า (โดยเฉพาะต้นสัก ต้นยาง และ ต้นยูคาลิปตัส)

การตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น และภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ ในทศวรรษที่ 2000 ทำให้มีการอนุรักษ์ป่าอย่างจริงจัง โดยมีอัตราการตัดไม้ทำลายป่าที่ลดลงอย่างมากและมีการพัฒนาการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นถกเถียงใหม่เกี่ยวกับนโยบายการอนุรักษ์เชิงเบ็ดเสร็จของภาครัฐ และการยอมรับสิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชนกลุ่มน้อยในพื้นที่สูงอยู่ ความเคลื่อนไหวทางประชาสังคมที่มุ่งเน้นในเรื่องสิทธิในที่ดินและการพัฒนากฎหมายป่าชุมชนได้เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1990 และยังคงดำเนินมาจวบจนปัจจุบัน หากทว่า ยังไม่ประสบความสำเร็จในการประนีประนอมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นเกี่ยวกับป่าไม้ชุมชนในประเทศไทย

3 ในภาษาอังกฤษเรียกว่า “Land Distribution Programme for the Poor Living in Degraded National Forest Reserves in the Northeast of Thailand”

4 1 เฮคเตอร์ = 6.25 ไร่

3. กลยุทธ์ นโยบายและกฎข้อบังคับของภาคป่าไม้ในระดับชาติ

โครงสร้างด้านกฎหมายที่สนับสนุนภาคป่าไม้ของไทยประกอบด้วย: พระราชบัญญัติป่าไม้ ค.ศ. 1941 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ค.ศ. 1961 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ค.ศ. 1964; พระราชบัญญัติการป้องกันและพิทักษ์สัตว์ป่า ค.ศ. 1992 และพระราชบัญญัติ การปลูกป่า ค.ศ. 1992 (การฟื้นฟูสภาพป่าและการลงทะเบียนที่ดินของเอกชนเกี่ยวกับสิทธิและกรรมสิทธิ์ในการ ปลูกป่า) นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายมากกว่า 20 มาตราและมติของคณะรัฐมนตรีอีกมากที่เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ รัฐธรรมนูญไทยฉบับปี ค.ศ. 1997 และ 2007 ได้ยอมรับถึงสิทธิและบทบาทของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการร่วมจัดตั้งนโยบายและการดำเนินงานของประเทศ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ประกอบด้วยแผนงานเพื่อการป้องกันและอนุรักษ์ป่าให้มีจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 ของพื้นที่ ประเทศ โดยมีป่าสงวนเป็นจำนวนร้อยละ 18 ของพื้นที่ทั้งหมด (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ FAO 2009:10) มีการประเมินว่าในแต่ละปีมีการตัดไม้ทำลายป่าจำนวน 50,000–63,000 เฮกเตอร์ (ข้อมูลจาก ณ ลำพูน 2003 และองค์การอาหารและเกษตร แห่งสหประชาชาติ 2009:13) อย่างไรก็ตาม สิบลอนด์ (2011) ผู้ใช้ข้อมูลจากการทำงานภาคสนามอันยาวนาน และการ ทบทวนงานวิจัยที่มีอยู่ มีความเห็นค้านในเรื่องวิกฤตการณ์การตัดไม้ทำลายป่าที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย เขาสังเกตว่าพื้นที่ป่ามี แนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วง ค.ศ. 1995 - 2005

ทุกๆ 5 ปี รัฐบาลปรับปรุงแผนแม่แบบการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งแผนพัฒนาฉบับล่าสุด (ฉบับที่ 10) สำหรับ ปี ค.ศ. 2007 - 2011 นี้ รัฐบาลกำลังพยายามที่จะให้สร้างสมดุลด้านเศรษฐกิจของประเทศเพื่อเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์โลกที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อสร้างความยืดหยุ่นแก่ทุกภาคในการรับมือปัญหาในอนาคต และเพื่อให้ สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศ

3.1 ป่าไม้และการอนุรักษ์

กลไกทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการถือครองที่ดินของรัฐในประเทศไทยยังคงไม่ชัดเจน ซึ่งเห็นได้จากการแบ่งพื้นที่ซ้ำซ้อน แม้แต่หน่วยงาน สำคัญของรัฐบาลก็ยังไม่มีความชัดเจนสำหรับบ่งบอกอาณาเขตพื้นที่ป่าทั้งหมดอย่างเป็นทางการ จากที่เห็นได้ทั่วๆ ไป พื้นที่หลายๆ แห่งถูก ประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าอย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยภาครัฐนั้นไม่ได้มีต้นไม้มากนัก หากแต่เป็นพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรรายย่อย นอกจากนี้ นโยบายภาครัฐไม่ได้สอดคล้องกับการใช้ที่ดินในระดับท้องถิ่น และเป็นที่เชื่อกันว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของภาครัฐสามารถใช้ดุลย พินิจในการตีความการบังคับใช้กฎหมายค่อนข้างสูง ซึ่งอาจเป็นการเพิ่มความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชนในเรื่องสิทธิการถือครองที่ดิน และพื้นที่ป่า (ข้อมูลจากฟูจิตะ ค.ศ. 2003) เนื้อหาของบทนี้เป็นการอธิบายเกี่ยวกับ “พื้นที่ป่าตามกฎหมาย” ของประเทศไทย

สิบลอนด์ (ค.ศ. 2011) บันทึกไว้ว่าป่าตามกฎหมายไทยประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติ 3 ประเภท พื้นที่คุ้มครองหลายประเภท (ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ) และส่วนยังไม่ได้รับการแบ่งเขตให้เป็น “พื้นที่ป่า” (หรือ พื้นที่คุ้มครอง ใน พ.ศ. 2484 ตามปี ปฏิทินของไทยมีการผ่านร่างกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ปี ค.ศ. 1941)⁵ ป่าไม้ตามกฎหมายเหล่านี้มีการทำเป็นแผนที่หรือแบ่งเขตไว้แล้วเป็น บางส่วนเท่านั้น และแผนที่ดังกล่าวมิได้เปิดเผยต่อสาธารณชนอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ประเภทของป่าไม้ตามกฎหมายเหล่านี้ก็ยังทับซ้อนกัน อยู่

5 ป่า 2484 ประกอบด้วยที่ดินทั้งหมดที่กล่าวถึงในพระราชบัญญัติป่าไม้ 1941 โดยคำว่า ‘ป่าไม้’ ในความหมายอื่นๆ ได้แก่ ป่าไม้ตามกฎหมายทั้งหมด (Leblond, pers. comm., Nov 7, 2011).

ป่าสงวนแห่งชาติ: ปัจจุบันมีพื้นที่ที่ถือเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอยู่ทั้งหมดจำนวน 1,221 แห่ง มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 23.4 ล้านเฮกเตอร์ ป่าสงวนอยู่ภายใต้การปกครองของกรมป่าไม้และกล่าวกันว่ามีจำนวนโดยประมาณร้อยละ 42 ของพื้นที่อาณาเขตประเทศไทย (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:18).⁶ เป็นที่เชื่อกันว่าพื้นที่ประมาณร้อยละ 20 ของหมู่บ้านในเขตชนบทตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งในบางหมู่บ้านก็ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมู่บ้านเลยทีเดียว และแน่นอนว่าหลายๆ พื้นที่ที่ถูกกำหนดเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้นเป็นพื้นที่ซึ่งมีการ ตัดไม้ทำลายป่าเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว ด้วยเหตุผลดังกล่าว ชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ประมาณ 10 -15 ล้านคน ข้อมูลจากเฮิร์สช ค.ศ. 1990 อ่อนจันทร์ ค.ศ. 1990 ลีบลอนด์ ค.ศ. 2010) มักมีประวัติว่าเคยมีปัญหาตึงเครียดกับกรมป่าไม้มาแล้ว ชาวบ้าน ได้รับอนุญาตให้เก็บไม้ที่แห้งและตายแล้วจากพื้นที่เขตป่าสงวนเพื่อนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิง และปลูกสร้างบ้านเรือนได้ แต่ถูกสั่งห้ามตัดไม้ ที่ยังยืนต้นในเขตป่าสงวนหรือปรับพื้นที่ป่าเพื่อใช้เพาะปลูก

ได้มีการออกนโยบายต่างๆ มาเพื่อกำหนดสถานะของเกษตรกรรายย่อยและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อย่างแรกคือมติ ของคณะรัฐบาล ค.ศ. 1975 ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อยอมรับการถือครองพื้นที่ทางการเกษตรของเกษตรกรที่มีอยู่ก่อนจนจนถึงปีนั้น และในปีเดียวกันนั้นเองก็ได้มีการจัดตั้งโครงการ 'หมู่บ้านในป่า (Forest Village)' เพื่อให้เกิดการขึ้นทะเบียนรายชื่อเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้โยกย้ายไปอยู่ในพื้นที่ทำกินที่จัดไว้ เพื่อป้องกันการทำลายพื้นที่ป่าเพื่อการเพาะปลูก และการขึ้นทะเบียนเกษตรกรในโครงการปลูกป่าแลกเปลี่ยนกับพื้นที่ทำกินขนาด 2.4 เฮกเตอร์ (และเป็นความพยายามในการลดอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) (ข้อมูลจากฟูจิตะ ค.ศ. 2004) ในปี ค.ศ. 1982 มีการเริ่มดำเนินการโครงการสิทธิทำกิน หรือโครงการ ส.ต.ก. ซึ่งให้สิทธิการใช้ที่ดินทางกฎหมายเพียงบางส่วน (ด้วยใบรับรองของ ส.ต.ก.) แก่ชาวนาที่มีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งพื้นที่ทำกินนั้นต้องมีขนาดไม่เกิน 15 ไร่ ใน ค.ศ. 1992 ป่าสงวนแห่งชาติถูกแบ่งเป็น 3 ประเภทดังต่อไปนี้: ป่าสงวน (โซน C) พื้นที่ป่าสำหรับผลผลิตทางเศรษฐกิจ (โซน E) และพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเกษตร (โซน A) (ข้อมูลจากฟูจิตะ ค.ศ. 2003) และใน ค.ศ. 1993 อำนาจในการตัดสินใจต่อผู้เพาะปลูกรายย่อยที่มีพื้นที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติถูกย้ายโอนไปยังสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ALRO) ภายหลัง สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจึงได้ออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 เพื่อให้เกษตรกรที่มีเอกสารสิทธิได้รับสิทธิบางส่วนในพื้นที่ดังกล่าว ทางภาครัฐได้ทำโครงการต่างๆ เพื่อปรับการประเมินประเภทที่ดินขึ้นในหลากหลายรูปแบบ แต่ข้อขัดแย้งพื้นฐานระหว่างป่าไม้ตามกฎหมายกับผู้ถือครองพื้นที่เกษตรกรรมรายย่อยตามความเป็นจริงก็ยังคงมีอยู่

การจัดการป่าสงวนแห่งชาติมีกฎที่เข้มงวดน้อยกว่าการจัดการอาณาเขตที่มีสถานะเป็นพื้นที่คุ้มครอง แต่ก็ยังไม่อนุญาตให้ตัดไม้ในเขตป่าสงวน ตั้งแต่มีกฎหมายห้ามตัดไม้ในปีค.ศ. 1989 ภาครัฐได้พยายามใช้มาตรการหลายประการเพื่อให้เกิดการปลูกป่าขึ้นมาใหม่และจำกัดการทำลายพื้นที่ป่าในบริเวณดังกล่าว นับแต่ทศวรรษที่ 1960 ถึง ทศวรรษที่ 1980 บางชุมชนได้ถูกขับออกไปจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ และชุมชนอื่นๆ ก็ถูกข่มขู่ด้วยการฟ้องขับไล่ อย่างไรก็ตาม การโยกย้ายของชุมชนไปจากพื้นที่ป่าสงวนหรือพื้นที่คุ้มครองในประเทศไทยได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดภายหลังจากช่วงค.ศ. 1986 - ค.ศ. 2000 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการโยกย้ายของชุมชนมากที่สุด (ลีบลอนด์ ค.ศ. 2010)

พื้นที่คุ้มครอง: ขอบเขตพื้นที่คุ้มครองได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากทศวรรษที่ 1980 ถึงทศวรรษที่ 1990 (ข้อมูลจากแวนเดอร์กีส์ ค.ศ. 1996) ปัจจุบันมีพื้นที่คุ้มครองทั้งสิ้น 227 แห่ง มีขนาดรวมทั้งสิ้น 11.3 ล้านเฮกเตอร์ อยู่ภายใต้การควบคุมของกรมอุทยานแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐบาลไทยได้ตั้งเป้าหมายร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมดให้เป็นพื้นที่คุ้มครอง วัตถุประสงค์นี้ดูเหมือนจะ

6 ภายใต้โครงการปฏิรูปที่ดินของไทย พื้นที่ๆ เป็นป่าสงวนที่มีการตัดไม้ทำลายป่าและเพาะปลูกมาเป็นเวลานานสามารถจัดแบ่งโซนพื้นที่ใหม่ และจัดแบ่งให้แก่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ALRO) ปัจจุบันนี้ พื้นที่ประมาณ 6.5 ล้านเฮกเตอร์ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ถูกโอนไปให้แก่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของโครงการปฏิรูปที่ดินที่ยังดำเนินการอยู่ (Leblond 2011). นี่เป็นการบ่งชี้ว่าพื้นที่ในส่วนของป่าสงวนแห่งชาติในปัจจุบันได้ลดลงเหลือเพียง 17 ล้านเฮกเตอร์โดยประมาณ (Leblond, pers. comm., Nov, 7, 2011)

ประสบความสำเร็จ⁷ โดยทั่วไปพื้นที่ในเขตคุ่มครองและพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 นั้นมีความเป็นไปได้ที่จะมี “ป่าไม้” จริงมากกว่าที่มีอยู่ในเขตป่าสงวน แม้ว่าจะมีชุมชนที่ทำการเพาะปลูกอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เรียกตามกฎหมายว่าพื้นที่คุ่มครองก็ตาม ไตรสุรัตน์ (ค.ศ. 2007) บันทึกว่า พื้นที่คุ่มครองอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ค.ศ. 1961 และพระราชบัญญัติการอนุรักษ์และคุ่มครองสัตว์ป่า ค.ศ. 1992 (ฉบับที่มีการแก้ไขจากของเดิมในปี ค.ศ. 1960) ซึ่งมีการอ้างว่าเป็นกลไกทางกฎหมายที่เข้มงวดกว่ากฎหมายป่าไม้

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่คุ่มครองมีขนาดรวมกันครอบคลุมพื้นที่ถึงประมาณ 34.7 ล้านเฮคเตอร์ แม้ว่าจะมีการทับซ้อนของพื้นที่ระหว่าง ประเภทของป่าไม้ 2 ชนิดนี้ (ข้อมูลจากซาโต้ ค.ศ. 2003) แผนภูมิของซาโต้ (2003) แสดงให้เห็นระบบที่ซับซ้อนในการจำแนกประเภทของพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายของประเทศไทย

7 Trisurat (2007:239) อธิบายว่า: “อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่มีอยู่ และพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 มีเนื้อที่คิดเป็นร้อยละ 10.2, 7.0 และ 18.1 ของประเทศตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ผลของการวิเคราะห์ด้วยระบบ GIS ระบุว่า พื้นที่ประมาณ 50,000 ตารางกิโลเมตรของพื้นที่ชุ่มน้ำจํววก 1 มีการทับซ้อนกับพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ทั้งหมดของระบบพื้นที่คุ่มครองจะมีขนาดครอบคลุม 125,082 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 24.4 ของพื้นที่ทั้งหมด เกือบจะใกล้เคียงกับอัตราร้อยละ 25 ที่ตั้งไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และนโยบายด้านป่าไม้แห่งชาติ ร้อยละ 83.8 ของระบบพื้นที่คุ่มครอง หรือ 104,861 ตารางกิโลเมตร ซึ่งยังคงอยู่เป็นพื้นที่ป่า”

การจัดรูปแบบนโยบายสาธารณะ และให้ภาครัฐรับผิดชอบต่อสาธารณะ และมาตราที่ 79 มาตราที่ 290 และมาตราอื่นๆ เรียกร้อง การมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการกำหนดนโยบายในระดับรัฐบาลท้องถิ่น ระดับสมาคม และระดับชุมชน” (ข้อมูลจากอังกอร์ และสิริรส: 2011:211-212; คูณิลย์วดี 2006)”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี ค.ศ. 1997 ได้ถูกแทนที่ด้วยรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 2007 ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยกองทัพ จวบจนถึง ปัจจุบัน ยังไม่มี กฎหมายประชาธิปไตยจากภาคประชาชนผ่านร่างจากวุฒิสภาเลย กลไกทางกฎหมายในปัจจุบันที่ขึ้นเกี่ยวกับการทำ ประชาพิจารณ์ในประเด็นสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคือ คำสั่งจากนายกรัฐมนตรี ค.ศ. 2005 (ข้อมูลจากอังกอร์และสิริรส 2011:214) ในทางปฏิบัติ หน่วยงานรัฐบาลมีอำนาจเหนือการทำประชาพิจารณ์ด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย โดยที่การมีส่วนร่วมของภาคประชา สังคมเป็นแบบเฉพาะกิจ และพรรคการเมืองที่ไม่ได้มีบทบาทหลักใดๆ (ข้อมูลจากอังกอร์และสิริรส 2011)

ระบบราชการที่ซับซ้อนของประเทศไทยทำให้หน่วยงานและองค์กรภาครัฐต่างๆ มีอำนาจทางกฎหมายที่เหลื่อมล้ำกัน เป็นอุปสรรคขัดขวาง ความชัดเจนและความโปร่งใสของภาครัฐ ตัวอย่างเช่น Floch and Blake (2011:30) ได้กล่าวว่าการบริหารจัดการน้ำของ ประเทศไทย:

“...การรวมตัวกันของภาคประชาชนกลายเป็นเพียงการประกาศต่อสาธารณะเพื่อ “ให้ความรู้” ต่อ ประชากรชนบทที่ “ไม่มีความรู้” หรือ “ไม่ได้รับการศึกษา” เกี่ยวกับประโยชน์ของการลงทุนในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งดูเป็นการขัดแย้งกับ ความพยายามที่จะ สร้างสิ่งที่ในวอดนี่ (1999) เรียกว่า “องค์ความรู้ที่เข้มแข็งทางสังคม” หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีมากกว่าตัวแทนของ ภาครัฐ ในการระบุปัญหาและวิธีแก้ไข ”

โครงการขนาดยักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่รัฐบาลไทยเสนอ (เช่น โครงการเขื่อนเก็บน้ำโขง-ชี-มูล ในภาคอีสานที่รัฐบาลทักษิณ1 เป็นผู้เสนอใน ค.ศ. 2004) ถูกมองว่าไม่มีความโปร่งใสและวางแผนอย่างไม่รอบคอบ (ข้อมูลจากมอลลีและโฟลช ค.ศ. 2008)⁹ และทำให้ มีการแบ่งแยก ของประชาสังคมด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย (เหมือนกับชนบท ความรวยกับความจน และระหว่างสังคมแวดล้อมแบบช้ายกับสังคม แวดล้อมแบบขวา) กลุ่มด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยบางกลุ่มมีประเด็นเรื่องความรับผิดชอบของภาครัฐต่อสาธารณะ จึงมักจะให้ความ สนใจกับโครงการริเริ่มโดยท้องถิ่นและชุมชน และมีแนวโน้มจะจำกัดแนวทางของตนเรื่องการเมืองระดับประเทศ และภายในขอบเขตของ นโยบาย

อย่างไรก็ดี การมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากภาคประชาสังคมได้เป็นระบบมากขึ้นและ หน่วยงานรัฐบาลได้เริ่มเชิญกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เกรนเจอร์ (ค.ศ. 2004) ได้แย้งว่าการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สื่อมวลชนท้องถิ่นและนักบรรณคดีด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงผลักดันในประเด็นสิ่งแวดล้อมบางประเด็น โดยที่องค์กรระหว่างประเทศไม่ได้มีบทบาทมากนัก อย่างไรก็ตาม การขาดนโยบายที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมใน ประเทศไทยน่าจะมีเหตุเนื่องมาจากการขาดสถาบันที่สามารถจะเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ย ซึ่งพรรคการเมืองก็ไม่ได้ทำหน้าที่ดังกล่าว อย่างสม่ำเสมอหรืออย่างมีประสิทธิภาพ ในกรณีด้านสิ่งแวดล้อมทั้งสามกรณีที่อังกอร์กับสิริรสได้ตรวจสอบ (ค.ศ. 2011) ระบบการทำ ประชาพิจารณ์ในประเทศไทย การบัญญัติกฎหมายด้านป่าชุมชนของไทย และการบัญญัติกฎหมายด้านการบริหารจัดการน้ำ เห็นได้ว่า องค์กรพัฒนาเอกชนมีความยากลำบากที่จะกำหนดหรือยอมรับผลการไกล่เกลี่ย จึงทำให้เกิดปัญหาในการกำหนดนโยบาย ประสพการณ์

9 ในการเสนอให้โครงการเมกะโปรเจกต์สร้างเขื่อน โขง ชี มูล, Molle and Floch (2008:200)ได้แย้งว่า: “ทั้งๆ ที่น่าจะมีผลกระทบอย่างมากต่อประชากร ความเป็นอยู่ และ สิ่งแวดล้อมในด้านของผลประโยชน์ ค่าใช้จ่ายและผลกระทบภายนอกเชิงลบ กลับไม่ปรากฏกลไกการมีส่วนร่วมใดๆ เกิดขึ้น ” สำหรับโครงการเมกะโปรเจกต์เกี่ยวกับน้ำ ผู้ แต่งได้เขียนว่า: “การทำประชาพิจารณ์มักจะโปร่งใสและมักจะเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมให้แก่โครงการ ...การมีส่วนร่วมของสาธารณะถูกกำหนดไว้สำหรับ บุคคลเพียงบางกลุ่ม ส่วนรายงานด้านผลเสียที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (EIAs) ถูกเตรียมอย่างไม่รอบคอบหรืออาจไม่มีการทำขึ้นมาเลย.... เรื่องราวในอดีตเกี่ยวกับเขื่อนปากมูล และเขื่อนราศีไศลยังคงตอกย้ำเกี่ยวกับประสพการณ์ที่บอบช้ำที่เกิดจากบิดเบือนการประเมินต้นทุน-ผลประโยชน์ และการเลือกผู้เข้าร่วมการทำประชาพิจารณ์ไว้ล่วงหน้า” (ibid.)

ของประเทศไทยในด้านการบัญญัติกฎหมายด้านป่าชุมชน (ดังแสดงในช่องที่ 1 ด้านล่าง) เป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมเชิงสาธารณะในด้านป่าไม้

ป่าชุมชน

ประเทศไทยมีเขตที่เป็นป่าชุมชนมากกว่า 10,000 แห่ง โดยกว่า 7,000 แห่งจดทะเบียนกับกรมป่าไม้แล้ว มีจำนวนผู้อาศัยตั้งแต่ 20 ถึง 25 ล้านคนอยู่ใกล้กับหรือภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ¹⁰ (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009: 27) ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่คุ้มครองมีจำนวน 1 - 2 ล้านคน ป่าชุมชนกลายเป็นประเด็นร้อนมานานนับทศวรรษในประเทศไทย ใน ค.ศ. 1991 หน่วยงานป่าชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานจัดการด้านป่าชุมชนถูกตั้งขึ้นมาเพื่อบริหารป่าชุมชน และมีการออกร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนขึ้นมาใน ค.ศ. 1993 ซึ่งถึงแม้จะมีการร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนอยู่หลายฉบับ (ฉบับล่าสุด ค.ศ. 2007) แต่กลับไม่มีฉบับใดได้รับการผ่านออกเป็นกฎหมายเลย ประมาณร้อยละ 15 ของหมู่บ้านทั้งหมดทั่วประเทศเข้าร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนในระดับประเทศ ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่ง (มากกว่า 5,300 หมู่บ้าน) ที่ได้มีการจดทะเบียนเป็นป่าชุมชนกับกรมป่าไม้อย่างเป็นทางการป่าชุมชนมีเนื้อที่ โดยรวมเกือบ 200,000 เฮกเตอร์หรือร้อยละ 1.2 ของพื้นที่ป่าทั้งหมด (ข้อมูลจาก องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009)¹¹ การริเริ่มสำคัญที่เกิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้คือการพัฒนาเครือข่ายป่าชุมชนพร้อมกับสมาชิกหลายๆ กลุ่มจากองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกป่าชุมชนในระดับเขตที่มีการดำเนินงานทั่วประเทศ เครือข่ายดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยแบ่งปันประสบการณ์และการเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติในการจัดตั้งและบริหารพื้นที่ป่าชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นรากฐานให้แก่ผู้ที่ต้องการให้มีการปฏิรูปกฎหมาย

ถึงแม้ว่าจะมีความก้าวหน้าในการบริหารจัดการป่าชุมชนแต่ยังไม่มีมีการผ่านร่างกฎหมายใดๆ อย่างเป็นทางการ จึงทำให้พื้นที่ป่าทั้งหมด (ทุกประเภท ไม่ว่าจะจัดอยู่ในพื้นที่ประเภทใด) ยังคงเป็นของรัฐและถูกควบคุมโดยกรมป่าไม้หรือกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ชาวบ้านมีสิทธิเพียงใช้ทรัพยากรที่หาได้จากป่า แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าได้ บางคนแย้งว่า ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าจะร่างพระราชบัญญัติจะผ่านแล้วก็ตาม (ดูตัวอย่างองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009) แต่ประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากการเป็นป่าชุมชน จะให้ผลประโยชน์เพิ่มเติมเพียงเล็กน้อยแก่ชุมชนเท่านั้น แต่จะเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการบริหารจัดการที่มากขึ้น

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (ค.ศ. 2009:33) ได้บันทึกว่า มีความขัดแย้งและความไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับสิ่งที่ทำได้ และทำไม่ได้ในป่าชุมชน และสถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การไม่ลงรอยของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้น ยังมีความสลับซับซ้อนของกระบวนการในระบบราชการในการก่อตั้งป่าชุมชนให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และในการขออนุมัติจากกรมป่าไม้ แผนจัดการที่เน้นด้านเทคนิคมากขึ้น และกระบวนการอนุมัติจากส่วนกลางที่ต้องได้รับการลงนามจากสำนักงานของอธิบดีกรมป่าไม้เท่านั้น

¹⁰ ชุมชนที่มีพื้นที่ทับซ้อนกับพื้นที่คุ้มครองจะไม่ได้รับการยอมรับหรือลงทะเบียนอย่างเป็นทางการ และกลายเป็นประเด็นร้อนในการอภิปรายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป่าชุมชน

¹¹ ป่าชุมชนมักจะถูกจัดตั้งโดยชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศ หลังที่มีการห้ามไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่า ชาวหมู่บ้านไม่ได้รับอนุญาตให้เก็บเกี่ยวไม้ยืนต้นจากป่าตามธรรมชาติ แม้ว่าจะเพื่อใช้ในครัวเรือนก็ตาม ในขณะที่ไม้ท่อนและไม้สำหรับนำมาทำเชื้อเพลิงจากพื้นที่เพาะปลูกจะได้รับอนุญาตให้นำมาใช้ได้ แต่ไม้สักและไม้ที่จัดอยู่ในประเภทไม้สงวนอื่นๆ จำต้องได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ก่อน

ช่องที่ 1: วิสัยทัศน์ทางการเมืองของร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน ค.ศ. 1990-2008

- 1990 หน่วยงานป่าชุมชนภายใต้กรมป่าไม้ ได้ช่วยกันพัฒนาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน
- 1991-93 ด้วยความช่วยเหลือจากมูลนิธิฟอร์ด นักเคลื่อนไหวในพื้นที่ สมาชิกชุมชนและนักวิชาการพัฒนาโครงสร้างป่าชุมชน ซึ่งขึ้นอยู่กับการประชุมสาธารณะกับกลุ่มป่าชุมชนจากประเทศอื่นๆ
- เครือข่ายการสนับสนุนดังกล่าวได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่แล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1993 ภายใต้รัฐบาลที่ผ่านการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ร่างพระราชบัญญัติให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรในป่าแต่ไม่ได้ถือครองผืนป่าเป็นกรรมสิทธิ์
- 1994 องค์กรพัฒนาอิสระที่ให้การสนับสนุนป่าชุมชนได้ส่งร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนให้แก่พรรคการเมือง นักอนุรักษ์ กรมป่าไม้และหน่วยงานรัฐบาลอื่นๆ ไม่มีพรรคการเมืองใดดำเนินการสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และได้รับการต่อต้านจากหน่วยงานรัฐบาลหลายๆ หน่วยงาน รวมถึงกรมป่าไม้ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่คุ้มครอง
- 1994 รัฐบาลไทยได้จัดตั้งการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อมุ่งให้เกิดความสมานฉันท์ในส่วนของกรณีโต้แย้งเพื่อจัดทำโครงสร้างป่าชุมชน ร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านการประนีประนอมแล้วได้รับการอนุมัติจากรัฐบาล
- กลุ่มนักอนุรักษ์ที่อาศัยอยู่ในเมืองต่อต้านร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนแบบประนีประนอม นำไปสู่การโต้สวนสาธารณะและการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนอื่นๆ ฉบับที่มีการแก้ไขยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรพัฒนาอิสระด้านความยุติธรรมในสังคม
- 1994-97 เกิดสภาพการณ์ที่ทำอะไรไม่ได้ตามมา ท่ามกลางการประท้วงในช่วงสั้นๆ ของรัฐบาล
- 1997 วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ค.ศ. 1997 นายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัยได้ร้องให้มีการแก้ไขและประนีประนอมต่อไป ซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มป่าชุมชน นายเกษ ขวน ได้ส่งฉบับร่างให้แก่คณะรัฐมนตรี แต่รัฐบาลไทยได้ประสบความล้มเหลวอันเป็นผลมาจากวิกฤตการณ์ดังกล่าว
- 1997-99 สมาชิกคนจน นักเคลื่อนไหวทางสังคมจากองค์กรอิสระจากภาคชนบท ได้รวบรวมรายชื่อจำนวน 50,000 รายชื่อเพื่อสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่กลุ่มได้ทำขึ้น เพื่อให้ได้รับการพิจารณาโดยตรงจากรัฐสภา โดยส่งผ่านจากคณะรัฐมนตรี ก่อนที่จะมีการดำเนินการอื่นๆ ต่อไป ก็เกิดเหตุการณ์ยุบสภา ได้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่และร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวก็เกิดการระงับอีกครั้ง
- 2000-01 พรรคการเมืองใหม่ชื่อ พรรคไทยรักไทย ภายใต้การนำของทักษิณ ชินวัตรได้ให้คำมั่นว่าจะสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน
- 2001 รัฐบาลภายใต้นายกรัฐมนตรีทักษิณได้อนุมัติร่างพระราชบัญญัติฉบับที่ทำโดยองค์กรพัฒนาเอกชน และผ่านร่างไปที่วุฒิสภา วุฒิสภาได้จัดตั้งเวทีประชาชนขึ้นเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวใน 4 ภูมิภาคของประเทศ รัฐสภาให้การสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน แต่ต่อต้านการให้สิทธิแก่ชุมชนในการอาศัยอยู่ในพื้นที่คุ้มครอง ร่างพระราชบัญญัติป่า ชุมชนถูกส่งกลับไปยังสภานิติบัญญัติ เพื่อตั้งคณะกรรมการร่วมในการสร้างความปรองดองในการแข่งขันยื่นร่างพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ
- 2002 นายเยยุทธ ตียะไพรัช รัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนจากการให้การสนับสนุนมาเป็นการต่อต้านร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่กระทำโดยองค์กรพัฒนาอิสระ เพื่อมาสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติที่ทำโดยรัฐสภา พรรคไทยรักไทยไม่ได้แก้ไขประเด็นความขัดแย้งดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการระงับงั้นในร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนเป็นระยะเวลากว่า 3 ปี
- 2005 ผู้นำองค์กรพัฒนาอิสระด้านป่าชุมชนได้เริ่มการประชุมมูมนัดเป็นเวลากว่า 7 สัปดาห์จากภาคเหนือสู่กรุงเทพฯ
- 2006 เกิดการแทรกแซงในการเลือกตั้งที่จัดขึ้นใหม่ในปี ค.ศ. 2006 และร่างพระราชบัญญัติก็ไม่ได้ปรากฏออกมาจากคณะกรรมการร่วม
- รัฐบาลที่กองทัพให้การสนับสนุนได้รับอำนาจผ่านทางปฏิวัติ สมาชิกของกองทัพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรพัฒนาอิสระจากคณะกฎหมายแห่งชาติที่ตั้งขึ้นโดยกองทัพ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ที่ ยอมรับการใช้ที่ดินและกฎหมายที่ทำกินของชุมชนกลุ่มน้อยในพื้นที่คุ้มครอง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนอีกฉบับให้แก่กลุ่มชุมชน. คณะกฎหมายแห่งชาติได้จัดการไต่สวนที่ขึ้นหลายครั้งเพื่อเอื้อแก่ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน แต่ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาอิสระและชาวบ้านในคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมาเป็นกรณีพิเศษนี้ไม่สามารถโน้มน้าว คณะกฎหมายแห่งชาติ (ประกอบด้วยอดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ พร้อมทั้งองค์กรพัฒนาอิสระบางองค์กรและทนายด้านเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม) ให้เห็นพ้องตามได้
- 2007 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ส่งร่างพระราชบัญญัติที่ห้ามไม่ให้มีการอาศัยอยู่ในพื้นที่คุ้มครอง โดยขออนุมัติจากคณะกฎหมายแห่งชาติ และได้รับการอนุมัติในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2007 องค์กรพัฒนาอิสระเกิดความไม่พอใจและได้ยื่นอุทธรณ์แก่ศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อล้มล้างพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับที่ได้รับการอนุมัติ โดยให้เหตุผลว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ออกมาเมื่อปี ค.ศ. 2007 ที่ให้การรับรองถึงสิทธิภายในชุมชน
- 2008 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้พระราชบัญญัติป่าชุมชนเป็นโมฆะ เนื่องจากเห็นว่าคณะกฎหมายแห่งชาติไม่ครบองค์ประชุมและอนุมัติผ่านร่างกฎหมายดังกล่าวในปี ค.ศ. 2007

ที่มา: จากอ็องเกอร์และสิริวิธ ค.ศ. 2011

4. ความต้องการ (อุปสงค์): ตลาดในประเทศและการส่งออก

เศรษฐกิจของประเทศไทยเติบโตขึ้นในระดับปานกลางและเป็นไปอย่างคงที่ตั้งแต่ภายหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997- 1998 ยกเว้นการตกต่ำลงอย่างรุนแรงของเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2009 ที่เกิดขึ้นจากสภาวะทางการเมืองในประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศผู้ส่งออกหลักๆ อย่างประเทศจีนและประเทศเวียดนาม ประเทศไทยยังคงมีผลประกอบการที่ต่ำกว่า เช่นเดียวกับภาคการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ของประเทศไทย การขาดเสถียรภาพทางการเมืองอย่างรุนแรงได้เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจในประเทศไทย ส่วนในภาคอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษนั้น ยังไม่มีโครงการขยายเกี่ยวกับกระดาษ และเยื่อกระดาษมาตั้งแต่อ่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997

แม้ว่าข้อมูล ทั้งสำหรับตลาดในประเทศและการส่งออกในอุตสาหกรรมไม้ที่มีอยู่ไม่ได้เป็นข้อมูล ณ ปัจจุบัน แต่การใช้ไม้ในอุตสาหกรรมไม้ของประเทศไทยในปี ค.ศ. 2003 มีปริมาณถึงเกือบ 22 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีสัดส่วนที่แบ่งตามประเภทของอุตสาหกรรมดังต่อไปนี้: กระดาษและเยื่อกระดาษเป็นผู้ใช้รายใหญ่ที่สุด (ร้อยละ 48) รองลงมาคือการผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ (ร้อยละ 29) การก่อสร้าง (ร้อยละ 19) และไม้อัดและวีเนียร์ (แผ่นพลาสติกบางๆ ที่ใช้ประกบแผ่นไม้) (ร้อยละ 4%) (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009:51) ประเภทของไม้ที่ใช้หลักๆ ได้แก่ ไม้ยูคาลิปตัส (ร้อยละ 48) ไม้ยางพารา (ร้อยละ 28) ไม้สัก (ร้อยละ 0.3) และไม้เนื้อแข็งพันธุ์อื่นๆ (ร้อยละ 23) (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่ง สหประชาชาติ ค.ศ. 2009)

ตารางที่ 1: การใช้ไม้แต่ละปีในประเทศไทย โดยแบ่งตามประเภทอุตสาหกรรม

ประเภทอุตสาหกรรม	(ลูกบาศก์เมตร) โดย ประเมิน จากไม้สัก	(ลูกบาศก์เมตร) โดย ประเมิน □ จากไม้แปรรูป □ (ไม้ที่อัดขึ้นจากเศษไม้)	ผลรวม (ตาราง เมตร)	ร้อยละ
กระดาษและเยื่อกระดาษ	10,488,022	--	10,488,022	47.8
เฟอร์นิเจอร์	121,533	6,160,618	6,282,151	28.6
โรงเลื่อย*	5,728,590	--	5,728,590	26.1
การก่อสร้าง	--	4,283,086	4,283,086	19.5
ไม้อัดและไม้วีเนียร์	909,799	--	909,799	4.1
ผลรวม *	11,519,354	10,443,704	21,963,058	100.0
ส่วนแบ่งคิดเป็นร้อยละ	52.4	47.6	100.0	

ที่มา: องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009:51

*หมายเหตุ: ตัวเลขจากโรงเลื่อยไม่รวมกับผลรวมการใช้ไม้

ตลาดภายในประเทศ

สำหรับตลาดในประเทศ จำนวนร้อยละ 75 ของการใช้ไม้อัดในประเทศทั้งหมดคือการใช้เพื่อการก่อสร้าง ร้อยละ 20 ใช้สำหรับการทำ

เฟอร์นิเจอร์ และร้อยละ 5 ใช้สำหรับทำลังไม้ใส่ของและการใช้งานอื่นๆ (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:65) ไฟเบอร์บอร์ดหนาระดับกลาง (MDF) และแผ่นไม้ที่อัดขึ้นจากเศษไม้เป็นวัสดุหลักที่ใช้ในการทำเฟอร์นิเจอร์และตู้ลิ้นชัก อุตสาหกรรมโรงเลื่อย ไม้และไม้อัดใช้ไม้ท่อนยาวพาราที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางใหญ่ที่สุด ส่วนอุตสาหกรรมไฟเบอร์บอร์ดหนาระดับกลางสามารถใช้ไม้ท่อนที่มีขนาดบางกว่าได้

อุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษเกือบทั้งหมดจะต้องอาศัยไม้ยูคาลิปตัสที่ปลูกโดยเกษตรกรและรับซื้อโดยบริษัทเอกชน องค์การอุตสาหกรรมอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2009) รายงานว่าอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ในประเทศไทยต้องใช้อย่างพาราเพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบอย่างมาก และยังมีการใช้ไม้ที่นำเข้ามาอีกด้วย¹² ผลรวมการใช้ไม้ในอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ที่บันทึกไว้คือจำนวน 6 ล้านลูกบาศก์เมตร อุตสาหกรรมการก่อสร้างอาศัยไม้เนื้อแข็งที่มาจากป่าธรรมชาติจากการนำเข้าจำนวนร้อยละ 93 (เกือบ 4 ล้านลูกบาศก์เมตร) ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะประกอบด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้กระถินและกระถินณรงค์ อุตสาหกรรมไม้อัดและไม้วีเนียร์แม้จะใช้ไม้แผ่นปริมาณน้อย แต่ส่วนใหญ่จะใช้ไม้ยางพารา (ร้อยละ 94) (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009:51).

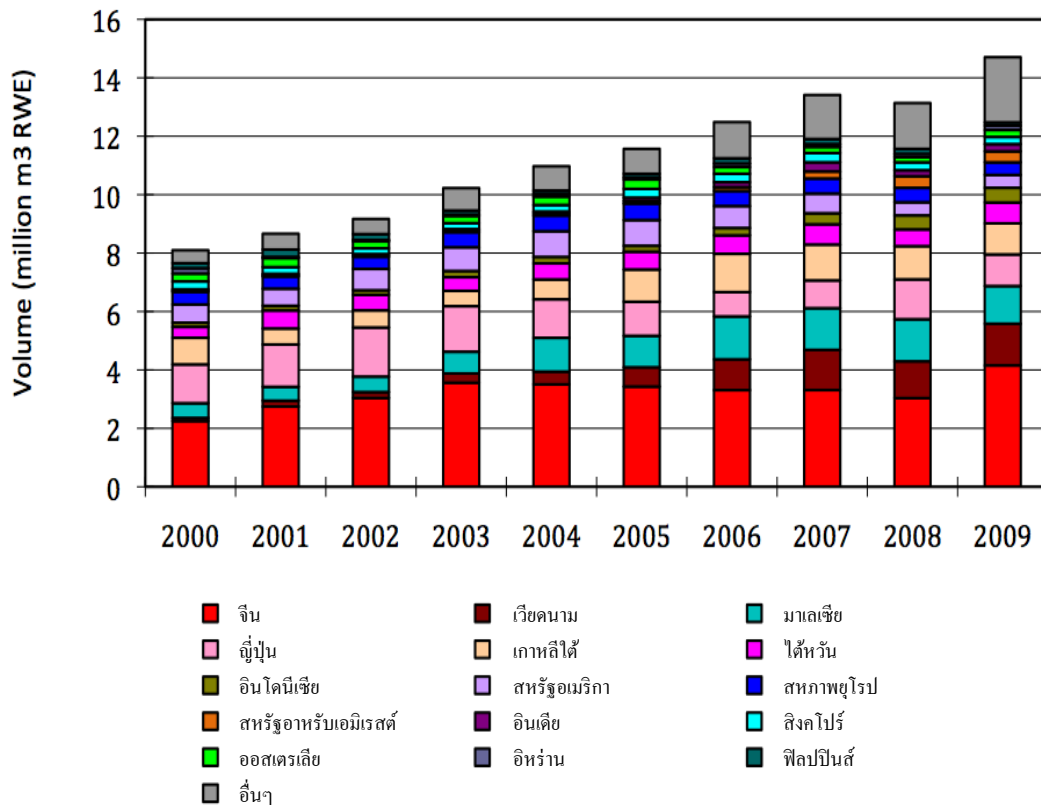
4.1 การส่งออก¹³

ตลาดการส่งออกไม้ของประเทศไทยมีความหลากหลายในทางภูมิศาสตร์ (ตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2) หากแบ่งตามมูลค่าแล้วประเทศจีน สหภาพยุโรป ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้นำเข้ารายใหญ่ที่สุดในปี ค.ศ. 2009 แม้ว่าประเทศจีนจะนำเข้าไม้ในปริมาณมากในปี ค.ศ. 2009 (ร้อยละ 29) แต่มูลค่าการนำเข้ากลับมีจำนวนเพียงร้อยละ 17 ในฐานะที่ สหภาพยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตลาดที่เล็กกว่า ในเชิงปริมาณ (ทั้งสองแห่งมีมูลค่าเท่ากับคือร้อยละ 3) แต่กลับมีเปอร์เซ็นต์ด้านมูลค่าที่สูงกว่า (ร้อยละ 12 และ 10 ตามลำดับ)

12 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2009:66) ได้บันทึกว่า: อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ของไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น เฟอร์นิเจอร์ที่ทำมาจากไม้ยางพารา (ร้อยละ 60) เฟอร์นิเจอร์ไม้เนื้อแข็ง (ร้อยละ 10) และเฟอร์นิเจอร์ที่ทำขึ้นจากกรอบไม้ อย่าง ไม้ปาติเคิล แผ่นใยไม้อัด ความหนาแน่นปานกลางและไม้อัด ซึ่งร้อยละ 90 ทำมาจากไม้ยางพารา ด้วยเหตุนี้ อุตสาหกรรมนี้ทั้งหมดจึงเกือบจะขึ้นอยู่กับการใช้ไม้ยางพาราเป็นวัตถุดิบ

13 มีความแตกต่างอย่างชัดเจนที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเลขการส่งออกที่รัฐบาลไทยเป็นผู้รายงาน และตัวเลขการนำเข้าของประเทศผู้นำเข้า ตัวอย่างเช่น ตามข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ หนึ่งส่วนสามของตัวเลขการส่งออกไม้ที่อัดจากเศษไม้ ไม่ได้มีบันทึกอยู่ในตัวเลขของประเทศผู้นำเข้า (2009:60) การสืบสวนหาข้อเท็จจริงต่อไปจึงมีความจำเป็น

ตารางที่ 2 การส่งออกผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของไทยแบ่งตามประเทศคิดตามปริมาณ (ล้านลูกบาศก์เมตร โดยประเมิน)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ประเทศไทยมีการส่งออกไปยังประเทศที่เป็นพื้นที่ส่งออกไปยังหลายภูมิภาค เช่น ประเทศจีน ประเทศเวียดนามและประเทศมาเลเซีย ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงเป็นคู่แข่ง ระดับโลกของประเทศจีน ประเทศเวียดนาม และประเทศมาเลเซียในด้านอุตสาหกรรมป่าไม้บางประเภท และเป็นผู้จัดหาหลักให้แก่ประเทศเหล่านี้ในบางประเภทของภาคอุตสาหกรรมนี้

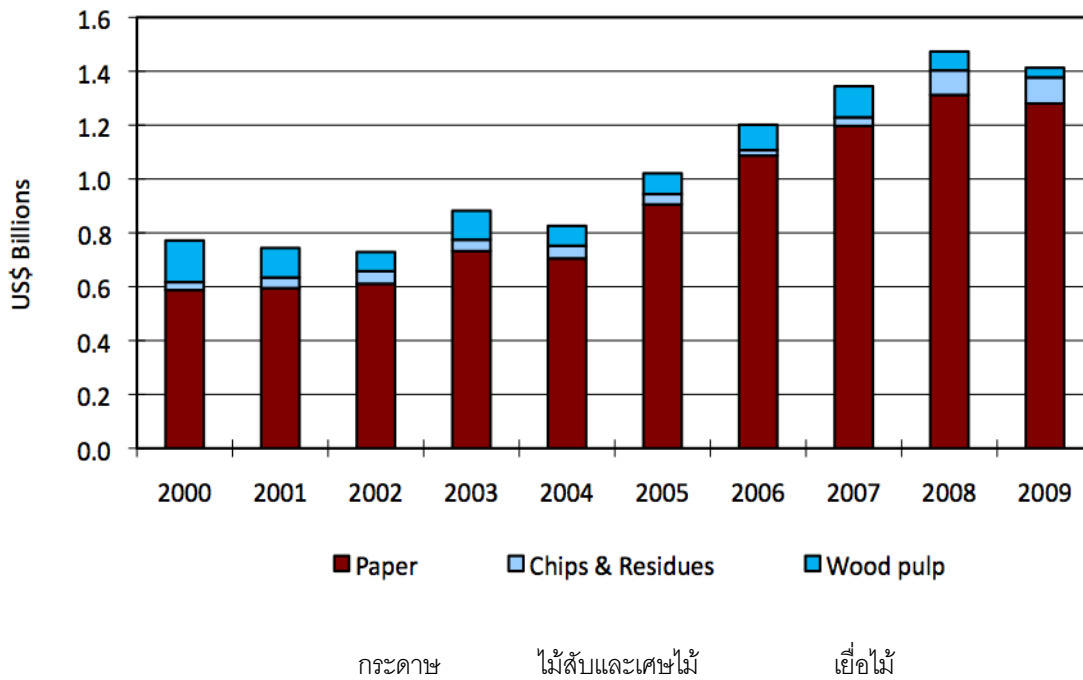
ประเทศจีนยังคงเป็นจุดหมายปลายทางที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยสำหรับการส่งออกผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับป่าไม้ ทั้งในด้านปริมาณและมูลค่า ในปี ค.ศ. 2009 ประเทศเวียดนามเป็นจุดหมายอันดับที่สอง ที่มีการเพิ่มอัตราอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 1 ในปี ค.ศ. 2000 ไปเป็นร้อยละ 10 ของการส่งออกของประเทศไทย ส่วนประเทศมาเลเซียนำหน้าประเทศญี่ปุ่นไปเป็นอันดับสามโดยมีปริมาณ 1.29 ล้านลูกบาศก์เมตร RWE ในการนำเข้ากระดาษและกรอบไม้ จากประเทศไทย เนื่องจากประเทศจีนยังคงนำเข้าผลิตภัณฑ์ไม้กึ่งแปรรูป (โดยเฉพาะไม้ที่อัดขึ้นจากเศษไม้และไม้สับ) จากประเทศไทย (ดูตารางที่ 7) ซึ่งสามารถนำไปเป็นดัชนีชี้ว่าประเทศไทยได้ตกมาจัดตำแหน่งผู้ผลิตรองจากประเทศจีน เนื่องจากประเทศจีนกลายเป็นศูนย์กลางการผลิตและส่งออกรายใหญ่เป็นอันดับที่สาม

ตั้งแต่การห้ามตัดไม้ทำลายป่าได้รับการบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายใน ค.ศ. 1989 อุตสาหกรรมไม้แปรรูปที่มุ่งเพื่อการส่งออกก็มีการขยายตัวอย่างมาก กระดาษ เฟอร์นิเจอร์ไม้ กรอบไม้ และไม้ยางพาราแปรรูปก็กลายเป็นสินค้าหลักในการส่งออกไป ส่วนองค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ (FIO) ซึ่งเป็นองค์กรเดียวที่ได้รับการอนุมัติให้ส่งออกไม้ซุงได้ ก็ทำการส่งออกไม้ซุงในปริมาณไม่มากนักในแต่ละปี

ข้อมูลของประเทศไทยแสดงว่าโดยทั่วไปสหภาพยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกานำเข้าผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่เพิ่มมูลค่าจากประเทศไทย ทั้งสหภาพยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกาต่างนำเข้าเฟอร์นิเจอร์และกระดาษ อย่างไรก็ตาม การนำเข้าของประเทศไทยสามารถลดลงกว่าร้อยละ 50 นับแต่ปี ค.ศ. 2005 ทั้งในด้าน ปริมาณและมูลค่า ประเทศไทยเป็นผู้นำเข้าเศษไม้จำนวนมากจากไทย ในปี ค.ศ. 2009

ประเทศไทยส่งเฟอร์นิเจอร์ไม้มูลค่าโดยประมาณ 160 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ไปยังสหภาพยุโรป มูลค่า 180 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ไปยังประเทศญี่ปุ่น และ 180 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา นี่แสดงว่ามูลค่าการส่งออกประมาณ 470 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ของผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ถูกส่งไปยังตลาดที่มีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมสูง และกำลังต้องการการรับรองความถูกต้องจากหน่วยงานอิสระ และ/หรือการบริหารจัดการแบบยั่งยืน

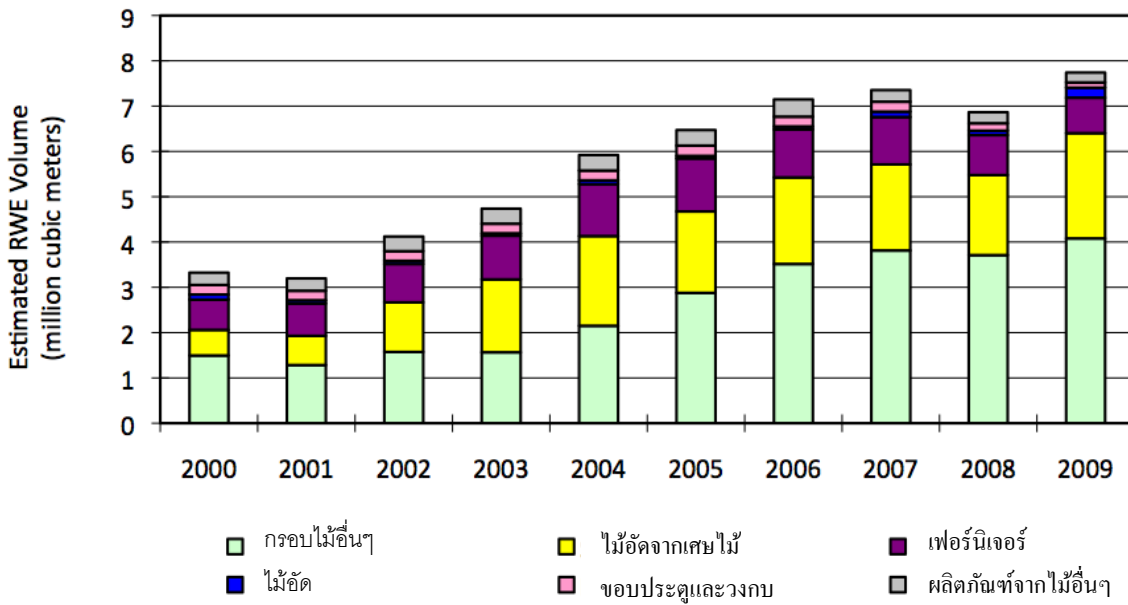
ตารางที่ 3 กระดาษและเยื่อกระดาษที่มีการส่งออกของประเทศไทยคิดตามมูลค่า (พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

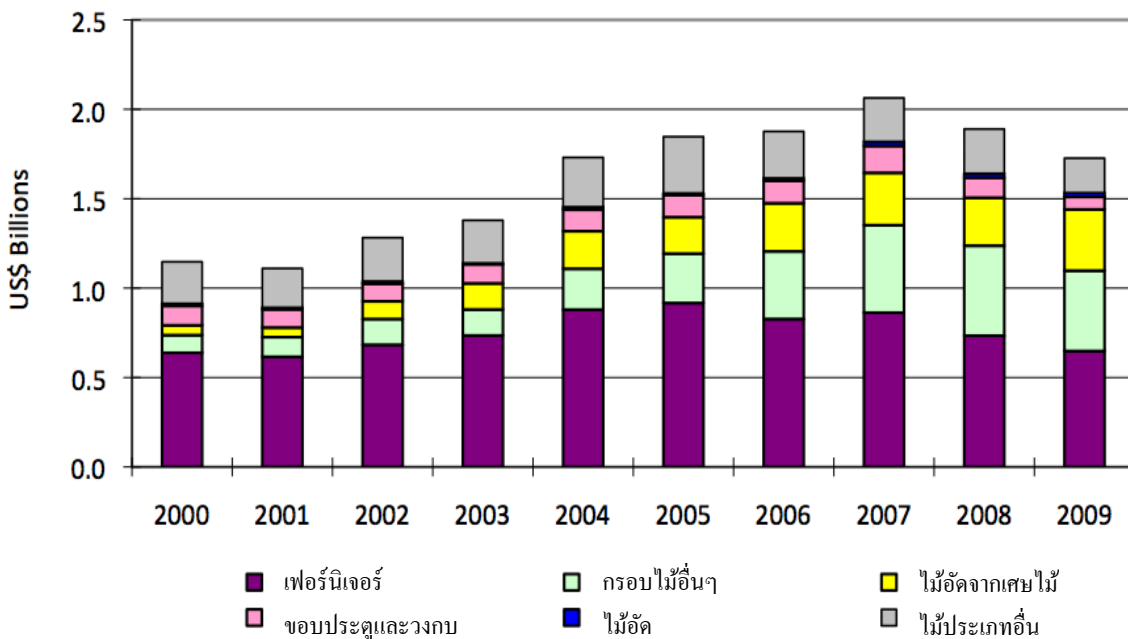
ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

มูลค่าการส่งออกกระดาษของไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ โดยมีมูลค่าเกือบ 1.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 2009 (ตารางที่ 3) โดยรวมประเทศไทยมีการส่งออกกระดาษร้อยละ 23 และผลิตภัณฑ์เยื่อกระดาษร้อยละ 19 (ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตร แห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2009: 57) ในอดีต เนื่องจากลักษณะในการหาแหล่งที่มา (ตัวอย่างเช่น ต้องอาศัยผู้เพาะปลูกรายย่อยในประเทศอย่างมากและการใช้กระดาษรีไซเคิล) อุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษของไทยอาจจะดูเหมือนว่าประเด็นด้านความถูกต้องกฎหมาย ของไม้ระหว่างประเทศมากนัก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกรขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมดังกล่าวไปทั่วโลก กอปรกับการเพิ่มการนำเข้าวัสดุ กระดาษเคลือบมันที่มีคุณภาพสูง ซึ่งต้องใช้เส้นใยเป็นส่วนใหญ่ ยุทธวิธีการหาแหล่งผลิตจึงมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และน่าสนใจที่จะทำวิจัยเชิงลึกต่อไปในอนาคตอันใกล้นี้ ไม้สับจะส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่นและประเทศจีน

ตารางที่ 4 การส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้จากประเทศไทย (ยกเว้นกระดาษ) คิดตามปริมาณ (ล้านลูกบาศก์เมตรโดยประเมิน)

ตารางที่ 5 การส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้ของประเทศไทย (ยกเว้นกระดาษ) คิดตามมูลค่า (พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

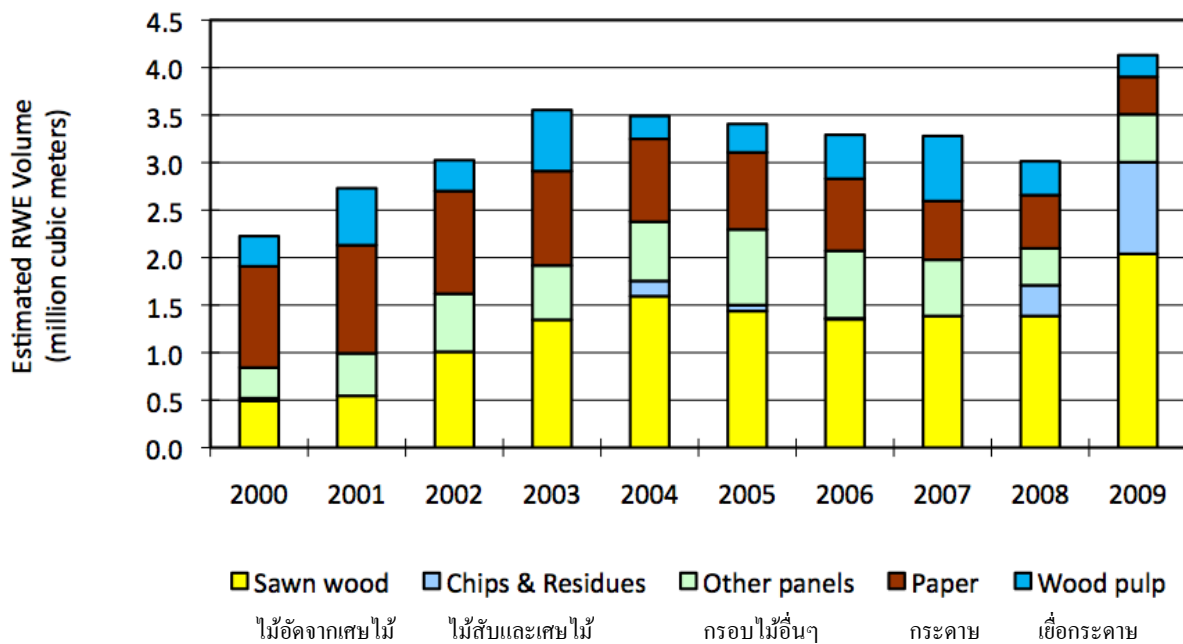
ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

กรอบไม้และไม้ที่ตัดจากเศษไม้เป็นผลิตภัณฑ์ไม้ของไทยที่มีปริมาณการส่งออกสูงสุด (ตารางที่ 4) แต่หากดูจากมูลค่า เฟอริไนเจอร์ไม้กลับเป็นรายการที่สร้างรายได้สูงสุดสำหรับอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ไม้เพื่อการส่งออก (ตารางที่ 5) โดยมีอัตราร้อยละ 37 ของมูลค่าการส่งออก หรือมีมูลค่า 650 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

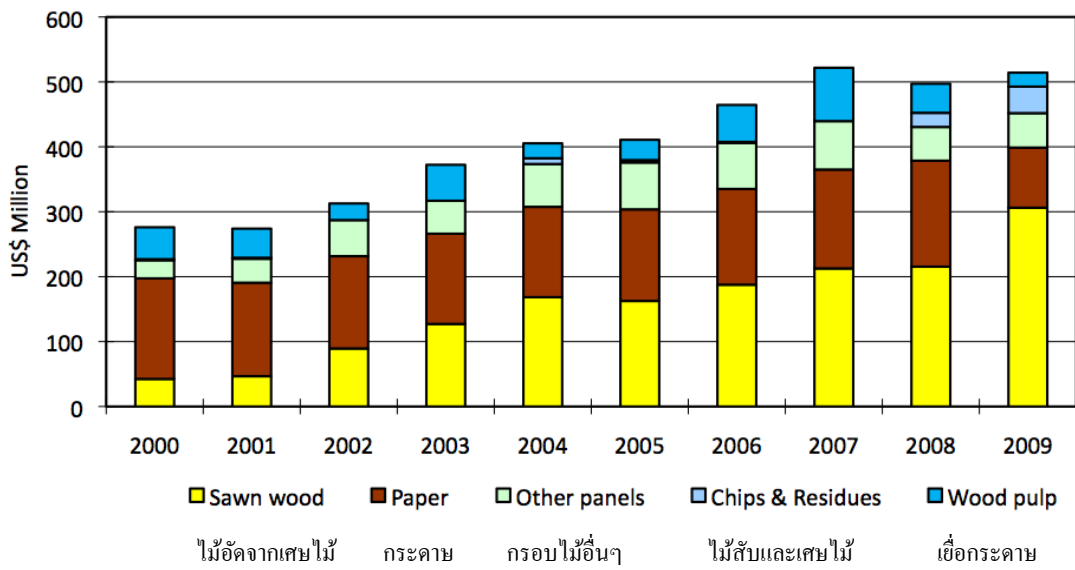
4.1.1 การส่งออกไปยังประเทศจีน

ประเทศจีนเป็นตลาดเดียวที่ใหญ่ที่สุดสำหรับผลิตภัณฑ์ป่าไม้ของประเทศไทยทั้งปริมาณและมูลค่า (ตารางที่ 6 และ 7) ประเทศไทยส่งผลิตภัณฑ์หลายประเภทไปยังประเทศจีน แต่ผลิตภัณฑ์หลักๆ ไม่ใช่เฟอริไนเจอร์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หลักที่ถูกส่งออกเป็นจำนวนมากไปยังตลาดอื่นๆ เช่นประเทศสหรัฐอเมริกาและ/หรือทวีปยุโรป สินค้าหลักที่ประเทศไทยส่งออกไปยังประเทศจีนคือไม้ที่ตัดจากเศษไม้และกระดาษ (ตามมูลค่า) และไม้ที่ตัดจากเศษไม้ ไม้สับและเศษไม้ (ตามปริมาณ) ทั้งๆ ที่ตามประวัติแล้ว ไม้ซุงเป็นสินค้าที่ประเทศจีนต้องการเป็นอย่างมาก แต่ประเทศไทยก็ไม่สามารถเป็นแหล่งส่งออกไม้ซุงให้แก่ประเทศจีนได้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นเพียงองค์กรเดียวที่สามารถส่งออกไม้ซุงก่อนกลมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งโดยมากก็คือไม้สัก

ตารางที่ 6 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยส่งออกไปประเทศจีนคิดตามปริมาณ (ล้านลูกบาศก์เมตร RWE)

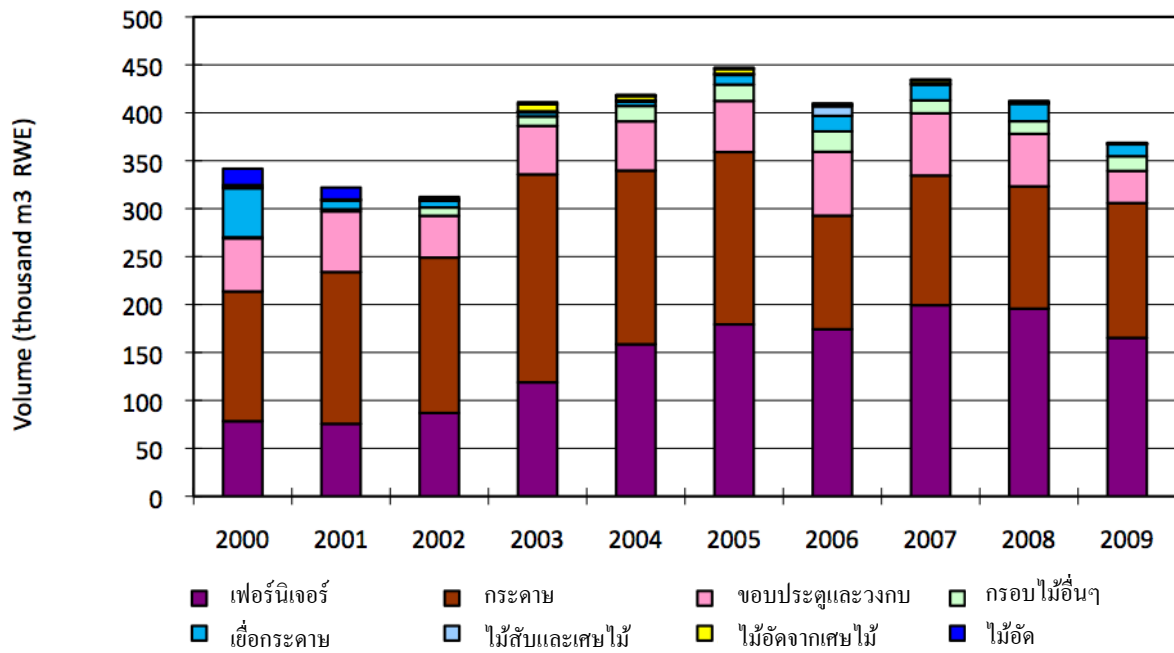

ตารางที่ 7 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยส่งออกไปประเทศจีนคิดตามมูลค่า (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

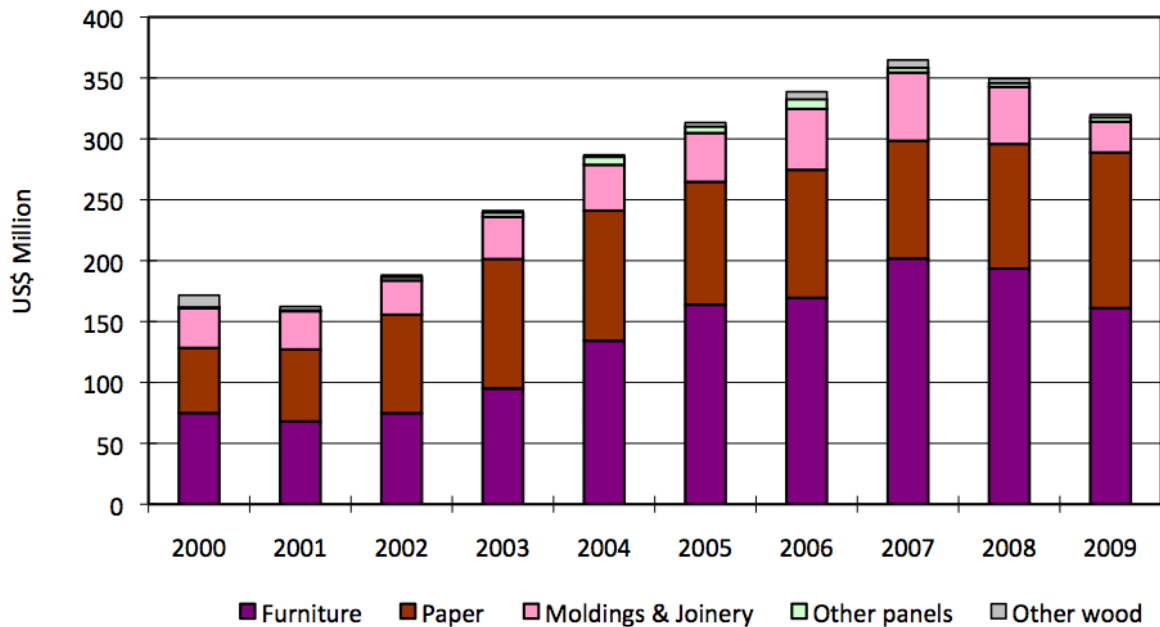

4.1.2 การส่งออกไปยังสหภาพยุโรป

ตารางที่ 8 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยส่งออกไปยังสหภาพยุโรปคิดตามปริมาณ

ตารางที่ 9 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ไทยส่งออกไปสหภาพยุโรปคิดตามมูลค่า (พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

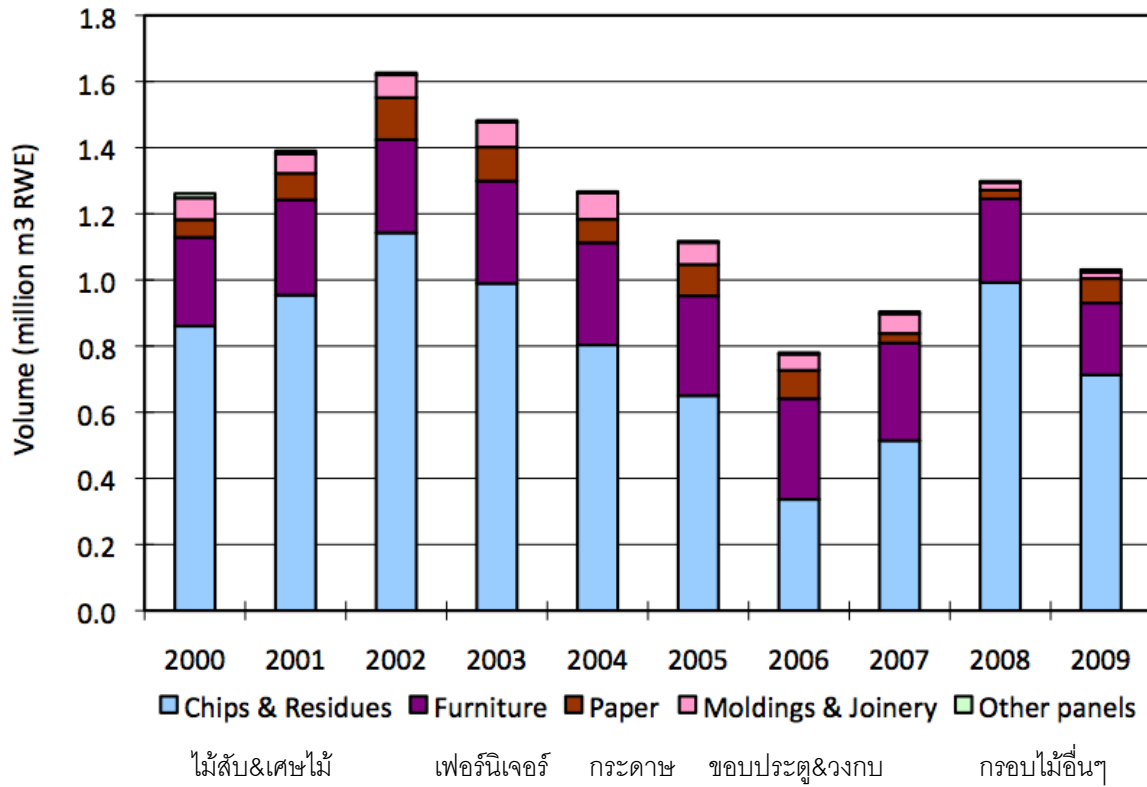
เฟอร์นิเจอร์ กระดาษ ขอบประตูและวงกบ กรอบไม้อื่นๆ ไม้ประเภทอื่นๆ

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

สินค้าหลักๆ ที่ประเทศไทยส่งไปยังสหภาพยุโรปได้แก่ เฟอร์นิเจอร์ไม้และกระดาษ (ตารางที่ 8 และ 9) เฟอร์นิเจอร์ที่ไม่ใช่ไม้ยางพาราอาจจะต้องการการพิสูจน์ความถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องจากประเทศที่เป็นแหล่งส่งออกไม้ประเภทดังกล่าวอย่างประเทศพม่า (ส่งออกโดยตรงหรือผ่านทางประเทศมาเลเซีย) ประเทศลาวหรือประเทศกัมพูชาถูกมองว่า เป็นประเทศที่ “มีความเสี่ยงสูง” การส่งออกกระดาษของประเทศไทยมีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อยที่จะจัดให้อยู่ในกลุ่มผิดกฎหมาย ถึงแม้ว่าระบบการรับประกันกระดาษของประเทศไทยอาจมีปัญหาเนื่องจาก ในประเทศไทยนั้น การปลูกไม้ยูคาลิปตัสจะเป็นไปตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ในกลุ่มผู้ปลูกรายย่อยในชนบทนับพันๆ ราย อย่างไรก็ตาม ไม้มีบริษัทกระดาษและเยื่อกระดาษบางบริษัทนำเข้าไม้พ่อนกมสำหรับทำเยื่อกระดาษจากการได้รับสัมปทานในประเทศลาวอีกด้วย

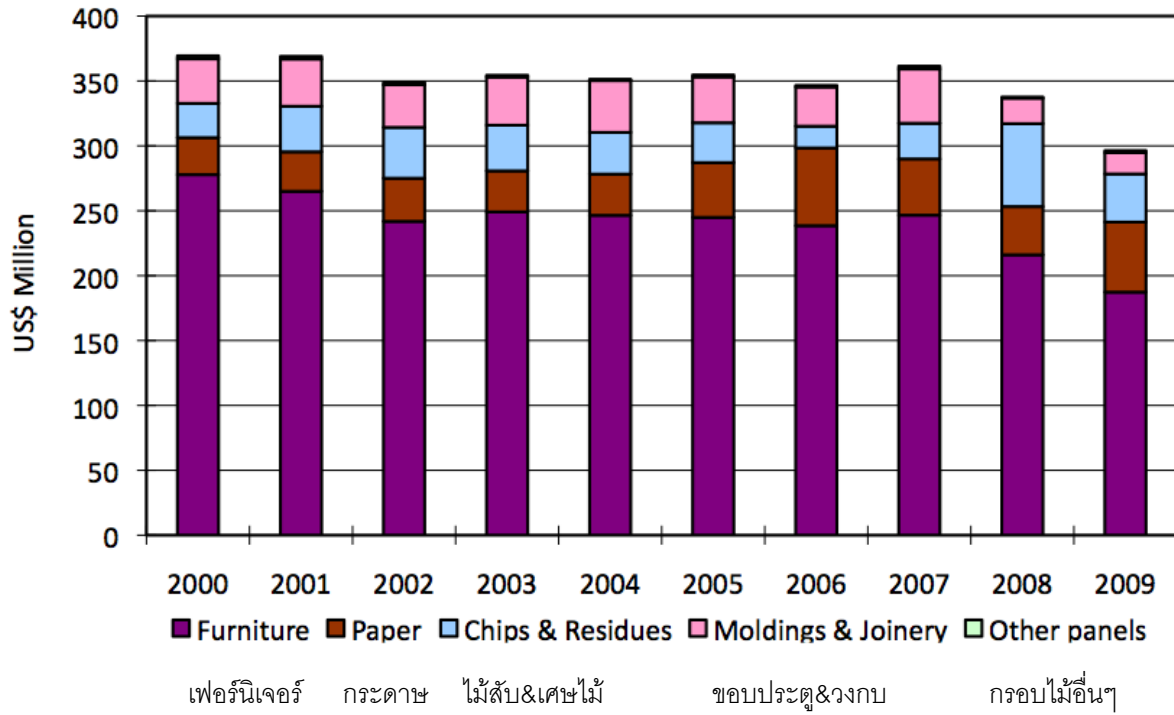
4.1.3 การส่งออกไปญี่ปุ่น

ตารางที่ 10 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของไทยที่ส่งออกไปยังญี่ปุ่นคิดตามปริมาณ (ล้านลูกบาศก์เมตร RWE)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 11 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของไทยที่ส่งออกไปยังญี่ปุ่นคิดตามมูลค่า (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

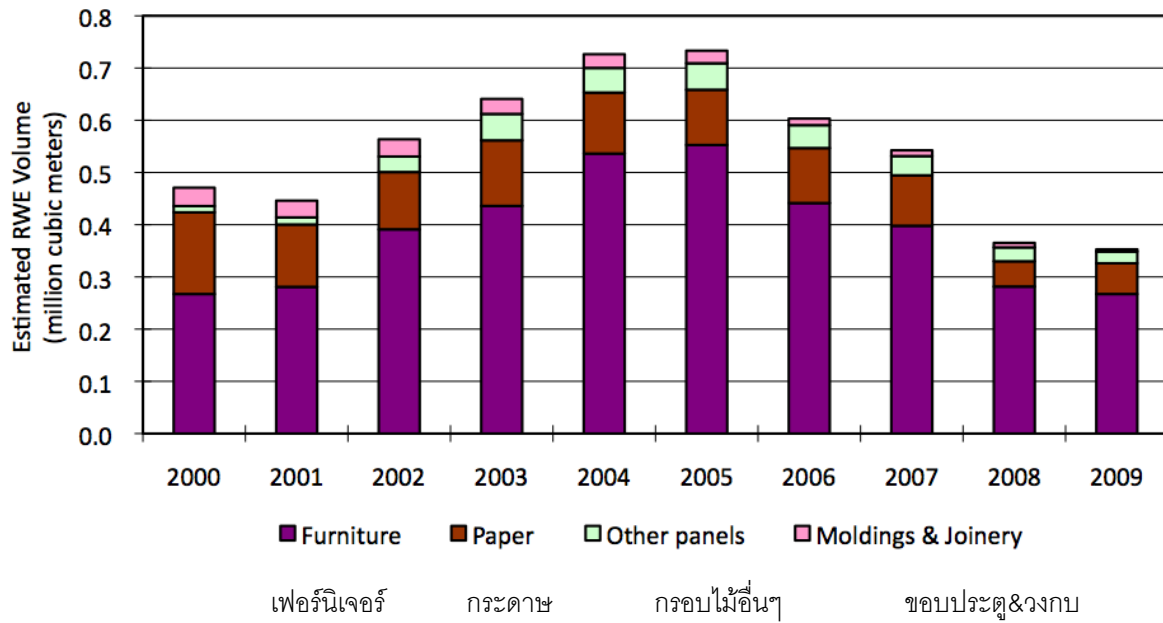

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้หลักๆ ที่ประเทศไทยส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่นได้แก่ไม้ฉัด (คิดตามปริมาณ) อย่างไรก็ตาม เฟอร์นิเจอร์กลับเป็นสินค้าส่งออกที่ทำกำไร หากคิดตามมูลค่าการส่งออกของประเทศไทยที่ส่งไปยังประเทศญี่ปุ่น

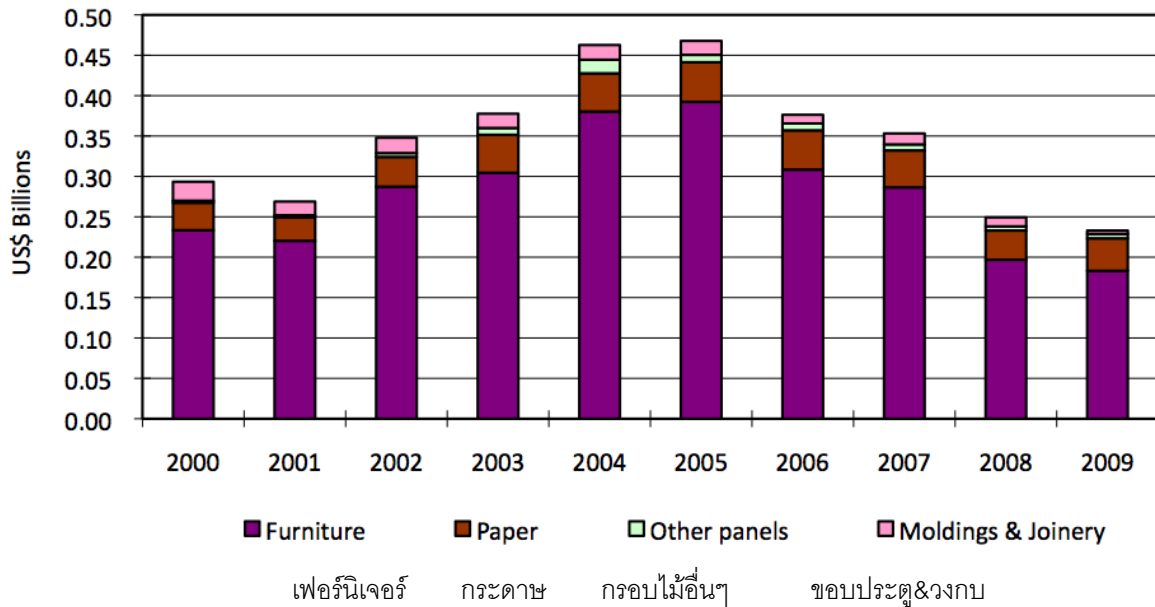
4.1.4 การส่งออกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา

ตารางที่ 12 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ไทยส่งออกไปสหรัฐฯ คิดตามปริมาณ (ล้านลูกบาศก์เมตร RWE)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 13 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ไทยส่งไปสหรัฐฯ คิดตามมูลค่า (พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

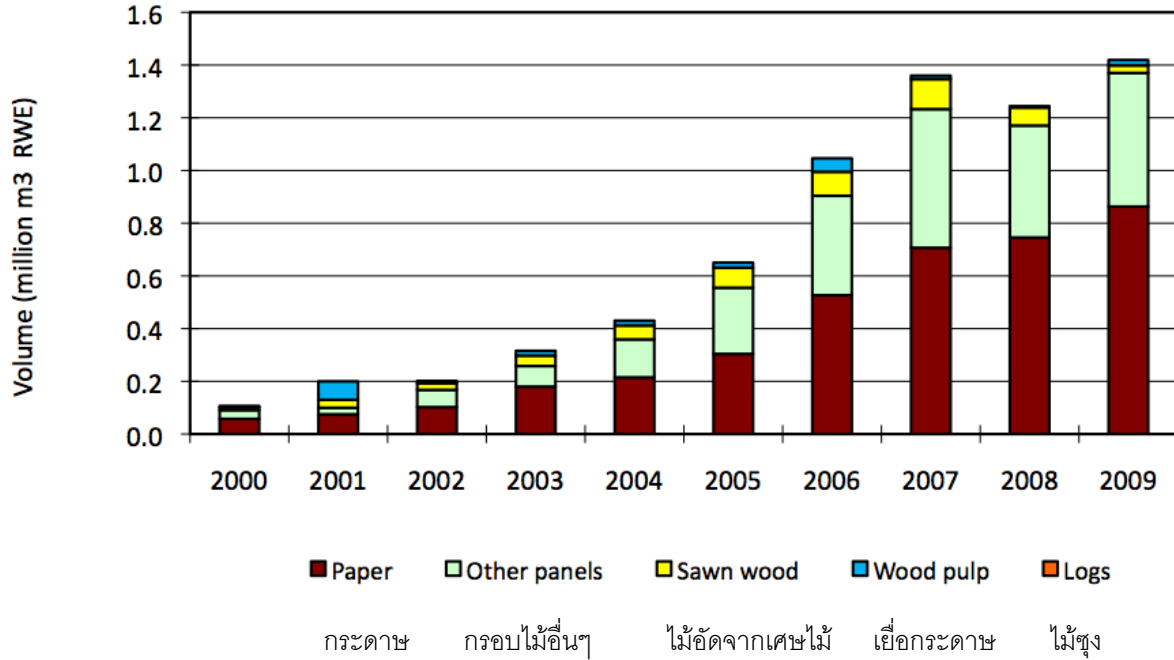

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นตลาดที่มีมูลค่าการส่งออกลดลงสำหรับอุตสาหกรรมการผลิตไม้ของประเทศไทย การส่งออกไปประเทศสหรัฐฯ ลดลงถึงร้อยละ 50 ของมูลค่าการส่งออกตั้งแต่ ค.ศ. 2005-2009 แม้ว่าตลาดการส่งออกไปประเทศญี่ปุ่นและสหภาพยุโรปจะยังมีมูลค่าคงที่ มูลค่าการส่งออกไปยังประเทศจีนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน อาจคาดการณ์ได้ว่าประเทศไทยกำลังเผชิญกับคู่แข่งการผลิตเฟอ์นิจเจอร์ที่เข้มแข็งกว่าอย่างประเทศจีนกับประเทศเวียดนามนับตั้งแต่ ค.ศ. 2005 เป็นต้นมา ขณะที่ตลาดด้านที่อยู่อาศัยของประเทศสหรัฐอเมริกากลับลดลงอย่างรวดเร็วนับแต่ปี ค.ศ. 2008

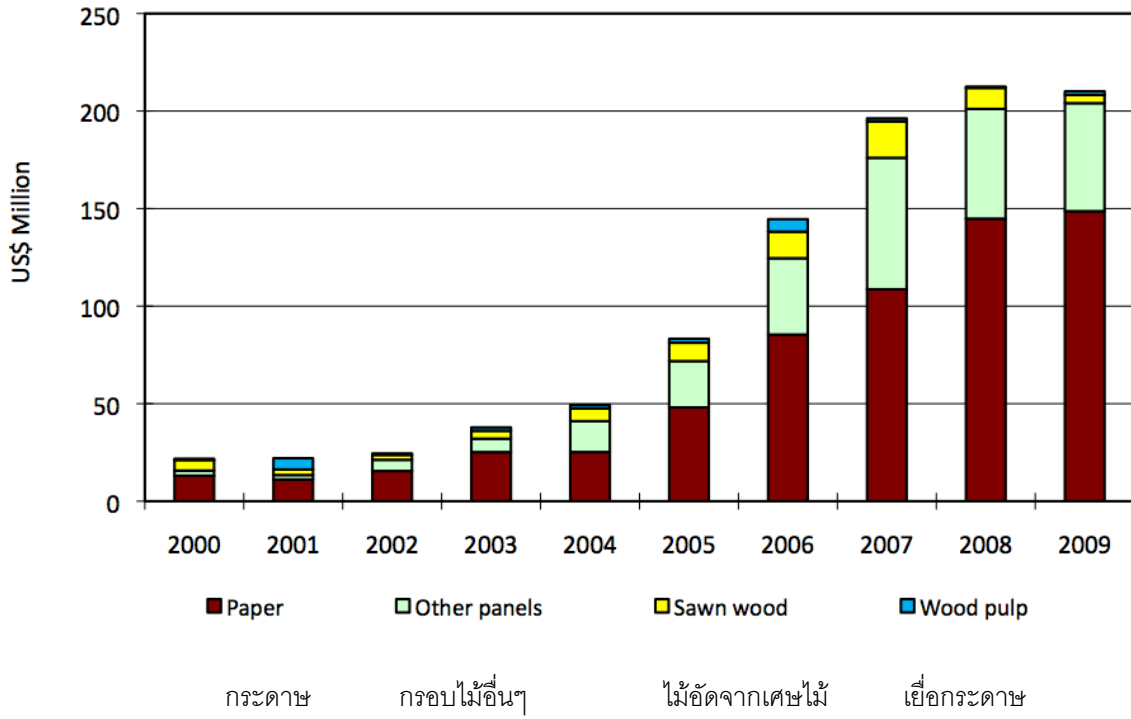
4.1.5 การส่งออกไปยังประเทศเวียดนาม

ตารางที่ 14 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยส่งออกไปยังประเทศเวียดนามคิดตามปริมาณ (ล้านลูกบาศก์เมตร RWE)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

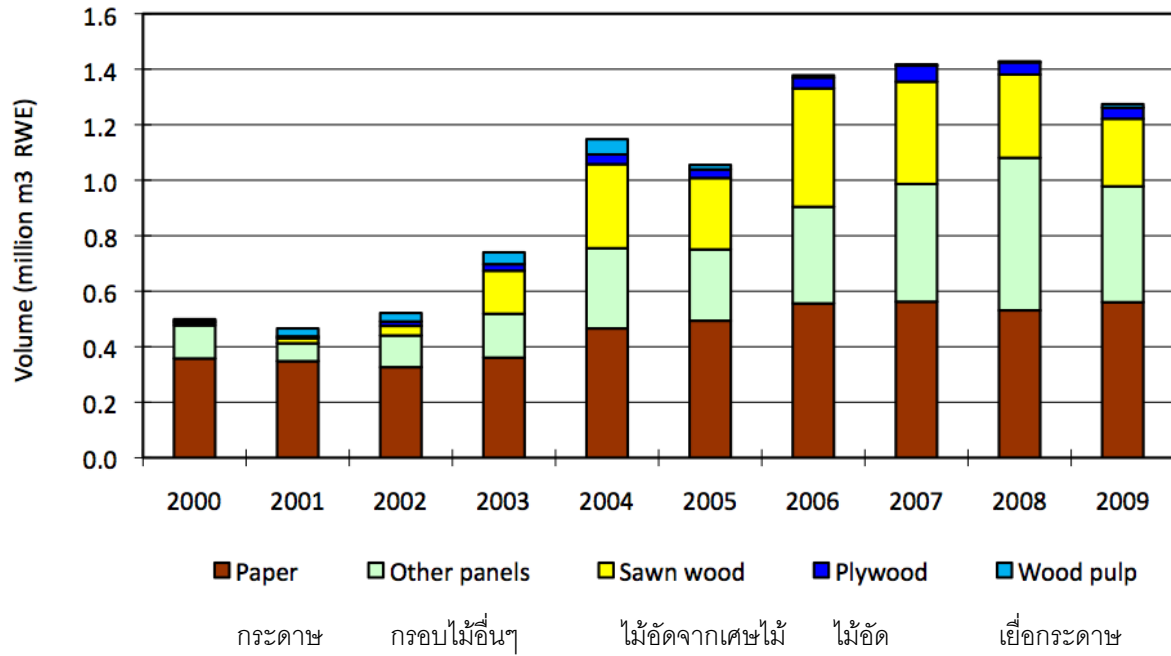
ตารางที่ 15 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของประเทศไทยที่ส่งออกไปยังประเทศเวียดนามคิดตามมูลค่า (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

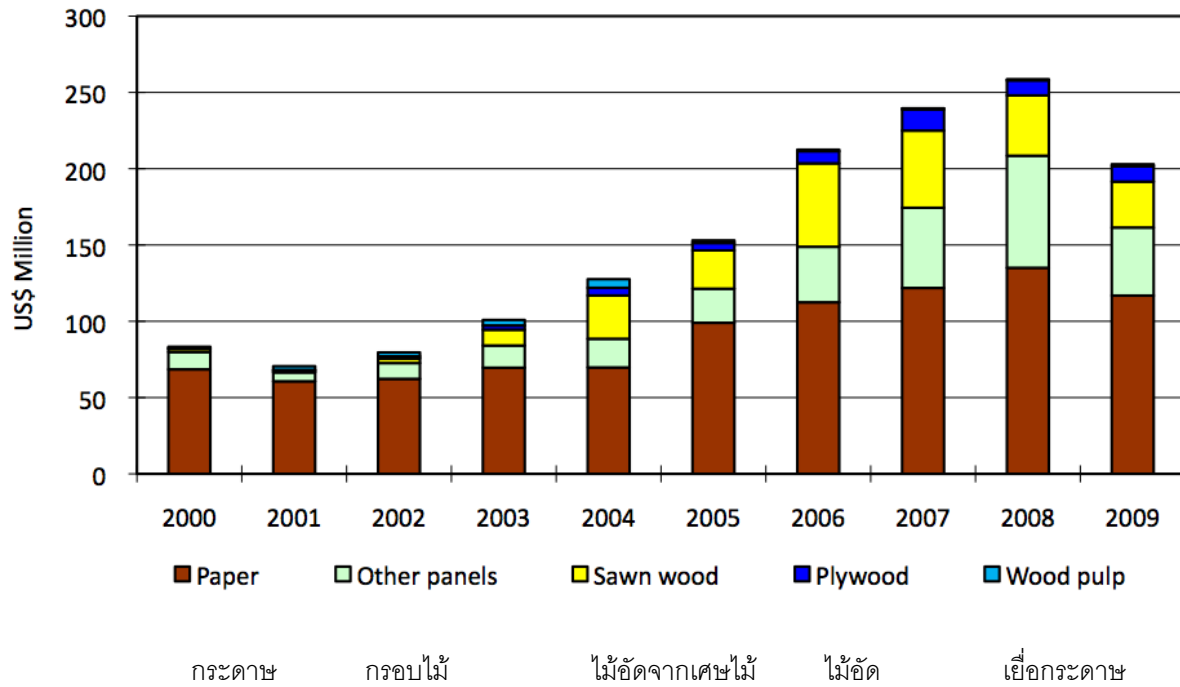
4.1.6 การส่งออกไปยังประเทศมาเลเซีย

ตารางที่ 16 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของประเทศไทยที่ส่งออกไปประเทศมาเลเซียคิดตามปริมาณ (ล้านลูกบาศก์เมตร RWE)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 17 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของประเทศไทยที่ส่งออกไปประเทศมาเลเซียคิดตามมูลค่า (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

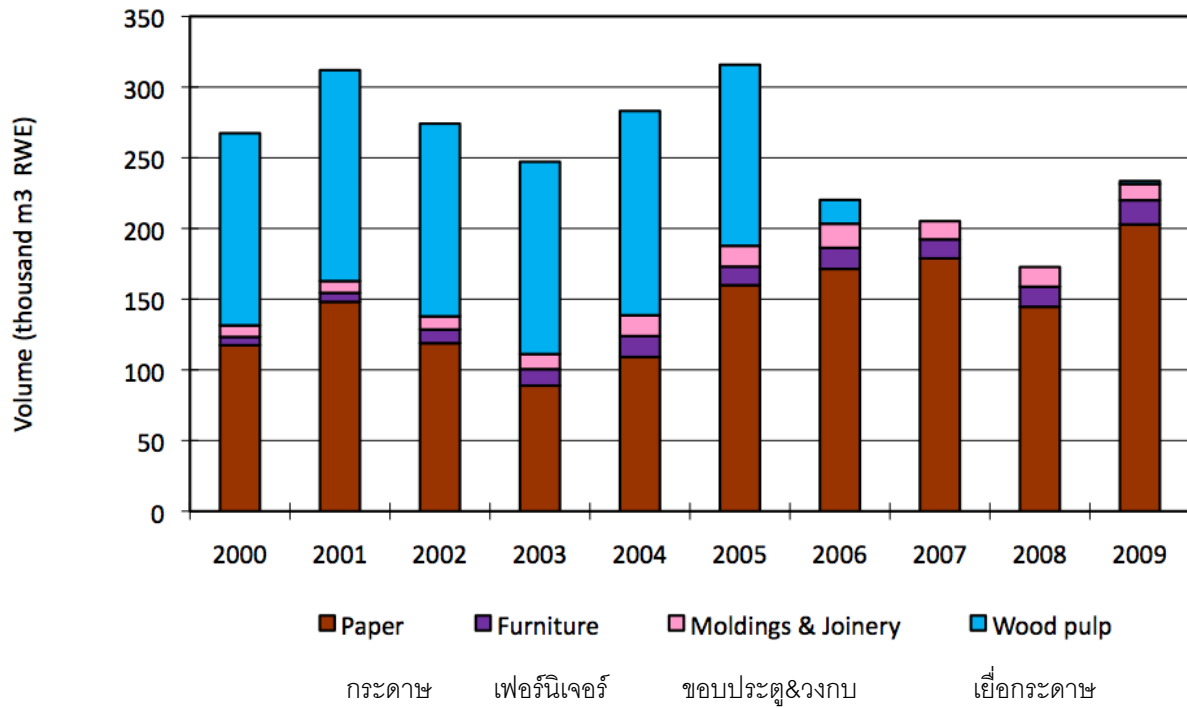

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ไม้จากประเทศไทยที่ส่งออกไปยังประเทศมาเลเซียมีมูลค่าและปริมาณเกือบเท่าการส่งออกของประเทศไทยไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา

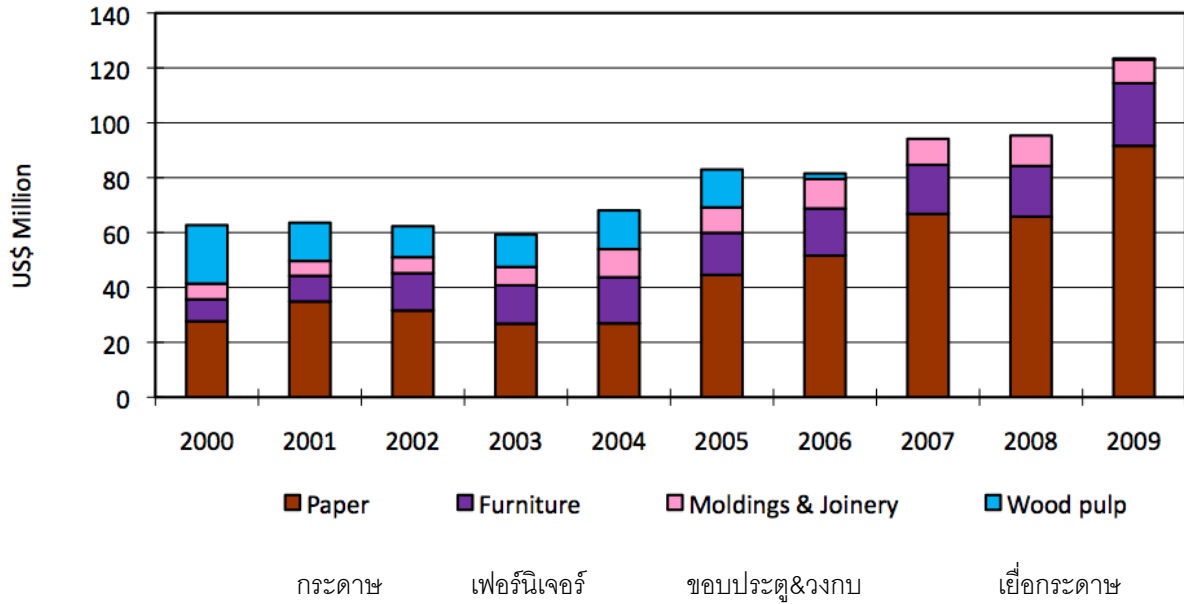
4.1.7 การส่งออกไปยังประเทศออสเตรเลีย

ตารางที่ 18 การส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้จากประเทศไทยไปยังประเทศออสเตรเลียคิดตามปริมาณ (พันลูกบาศก์เมตร RWE)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 19 การส่งออกผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของประเทศไทยไปยังประเทศออสเตรเลียคิดตามมูลค่า (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

5. การจัดหาไม้ซุง: การนำเข้าและการผลิตภายในประเทศ

การที่ปริมาณไม้ที่หาได้จากป่าภายในประเทศลดลงทำให้เกิดการขาดแคลนไม้ประเภทที่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ ทางแก้ก็คือการนำเข้าไม้ซุงจากธรรมชาติและไม้อัดจากเศษไม้จากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศพม่า ประเทศกัมพูชา ประเทศลาว และประเทศมาเลเซีย ในปัจจุบันการจัดหาไม้ทั้งหมดของตลาดผลิตในประเทศไทยมาจาก:

- i) แปลงเพาะปลูกจากผู้เพาะปลูกรายย่อย ได้แก่ ไม้ยางพารา ยูคาลิปตัส อคาเซีย ไม้สัก และไม้พันธุ์อื่นๆ
- ii) การนำเข้าไม้ซุงท่อนกลมและไม้แผ่น
- iii) การรับมาจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ซึ่งถือเป็นส่วนน้อย

จากจำนวน 19.2 ล้านลูกบาศก์เมตรที่ปริมาณโดยรวมของไม้ซุงท่อนกลมสำหรับนำมาใช้ในอุตสาหกรรมที่ประเทศไทยหาได้ใน ค.ศ. 2003 มีเพียง 20,000 ลูกบาศก์เมตรเท่านั้นที่มาจากธรรมชาติ อีกร้อยละ 98 ของไม้ซุงท่อนกลมทั้งหมดได้มาจากแปลงเพาะปลูก (ไม้ยูคาลิปตัส 10.6 ล้านลูกบาศก์เมตรและไม้ยางพารา 8.2 ล้านลูกบาศก์เมตรจากผู้เพาะปลูกรายย่อย มีเพียง 3,900 ลูกบาศก์เมตรเท่านั้นที่มาจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้) (กรมป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี ค.ศ. 2005) ไม้ซุงท่อนกลมที่นำเข้ามีปริมาณกว่า 380,000 ลูกบาศก์เมตรในช่วงปีเดียวกัน ได้มีการประเมินไว้ว่ามีปริมาณการนำเข้าไม้ซุงเนื้อแข็งที่ได้จากธรรมชาติมากกว่าร้อยละ 95 และมีปริมาณผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปทั้งหมดที่ส่งเข้ามาในประเทศไทยที่ร้อยละ 70-80 ในระหว่างปี ค.ศ. 1992-97 (Mungkomdin and Castren 1999)

ไม้ซุงขนาดใหญ่คุณภาพดียังคงหาได้ยากสำหรับอุตสาหกรรมไม้อัด และมีการนำเข้าจำนวนร้อยละ 28 ของการใช้ในภาคการผลิตนี้ (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009: 57) ไม้ซุงนำเข้าที่มาใช้ในอุตสาหกรรมไม้อัดของประเทศไทย ส่วนมากมาจากประเทศพม่าเนื่องจากไม้ยางพาราที่หาได้ในประเทศมีวงไม้ขนาดเล็ก ซึ่งสามารถใช้ได้แต่กับโรงไม้ที่ถูกออกแบบมาโดยเฉพาะเท่านั้น

การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการนำเข้าไม้มีส่วนสำคัญในการเคลื่อนไหวด้านการนำเข้าไม้และการส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้ ในขณะที่ไม้นำเข้าต้องเสียภาษีในอัตราเพียงร้อยละ 1 แต่ผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปอาจต้องเสียภาษีในอัตราสูงกว่ามาก เช่น ในอัตราร้อยละ 30 และแผ่นไม้ประกอบที่นำเข้าจะต้องเสียภาษีระหว่างร้อยละ 2 ถึงร้อยละ 12.5 (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009: 59) คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนของไทยพยายามเจรจาให้ลดอัตราภาษีหรือยกเลิกการเก็บภาษีนำเข้าวัสดุไม้ที่ยังไม่ผ่านการแปรรูปที่นำเข้ามาในประเทศไทยเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตเฟอร์นิเจอร์

5.1 การนำเข้า

เนื่องจากประเทศไทยเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการผลิตไม้เพื่อส่งออกรายสำคัญ ภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทยจึงได้พัฒนายุทธศาสตร์ในการหาแหล่งไม้อย่างรอบคอบ ซึ่งเป็นการเชื่อมหลายๆ ประเทศเข้าด้วยกัน (อย่างประเทศมาเลเซีย ประเทศพม่า ประเทศลาว และประเทศอื่นๆ) ภาคธุรกิจของประเทศไทยได้เพิ่มคุณค่าให้แก่ทรัพยากรไม้ ที่ยังไม่ผ่านการแปรรูปหรือกึ่งแปรรูป จากนั้นผลิตภัณฑ์ดังกล่าวจะถูกนำไปใช้ภายในประเทศ หรือถูกส่งออก ไปยังตลาดโลก อัน ได้แก่ ประเทศจีน สหภาพยุโรป และทวีปอเมริกาเหนือ

เมื่อสินค้าเข้าหรือออกจากประเทศไทย ผู้นำเข้าหรือผู้ส่งออกจะต้องส่งแบบฟอร์มสำแดงสินค้าพร้อมกับเอกสารอื่นๆ ที่เป็นหลักฐานให้แก่กรมศุลกากร เพื่อนำสินค้าออกมา กรมศุลกากรได้จัดให้มีระบบการนำสินค้าออกสองวิธีคือ การดำเนินการด้วยตัวเองหรือการดำเนินการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เรียกว่า EDI ให้การดำเนินการเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้นและลดขั้นตอนอันยุ่งยากของการผ่านสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย (ดูที่ภาคผนวก 1 เกี่ยวกับขั้นตอนการนำเข้าไม้)

มีรายงานอย่างเป็นทางการว่าปริมาณการนำเข้าไม้ซึ่งอยู่ที่ประมาณ 2 ล้านลูกบาศก์เมตรนั้น ค่อนข้างจะคงที่แล้ว โดยเริ่มคงที่นับตั้งแต่ภายหลังการฟื้นตัวจากการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย อย่างไรก็ตาม ปริมาณดังกล่าวยังต่ำกว่าช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์อย่างมาก (3-4 ล้านลูกบาศก์เมตร) แต่รูปแบบดังกล่าวนี้ไม่รวมถึงการนำเข้าจากประเทศลาว เนื่องจากปริมาณการค้าไม้ของประเทศลาวกับประเทศไทยเพิ่มขึ้นกว่าเมื่อกลางทศวรรษที่ 1990

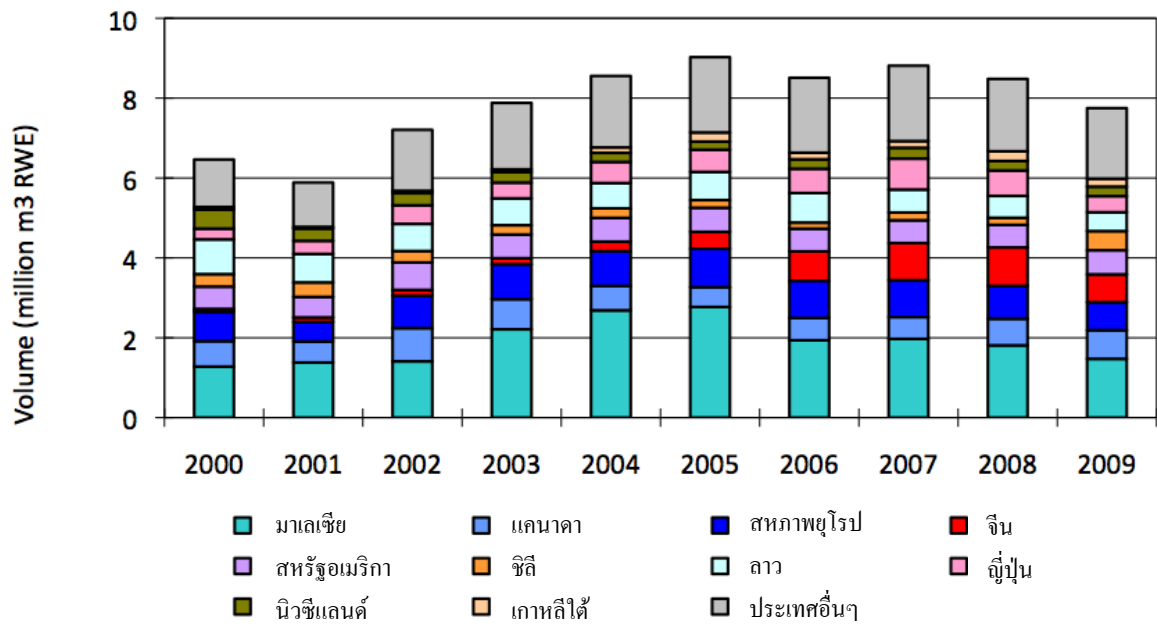
สำหรับไม้นำเข้า มีเพียงไม้ซุงท่อนกลมหรือไม้แผ่นเท่านั้นที่เสียภาษีในอัตราต่ำ อย่างไรก็ตาม สินค้านำเข้าที่ทำจากไม้อื่นๆ มีมูลค่าภาษีเกิดขึ้นอย่างเช่น ไม้แผ่นเรียบเสียภาษีในอัตราร้อยละ 5 และเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่มีอัตราเสียภาษีร้อยละ 20-40

บริษัทต้องเตรียมเอกสารหลักฐานสำหรับยื่นต่อกรมศุลกากร คือ ใบรับสินค้า ใบสั่งซื้อสินค้า ใบกำกับหีบห่อ สินค้า ใบแจ้งยอดเบี่ยประกัน ใบนำสินค้าออก แบบฟอร์มการทำธุรกรรมต่างประเทศ (หากมูลค่าการนำเข้ามากกว่า 500,000 บาท) ใบอนุญาต การนำเข้า (ถ้ามี) หนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หากยื่นเอกสารดังกล่าวครบถ้วน บริษัทจะได้รับเอกสารอนุญาตให้สามารถลำเลียงไม้ดังกล่าวในประเทศไทยได้ (ซึ่งจะต้องแสดงเอกสาร ณ จุดตรวจที่จะผ่านตามเส้นทางกำเลียง) ระบบดังกล่าว มีขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าไม้ไม่ได้ถูกลักลอบตัดอย่างผิดกฎหมายระหว่างเส้นทางกำเลียงที่นำไปสู่โรงงาน และเพิ่มเข้าไปในปริมาณสินค้าที่มีอยู่เดิม เมื่อการขนส่งไม้ถึงโรงงาน เจ้าของไม้จะต้องแจ้งให้กรมป่าไม้ในพื้นที่ทราบอย่างเป็นทางการ

ประเทศผู้ส่งออก จะต้องมียกหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า (COO) อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าเอกสารดังกล่าวจะจำเป็นในกรณีที่ไม้ที่ถูกส่งมาจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีปัญหาการนำเข้าผิดอย่างกฎหมายมากที่สุด เช่นประเทศมาเลเซียและประเทศพม่า หากสงสัยว่ามีการปลอมแปลงหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า กรมศุลกากรก็จะแจ้งไปยังกระทรวงการต่างประเทศ นับแต่ ค.ศ. 2008 เป็นต้นมา กรมศุลกากรไม่ได้รับอนุญาตให้ชายไม้ที่ยึดมาได้อีกต่อไป ซึ่งกฎดังกล่าวออกมาภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ผิดปกติหลายครั้ง ในการยึดไม้โดยกรมศุลกากร และได้ขายไม้ดังกล่าวออกไปโดยไม่ส่งผ่านองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

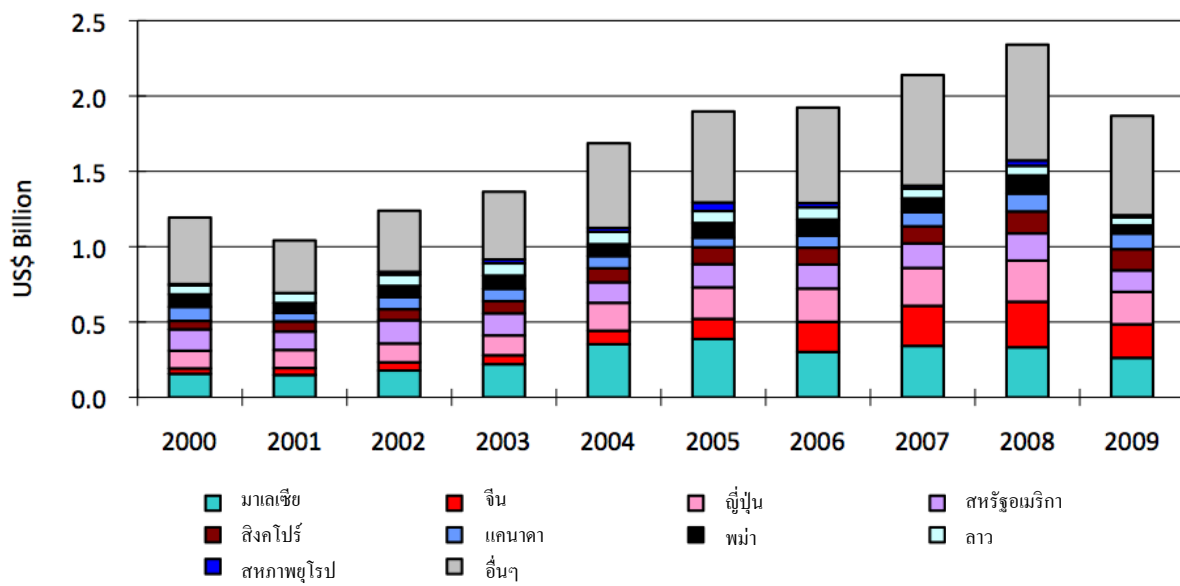
กรมศุลกากรยังมีปัญหาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการปลอมแปลงหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้าที่ใช้สำหรับนำเข้าไม้สักจากสามประเทศได้แก่ ประเทศจีน ประเทศสิงคโปร์ และประเทศมาเลเซีย (ซึ่งแท้จริงแล้วไม้ดังกล่าวถูกส่งมาจากประเทศพม่า) แต่เนื่องจากข้อจำกัดทางกฎหมาย ถึงแม้จะสงสัยว่ามีการปลอมแปลงหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า แต่หากมีการแสดงหนังสือฉบับดังกล่าว กรมศุลกากรไทยก็จะอนุญาตให้มีการนำเข้าสินค้าต่อไป ตัวอย่างเช่น ไม้สักนำเข้าที่มาจากประเทศมาเลเซียพร้อมกับหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้าที่ระบุว่าไม้ดังกล่าวมีที่มาจากประเทศมาเลเซีย กรมศุลกากรก็จะต้องดำเนินการตามขั้นตอน แม้จะมีความเป็นไปได้สูงว่าไม้ดังกล่าวอาจเป็นไม้สักถูกส่งมาจาก ประเทศพม่าก็ตาม

ตารางที่ 20 ผลผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยเป็นผู้นำเข้าแบ่งตามประเทศ (ล้านลูกบาศก์เมตร RWE)

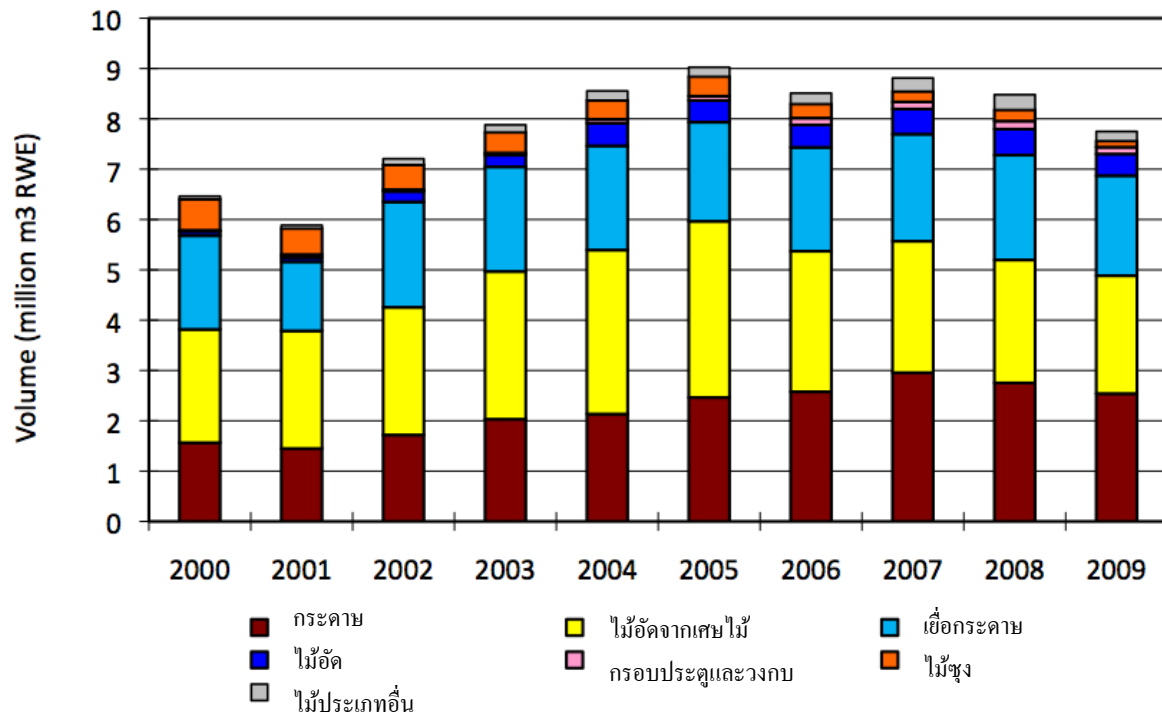
ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 21 ผลผลิตจากป่าไม้ที่ประเทศไทยเป็นผู้นำเข้าแบ่งตามประเทศ (พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 22 ผลผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยเป็นผู้นำเข้าแบ่งตามผลิตภัณฑ์ (ล้านลูกบาศก์เมตร RWE)

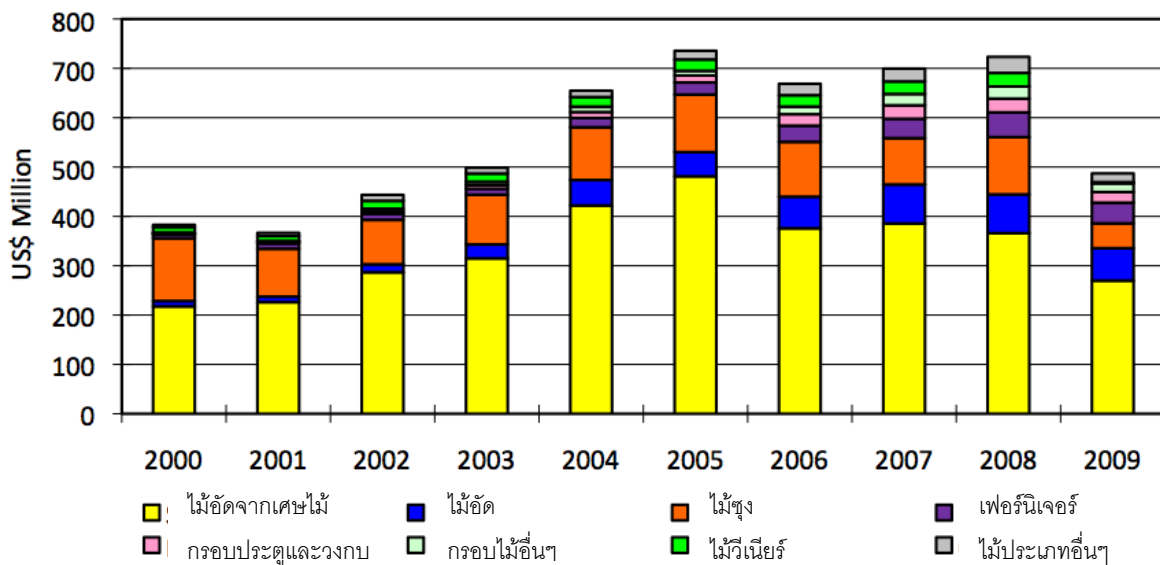

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ไม้แผ่นยังคงเป็นวัสดุที่ประเทศไทยนำเข้ามากที่สุด (นอกเหนือจากกระดาษและเยื่อกระดาษ) โดยมีปริมาณ 2.3 ล้านลูกบาศก์เมตร และไม้จริงมีส่วนแบ่งอยู่ที่ร้อยละ 74 คิดตามมูลค่า ในปีค.ศ. 2009 การค้าไม้แปรรูปในประเทศไทย (ทั้งการนำเข้าและส่งออก) ถือว่ามีขนาดใหญ่ เนื่องจากมีจำนวนร้อยละ 90 ของปริมาณไม้เนื้อแข็งทั้งหมดที่นำเข้ามาและคิดเป็นอัตราร้อยละ 54 ของยอดที่มีการส่งออกทั้งหมด (องค์การอาหารและเกษตร แห่งสหประชาชาติ 2009:58) อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่มีเป้าหมายการส่งออกเป็นหลักจำเป็นต้องพึ่งการนำเข้าไม้แปรรูปและไม้ซุงท่อน โดยเฉพาะไม้สักจากประเทศพม่า ถึงแม้ว่าปริมาณการนำเข้าจะต่ำกว่าไม่อย่างอื่นอย่างมากก็ตาม การนำเข้าไม้มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงต้นทศวรรษที่ 21 และในปัจจุบันมีปริมาณที่ค่อนข้างจะคงที่ โดยมีการลดต่ำลงอย่างรวดเร็วของมูลค่าการส่งออกเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปี ค.ศ. 2009

ตารางที่ 23 ไม้ซุงที่ประเทศไทยนำเข้าคิดตามมูลค่า (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

(นอกเหนือจากในส่วนของอุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษ)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

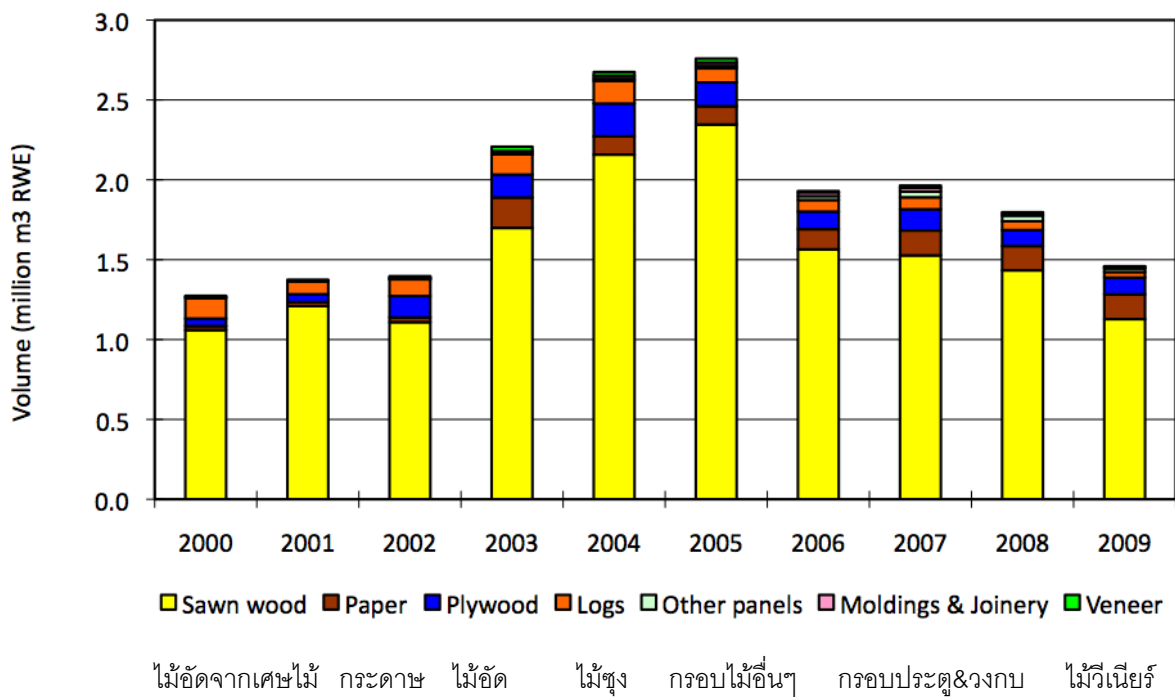
มูลค่าการนำเข้าของประเทศไทยเพิ่มขึ้นในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2000 ถึง 2008 (จากมูลค่า 380 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปีค.ศ. 2000 ไปเป็น 720 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 2008) มูลค่าการนำเข้าไม้ของไทยลดลงอย่างเห็นได้ชัดในปี ค.ศ. 2009 คือเหลือน้อยกว่า 500 ดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งรวมอยู่กับสัดส่วนของสินค้านำเข้าส่วนที่เหลือ

5.1.1 การนำเข้าจากประเทศมาเลเซีย

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2006 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้นำเข้าไม้แปรรูปในปริมาณ 1.5 ถึง 2 ล้านลูกบาศก์เมตรจากประเทศมาเลเซีย โดยมีปริมาณ

การนำเข้าที่สูงกว่ามากในช่วงแรกๆ ของทศวรรษดังกล่าว จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ทำธุรกิจด้านการค้าไม้ของประเทศพม่าในกรุงเทพฯ ผู้นำเข้าไม้ซุง ท่อนในกรุงเทพฯ และเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ของไทย (ช่วงเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม ค.ศ. 2010) จะเห็นว่าจำนวนไม้นำเข้าจากประเทศมาเลเซีย อาจมาจากประเทศพม่าขึ้นอยู่กับสายพันธุ์ โดยเฉพาะไม้สัก โดยที่ไม้ซุงของประเทศพม่าถูกส่งออกจากย่างกุ้งไปยังประเทศมาเลเซีย ซึ่งถือเป็นการดำเนินการที่ “ถูกกฎหมาย” ระหว่างรัฐบาลประเทศพม่าและประเทศมาเลเซีย เมื่อไม้ซุงไปถึงประเทศมาเลเซีย ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า ไม้ซุงท่อนจากพม่าอาจได้รับหนังสือรับรองรับรองแหล่งกำเนิด สินค้าระบุว่าเป็นสินค้าที่มาจกประเทศมาเลเซีย และจากนั้นอาจถูกส่งออกไปอีกครั้งหนึ่ง เพื่อไปยังประเทศอื่นๆ อย่างเช่น ประเทศไทย

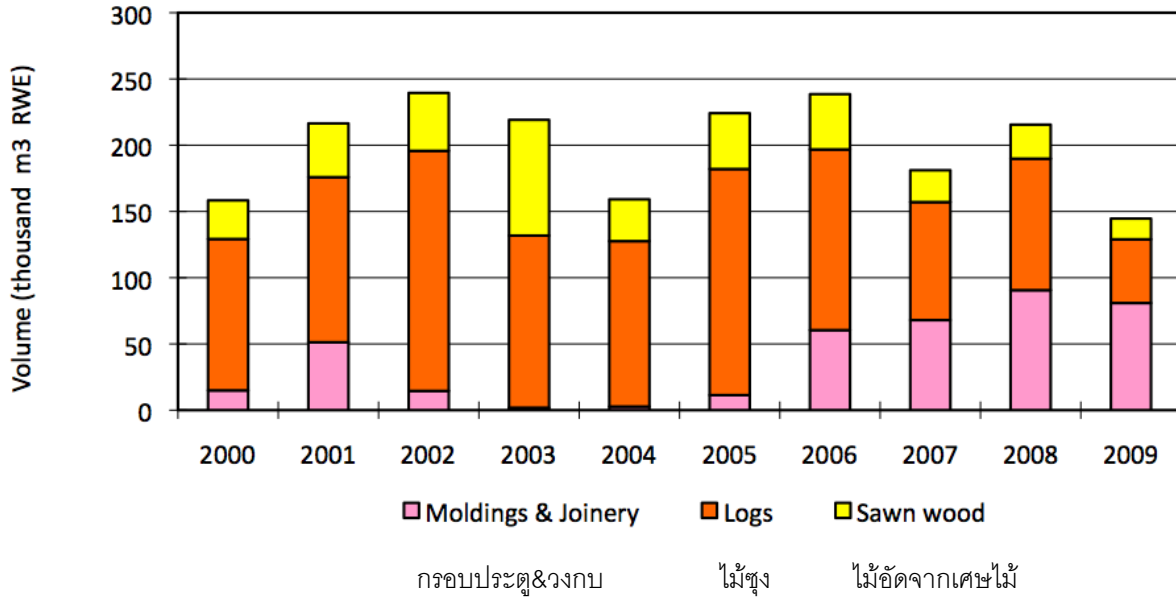
ตารางที่ 24 ผลผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยนำเข้ามาจากประเทศมาเลเซียคิดตามมูลค่า (ล้านลูกบาศก์เมตร โดยประเมิน)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

5.1.2 การนำเข้าจากประเทศพม่า

ตารางที่ 25 ผลผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยนำเข้าจากพม่าคิดตามมูลค่า (พันลูกบาศก์เมตรโดยประเมิน)

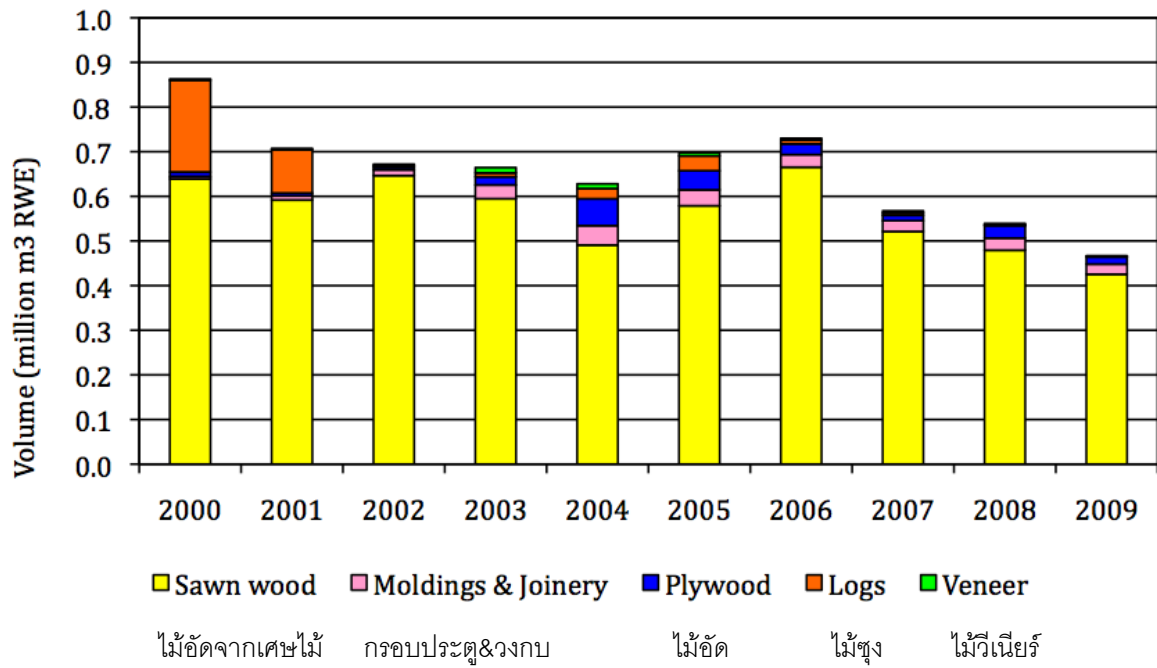

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

จากข้อมูลของทางราชการ ในปี ค.ศ. 2009 ประเทศพม่า ส่งออกไม้ซุงให้ประเทศไทยทางทะเลโดยรวมน้อยกว่า 150,000 ลูกบาศก์เมตร ในรูปของซุงและไม้แผ่น อย่างไรก็ตาม ไม้แผ่นจำนวนมากจากประเทศพม่าถูกลำเลียงมาประเทศไทยโดยผ่านประเทศมาเลเซีย และถูกตีตราว่าเป็นไม้จากประเทศมาเลเซีย มีความเป็นไปได้ว่าตัวเลขดังกล่าวอาจจะประเมินต่ำกว่าความเป็นจริงอยู่มาก นอกจากนี้ ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับไม้นำเข้าจากประเทศพม่าที่ถูกลำเลียงทางบกผ่านชายแดนของทั้งสองประเทศอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งไม่ได้ถูกรวมไว้ในสถิติอย่างเป็นทางการของประเทศไทยด้วย

5.1.3 การนำเข้าจากประเทศลาว

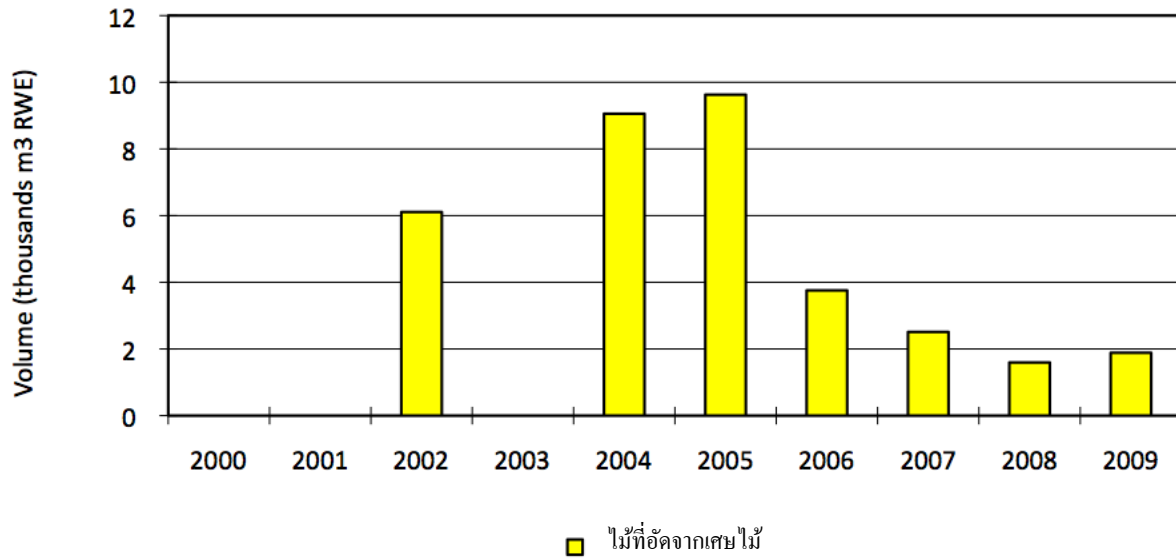
ตารางที่ 26 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยนำเข้าจากลาวแบ่งตามประเภทของผลิตภัณฑ์ (ล้านลูกบาศก์เมตรโดยประเมิน)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

5.1.4 การนำเข้าจากประเทศกัมพูชา

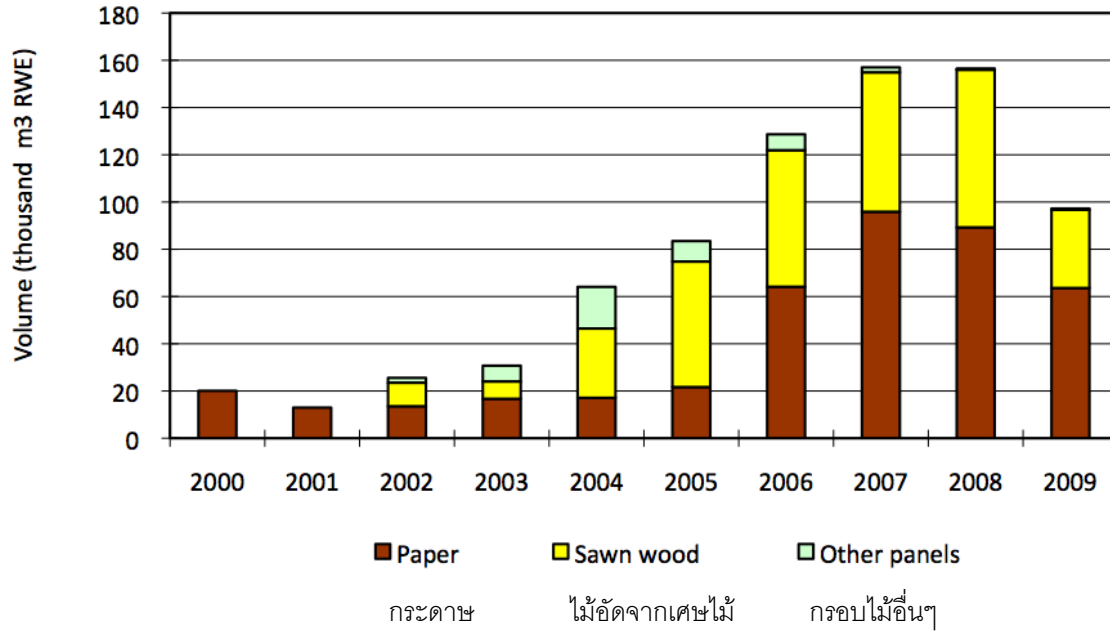
ตารางที่ 27 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยนำเข้าจากประเทศกัมพูชาแบ่งตามประเภทของผลิตภัณฑ์ (ล้านลูกบาศก์เมตรโดยประเมิน)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

5.1.5 การนำเข้าจากประเทศออสเตรเลีย

ตารางที่ 28 ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยนำเข้าจากประเทศออสเตรเลียคิดตามมูลค่า (พันลูกบาศก์เมตร โดยประเมิน)

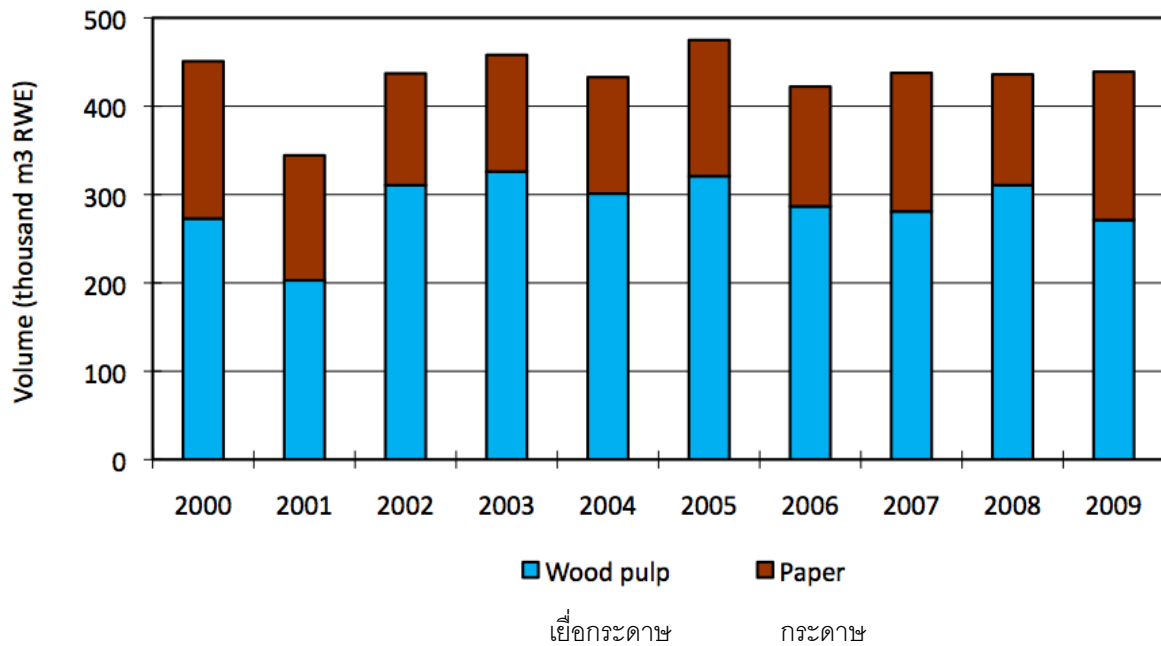

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

5.1.6 การนำเข้าจากประเทศแคนาดา สหภาพยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกา

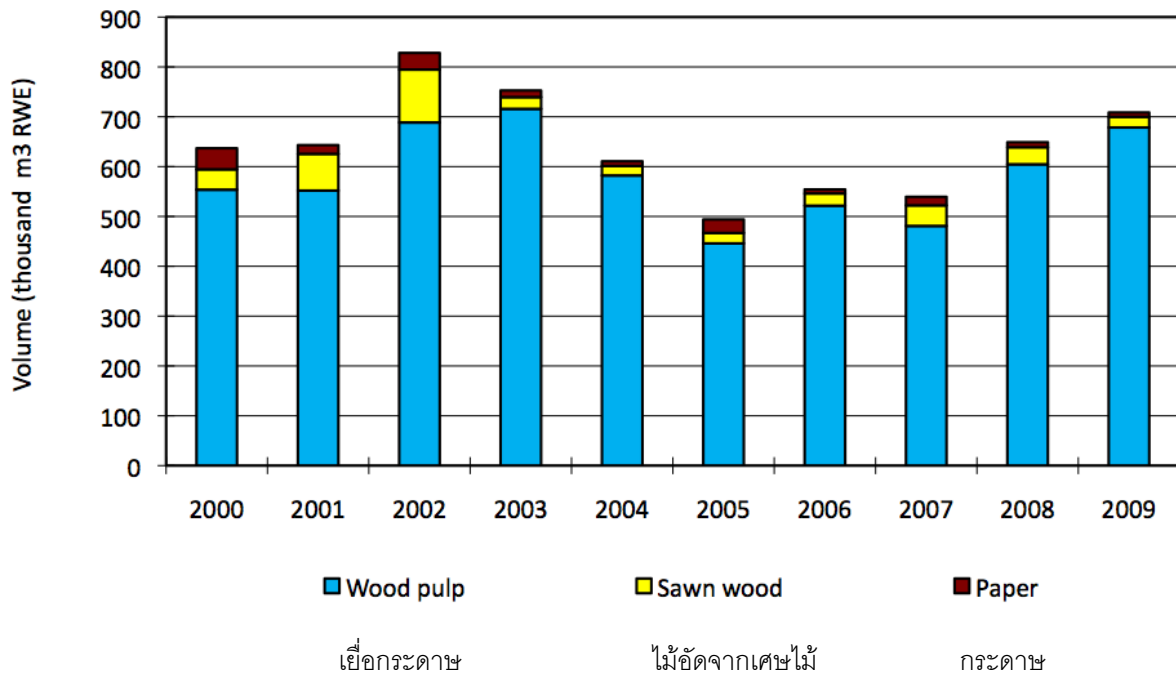
การนำเข้าหลักๆ จากประเทศแคนาดา ประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปจะอยู่ในประเภทของอุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษ อันประกอบด้วย กระดาษและเยื่อกระดาษที่มาจากไม้เป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 29 ผลผลิตภัณฑ์จากป่าที่ประเทศไทยนำเข้าจากประเทศสหรัฐอเมริกาคิดตามปริมาณ (พันลูกบาศก์เมตร โดยประเมิน)

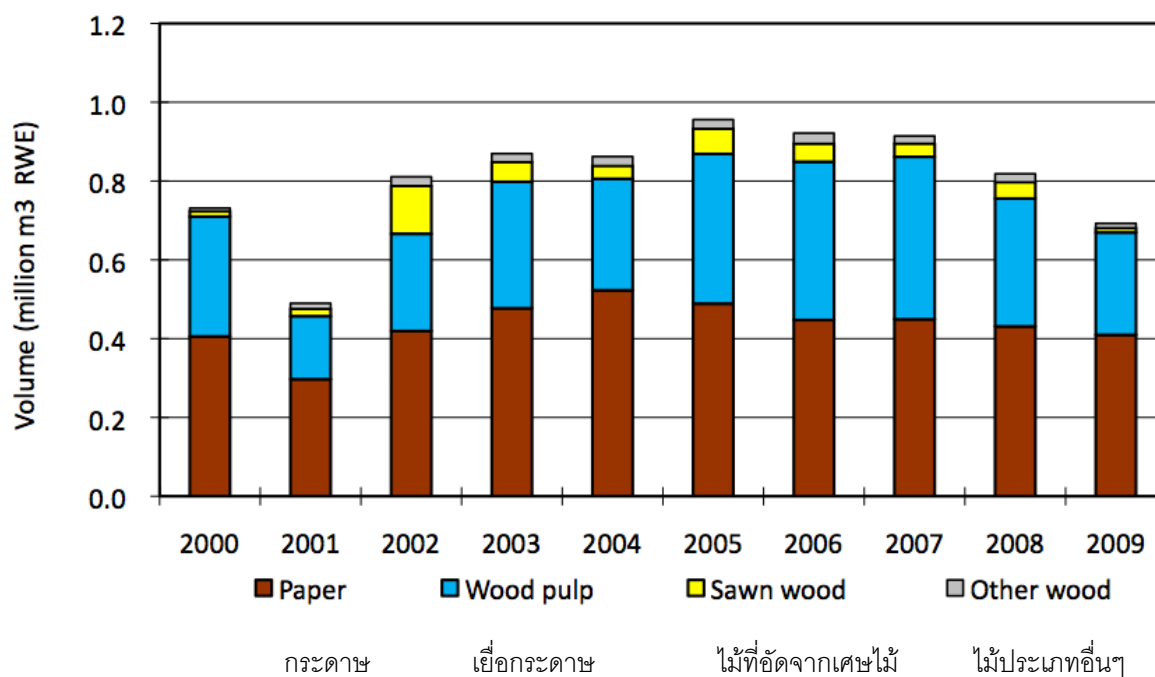
ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 30 ผลิตรภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยนำเข้าจากประเทศแคนาดาคิดตามปริมาณ (พันลูกบาศก์เมตร โดยประเมิน)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

ตารางที่ 31 ผลิตรภัณฑ์จากป่าไม้ที่ประเทศไทยนำเข้าจากสหภาพยุโรปแบ่งตามประเภทของผลิตภัณฑ์ (ล้านลูกบาศก์เมตรโดยประเมิน)

ที่มา: สถาบันป่าไม้แห่งยุโรป รวบรวมโดยเจมส์ ฮิววิตต์ ค.ศ.2010

5.2 การผลิตไม้ซุงในประเทศ

5.2.1 การเก็บเกี่ยวจากป่าธรรมชาติ

ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตไม้ในประเทศไทยเมื่ออยู่ก่อนข้างจำกัด ข้อมูลบางชนิดหาได้จากจำนวนไม้ซุงที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ยึดมาจากการดำเนินการที่ผิดกฎหมาย และจำหน่ายไม้ดังกล่าวออกไปภายหลัง และจากไม้ที่ตายแล้วหรือต้นไม้ล้มในป่าธรรมชาติ กับการพัฒนาสาธารณูปโภค ทั้งสองประเภทนี้มีการลดปริมาณลงอย่างมากตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา จากจำนวน 45,000 ลูกบาศก์เมตรในช่วงต้นทศวรรษที่ 2000 ลดลงเหลือเพียง 2,000 ลูกบาศก์เมตรภายในปี ค.ศ. 2004 (ข้อมูลจากกรมป่าไม้ ค.ศ. 2004)¹⁴ การลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมายจากป่าธรรมชาติยังมีอยู่ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีปริมาณน้อยกว่าที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1990 ก็ตาม นับตั้งแต่ปี ค.ศ.2005 เป็นต้นมา เราสามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนคดีการลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมายที่เกิดขึ้นจากรายงานของกรมป่าไม้และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมายที่เกิดขึ้นจากรายงานของ¹⁵

¹⁴ ตัวเลขดังกล่าวเป็นตัวเลขของไม้ผิดกฎหมายที่ถูกยึดมา และประมวลโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นข้อมูลทั่วไปและมีความน่าเชื่อถือไม่มากนัก

¹⁵ ดูข้อมูลได้ที่ : <http://web2.forest.go.th/stat/>; <http://web2.forest.go.th/stat/stat52/stat2552.html>; <http://www.dnp.go.th/statistics/>.

5.2.2 การเก็บเกี่ยวจากแปลงเพาะปลูกไม้เพื่อนำไปใช้ในอุตสาหกรรม

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา ประเทศไทยเริ่มดำเนินการพัฒนาด้านการเพาะปลูกไม้เพื่อนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งในปัจจุบันสามารถผลิตไม้ซุงในปริมาณมาก เพื่อนำไปใช้ในประเทศและเพื่อการส่งออก อันได้แก่การส่งไม้ยางพาราไปประเทศมาเลเซีย นอกจากนี้พันธุ์ไม้หลักๆ สามประเภทที่ใช้กันอยู่ (ต้นยางพารา ต้นยูคาลิปตัส และต้นสัก) ยังมีแปลงเพาะปลูกขนาดย่อมที่ปลูกต้นกระถินณรงค์ ต้นกระถินยักษ์ ต้นซ้อและพีชจำพวกสนอีกด้วย

ประเทศไทยเป็นผู้นำในภูมิภาคด้านการพัฒนาแปลงเพาะปลูก จากข้อมูลในช่วงต้นทศวรรษ 2000 แสดงพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น 4.9 ล้านเฮกเตอร์ โดย 2.8 ล้านเฮกเตอร์เป็นแปลงเพาะปลูกพืชอื่นที่ไม่ใช่ยางพารา (Katsigris et al. 2004).¹⁶ ซึ่งทำให้ประเทศไทยกลายเป็นผู้นำด้านการพัฒนาแปลงเพาะปลูกในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยพื้นที่เพาะปลูกมีพื้นที่ครอบคลุมถึงเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ปลูกต้นไม้ทั่วประเทศ ขณะนี้ยังมีข้อมูลที่ไม่เพียงพอเกี่ยวกับการขยายแปลงเพาะปลูกต้นไม้ของไทย ตัวอย่างเช่น พื้นที่ที่มีการเพาะต้นไม้ประจำปี อัตราการรอดของไม้ที่เพาะ การแบ่งประเภทอายุของต้นไม้ ปริมาณโดยรวม จำนวนที่โตขึ้นในแต่ละปี และข้อมูลอื่นๆ

ภาคการเพาะปลูกต้นไม้ของไทยสามารถแบ่งได้เป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ แปลงเพาะปลูกที่บริษัทเป็นผู้ซื้อหรือทำสัญญาเช่า พื้นที่ที่บริหารจัดการโดยรัฐบาล ได้แก่ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้แห่งประเทศไทย กรมป่าไม้และพื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของกองทัพไทย ผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินขนาด กลาง และผู้เพาะปลูกรายย่อย¹⁷ ในภาคการเพาะปลูกยางพารา จำนวนร้อยละ 93 ของการถือครองกรรมสิทธิ์ตกเป็นของผู้เพาะปลูก-ผู้กรีดยางพารารายย่อยที่มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกโดยเฉลี่ย 2.08 เฮกเตอร์ (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009: 42) องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติรายงานว่า พื้นที่เพาะปลูกยางพาราขนาดกลางในประเทศไทย มีพื้นที่โดยเฉลี่ย 9.6 เฮกเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 6.7 ของพื้นที่ทั้งหมด (ไม่มีค่านิยมที่แบ่งระหว่างผู้เพาะปลูกรายย่อยและผู้เพาะปลูกขนาดกลาง) ยางพาราจัดเป็นอุตสาหกรรมชนบทที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเขตภาคใต้ของประเทศไทย การกรีดยางจะสร้างรายได้โดยประมาณ 3.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ต่อปีให้ประชากรกว่า 800,000 หลังคาเรือนในชนบท (หรือ 4,125 ดอลลาร์สหรัฐต่อหนึ่งหลังคาเรือน) (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:42) ตัวเลขดังกล่าวยังไม่รวมรายได้ที่มาจากกาจำหน่ายไม้ยางพาราที่มีอายุแก่เกินกรีดยางไปอีกด้วย

การที่ผู้เพาะปลูกรายย่อยไม่ค่อยปลูกไม้พันธุ์ที่มีมูลค่าสูงนั้นถูกจำกัดเนื่องจากต้องใช้เวลา นานกว่าไม้พันธุ์ดังกล่าวจะโต โดยทั่วไปมีแต่เพียงเกษตรกรที่มีพื้นที่ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่เท่านั้นที่สามารถจะผลตอบแทนจากการปลูกพืชที่ต้องใช้เวลา นานอย่างต้นสักได้ เกษตรกรรายย่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมากไม่สามารถรอเป็นเวลา 5 ปีให้ต้นยูคาลิปตัสโตเต็มที่ ได้ เนื่องจากมีปัญหา ด้านเงินหมุนเวียนหรือมีหนี้สิน ผู้เพาะปลูกยูคาลิปตัสรายย่อยได้ลดเวลาการรอให้ไม้โตเหลือเพียง 4 หรือ 3 ปีเท่านั้น อีกทั้งในปัจจุบันโรงงานอุตสาหกรรมรับซื้อต้นยูคาลิปตัสที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเท่ากับ 2.5 เซนติเมตรด้วย

5.2.3 พื้นที่และปริมาณมาตรฐานของการเพาะปลูกยางพารา

แม้ว่าโดยส่วนมากการปลูกยางพาราในประเทศไทยจะนำไปเพื่อการผลิตน้ำยาง ยางพารากลายเป็นไม้ที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์ไม้ อย่างแพร่หลาย อย่างเช่น เฟอร์นิเจอร์ ไม้ปาเก้ ปาร์ติเกิล (แผ่นไม้ที่ประกอบขึ้นจากเส้นใยหรือชิ้นไม้ละเอียด) MDF (แผ่นใยไม้อัดความหนาแน่นปานกลาง) และไม้อัด เนื่องจากยางพาราเป็นพืชผลทางการเกษตร การปลูกยางพาราจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงเกษตร และสหกรณ์

16 ตัวเลข 4.9 ล้านเฮกเตอร์นั้นยังเป็นที่น่ากังขา เมื่อพิจารณาจากสภาพที่ไม่สมบูรณ์ของป่าไม้ไทยและสภาพคงคลังของแปลงเพาะปลูก

17 ความหมายของ "รายย่อย" เป็นความหมายเฉพาะสำหรับบริบทของประเทศที่ต่างกันออกไป และสามารถเป็นได้ตั้งแต่ตั้งแต่ 1 เฮกเตอร์ (ในประเทศอินเดีย) ไปจนถึง 200 เฮกเตอร์ (ในประเทศออสเตรเลีย) ในภาคการผลิตเยื่อกระดาษของไทย Boulay (2009) ใช้พื้นที่จำนวน 16 เฮกเตอร์ในการกำหนดพื้นที่ของผู้เพาะปลูกรายย่อย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรไม้ยางพาราในปริมาณมหาศาล ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้อย่างต่อเนื่องในระยะกลางถึงระยะยาว ในอุตสาหกรรมการผลิตภายในประเทศและการส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้กึ่งแปรรูป (ไม้แผ่น) ในปริมาณมากๆ และสินค้าแปรรูป (เฟอร์นิเจอร์ ครอบไม้และแผ่นไม้) องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2009: 41) ได้ระบุว่าเนื้อที่การเพาะปลูกยางพาราทั้งหมดขนาด 2.019 ล้านเฮกเตอร์นั้น คิดเป็นอัตราร้อยละ 84 อยู่ในภาคใต้ และร้อยละ 11 อยู่ในภาคกลาง สมาคมยางพาราแห่งประเทศไทย (2008) ได้ให้ตัวเลขที่มีความแตกต่างออกไปเล็กน้อย คือ ในปี ค.ศ. 2006 สมาคมยางพาราแห่งประเทศไทยประเมินว่าพื้นที่เพาะปลูกยางพาราทั้งสิ้นขนาด 2.29 ล้านเฮกเตอร์โดยแบ่งตามภูมิภาค ได้แก่ ภาคใต้ ร้อยละ 76 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรืออีสาน ร้อยละ 11 ภาคกลาง ร้อยละ 11.5 และภาคเหนือ ร้อยละ 1.5 โดยมีประชากรกว่า 1 ล้านครัวเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปลูกยางพารา มีการพัฒนาพันธุ์ยางพารา ผสมพันธุ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงสองสามปีที่ผ่านมาเพื่อให้ยางพาราสามารถเติบโตและขยายพันธุ์ได้ในพื้นที่ที่แห้งและมีอากาศหนาวเย็นกว่าอย่างในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2009: 41) เผยให้เห็นว่าพื้นที่ปลูกยางพารามีอัตราการขยายตัวร้อยละ 8 ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1995 ถึงปี ค.ศ. 2005

ถ้าใช้อายุเฉลี่ยของแปลงปลูกต้นยางพาราที่ 25 ปี โดยมีพื้นที่เพาะปลูกขนาด 2.1 ล้านเฮกเตอร์ ปลูกต้นไม้ยางพาราจากพื้นที่เพาะปลูกจะให้ผลผลิตโดยเฉลี่ย 21 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปีในระยะยาว ถ้าสมมติให้มีปริมาณมาตรฐานโดยเฉลี่ยที่ 250 ลูกบาศก์เมตร/เฮกเตอร์ อัตราการเก็บเกี่ยวตามจริงมีปริมาณที่ต่ำกว่ามาตรฐานโดยเฉลี่ยมาก ซึ่งการประเมินบางแห่งต่ำถึง 4 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปีด้วยซ้ำ ปลูกตามจริงค่อนข้างจะแตกต่างจากอุปทานที่คำนวณไว้เนื่องจาก ราคาของยางพาราปรับตัวสูงขึ้นซึ่งเป็นผลให้เกษตรกรต้องชะลอการปลูกยางพารารอบใหม่ด้วยเหตุนี้ การปรับตัวขึ้นสูงของราคาของยางพาราอาจจะทำให้เกิดปัญหาต่ออุปทานไม้ยางพาราในอุตสาหกรรมการผลิตไม้และกรอบไม้ของประเทศไทย

นอกจากนี้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (BAAC), สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (ORRAF) ได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการปลูกยางพารา ซึ่งดูว่าเป็นโครงการมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาไม่ให้เกษตรกรเปลี่ยนไปปลูกอย่างอื่น อย่างที่เคยเป็นปัญหาแบบในโครงการอื่นๆ¹⁸

5.2.4 พื้นที่และปริมาณมาตรฐานของการปลูกต้นยูคาลิปตัสและพันธุ์ไม้อื่นที่นำมาทำเยื่อกระดาษ

อุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษของประเทศไทยเป็นส่วนที่สำคัญของภาคการผลิตไม้ของประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแปลงเพาะปลูกไม้เพื่อ การอุตสาหกรรมอย่างมาก มีกลุ่มบริษัทอยู่ 2 กลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตแปลงเพาะปลูกยูคาลิปตัสในประเทศไทยได้แก่ กลุ่มเกษตร รุ่งเรืองพืชผล (ในเครือบริษัทแอดวานซ์เอจ) และกลุ่มบริษัทสยามซีเมนต์ (Boulay 2009: 58)

จากการประเมิน พื้นที่เพาะปลูกยูคาลิปตัสมีเนื้อที่ตั้งแต่ 480,000 ถึง 600,000 เฮกเตอร์¹⁹ เป็นพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรรายย่อยจำนวนร้อยละ 80-90 ของเขตการผลิตไม้ที่นำมาผลิตเยื่อกระดาษโดยรวม (RISI 2008) การที่หน่วยธุรกิจด้านกระดาษและเยื่อกระดาษปรับราคาของไม้สูงขึ้นทั้งราคา ณ แปลงเพาะปลูกและราคาหน้าโรงงานนับตั้งแต่ ค.ศ. 2006 เป็นต้นมา ส่งผลให้การปลูกยูคาลิปตัสเป็นที่ดึงดูดใจสำหรับผู้เพาะปลูกรายย่อยและเกษตรกรได้ทำสัญญาไว้ การเกษตรแบบทำสัญญาไว้เป็นรูปแบบที่ผู้ปลูกยูคาลิปตัสรายย่อยให้ความสำคัญ มีการประเมินว่าหน่วยธุรกิจผลิตเยื่อกระดาษหลักๆ ของไทยจะมีเนื้อที่การเพาะปลูกมากกว่า 200,000 เฮกเตอร์ภายใต้การประกันราคา ดังกล่าวโดยถือตามส่วนแบ่งต่อไปนี้ คือ แอดวานซ์เอจ 80,000 เฮกเตอร์ ฟินิกซ์กระดาษและเยื่อกระดาษ 108,000 เฮกเตอร์

18 ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางได้เริ่มให้เงินทุนสนับสนุนการปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ยางพาราด้วย เช่น ต้นสักและต้นกระถินณรงค์

19 Barney (2005) พบข้อมูลที่ต้องกันสำหรับแปลงเพาะยูคาลิปตัสมีเนื้อที่ประมาณ 480,000 เฮกเตอร์ การประเมินที่กระทำโดยหน่วยธุรกิจหลักของไทยปี ค.ศ. 2007 ได้ประเมินว่าพื้นที่สำหรับปลูกพืชที่ใช้ทำเยื่อกระดาษมีอยู่ประมาณ 600,000 เฮกเตอร์ รวมถึงจำนวน 50,000 ที่ปลูกขึ้นใหม่ในปี ค.ศ. 2007 ด้วย

และสยาม ฟอเรสทรี 44,800 เฮคเตอร์

ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าไม้ที่มาจากป่าไม้ตามธรรมชาติได้ถูกนำไปใช้ในอุตสาหกรรมไม้สักของไทยหรือในห่วงโซ่อุปทานในอุตสาหกรรมการผลิตเยื่อกระดาษ (Barney 2005) และไม่มีรายงานเกี่ยวกับความขัดแย้งที่สำคัญใดๆ จากการที่แปลงเพาะปลูกเข้ามาแทนที่ป่าไม้ตามธรรมชาติของไทย ดังที่ได้เคยเกิดขึ้นในช่วงกลางและปลายทศวรรษที่ 1980 ทุกวันนี้ บริษัทผลิตเยื่อกระดาษของไทยและผู้ส่งออกไม้สัก ยังไม่ได้ลงทุนโดยตรงเกี่ยวกับโครงการสัมปทานการเพาะปลูกในประเทศเพื่อนบ้าน (ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา และประเทศพม่า) ซึ่งอาจนำไปสู่การลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมายของหน่วยธุรกิจดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ทั้งบริษัทแอดวานซ์อะโกรและบริษัทฟินิกซ์เยื่อกระดาษซึ่งได้กลายเป็นบริษัทในเครือสยาม ซีเมนต์ไปแล้วในปัจจุบัน ต่างก็มีหน่วยงานสำหรับซื้อไม้ซุงสำหรับนำมาผลิตเยื่อกระดาษในประเทศลาวเช่นกัน

5.2.5 พื้นที่และปริมาณมาตรฐานของการปลูกต้นสัก

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา แปลงปลูกต้นสักเพิ่มจำนวนมากขึ้นในประเทศไทย ส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการที่รัฐบาลให้เงินสนับสนุนผู้ปลูกเอกชน พระราชบัญญัติการปลูกป่าที่ออกมาในปี ค.ศ. 1992 ได้สร้างอุปสรรคให้แก่การลงทุนภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการแก้ไข พ.ร.บ. แล้ว การเพาะปลูกของภาคเอกชนก็จะมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นด้วย (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:47).²⁰

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ยังคงเป็นหน่วยงานหลักของรัฐที่สำคัญที่สุดในการทำแปลงปลูกไม้สัก ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา มีรายงานว่าทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีเนื้อที่การปลูกไม้สักถึง 836,000 เฮคเตอร์ (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 2001 อ้างข้อความจาก องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009: 46).²¹ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ยังคงรักษาพื้นที่การปลูกไม้สักไว้ที่ 80,000 เฮคเตอร์ มีความเป็นไปได้ว่าผลผลิตที่จะได้รับในระยะยาวจากแปลงปลูกไม้สักในประเทศไทยจะมีประมาณ 0.9 - 1.0 ล้านลูกบาศก์เมตรปี ทั้งจากแปลงปลูกของเอกชนและแปลงปลูกที่บริหารจัดการโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

อุตสาหกรรมไม้ซุงของไทยยังคงต้องการไม้สักจากประเทศพม่า เนื่องจากแปลงปลูกไม้สักในประเทศไทยให้ผลผลิตที่มีคุณภาพต่ำและยังเป็นที่ต้องการน้อยกว่าในตลาดค้าไม้ระดับโลก²²

5.2.6 ผลสรุปของโครงการส่งเสริมแปลงปลูกไม้ในประเทศไทย

อุปสรรคที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาแปลงปลูกไม้ซุงในประเทศก็คือ ข้อจำกัดของเกษตรกรผู้ปลูกรายย่อย เกษตรกรที่มีหนี้สินและมีฐานะยากจนต้องการผลตอบแทนทางการเงินที่รวดเร็วกว่าที่จะได้จากการเพาะปลูกพันธุ์ไม้ และด้วยเหตุนี้เกษตรกรจึงมักจะให้ความสนใจกับการปลูกพืชผลทางเกษตร หรือพันธุ์ไม้ที่มีระยะเวลาการหมุนเวียนสั้นกว่า สำหรับพันธุ์ไม้ที่เติบโตช้านั้น มีเพียงเกษตรกรที่มีฐานะดีกว่า และมีพื้นที่การเพาะปลูกขนาดใหญ่เท่านั้นที่สามารถแบกรับค่าใช้จ่ายเพื่อรอจนกว่าพันธุ์ไม้ที่ปลูกจะเติบโตเต็มที่

เพื่อจัดอุปสรรคดังกล่าว ภาคเอกชนและภาครัฐบาล (อย่างกรมป่าไม้และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้) จึงได้มีส่วนร่วมในแผนการส่งเสริมการ

20 Mahannop (2002) ได้กล่าวถึงนโยบายที่ไม่มีประสิทธิภาพหลายๆ นโยบาย พระราชบัญญัติการปลูกป่าทดแทนและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องได้รับการบันทึกว่ายากต่อการดำเนินการและไม่ครอบคลุมที่ทุกชนิด ประการที่สอง ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการตั้งอุตสาหกรรมด้านไม้ภายในจังหวัดรอบนอก (ไม่เหมือนกับ 10 จังหวัดภาคกลางที่ไม่มีข้อจำกัดดังกล่าว) ประการสุดท้าย การเช่าพื้นที่ป่าสงวนได้รับการบันทึกว่ามีความยุ่งยากและถูกจำกัดให้มีจำนวน 50 ไร่ต่อผู้ลงทุน และบางประเภท ยังคงอยู่ในรายการที่ห้ามส่งออกอีกด้วย

21 ตัวเลข 836,000 เฮคเตอร์ของไม้สักนั้นยังเป็นที่น่ากังขา เมื่อพิจารณาจากสภาพที่ไม่สมบูรณ์ของป่าไม้ไทยและสภาพคงคลังของแปลงเพาะปลูก

22 ให้ดูข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:45 ด้วย

เพาะปลูกไม้ซุง อย่างไรก็ตาม ไม้สักเป็นไม้ที่ต้องการสูงสุดโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมการผลิตเฟอร์นิเจอร์และอุตสาหกรรมต่อเรือ ระยะเวลาอันยาวนานกว่าไม้สักจะโตเต็มที่มีส่วนลดทอนพื้นที่เพาะปลูกไม้พันธุ์ดังกล่าว การเพาะปลูกไม้สักอยู่ในระบบวนเกษตร และเป็น การเพาะปลูกในเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 เป็นต้นมา โครงการพัฒนาแปลงเพาะปลูก จำนวนมากได้รับการส่งเสริมจากกรมป่าไม้และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ภายใต้หน่วยงานการปลูกป่าเอกชน ซึ่งโครงการเกือบทั้งหมดไม่มี ระบบการตรวจสอบอย่างเพียงพอที่จะประเมินอัตราความสำเร็จได้อย่างถูกต้อง ในหลายๆ กรณี เกษตรกรไม่ได้รักษาแปลงเพาะปลูกให้อยู่ ในสภาพเดิมหลังจากเงินช่วยเหลือจบลง เนื่องจากเกษตรกรต้องการรายได้เสริมจนกว่าพืชที่ปลูกจะโตพอที่จะเก็บเกี่ยวได้

นักวิเคราะห์บางรายแย้งว่า แท้จริงแล้วโครงการการเพาะปลูกดังกล่าวอาจจะไปขัดขวางการพัฒนาของแปลงเพาะปลูกเพื่อการอุตสาหกรรม ในประเทศของไทยได้ เนื่องจากอาจทำให้เกิดปัญหาไม้มีมากเกินไปในท้องถิ่นและมีผลทำให้ราคาตก (Barney 2005:12; Mahannop 2002) นโยบายส่งเสริมแปลงเพาะปลูกในประเทศไทยมีข้อจำกัดในหลายๆ ประเด็น ตัวอย่างเช่น กระบวนการอนุมัติที่ซับซ้อนในการเก็บเกี่ยวพืช บางพันธุ์ที่ปลูกในแปลง (Barney 2005:12) ทำให้ผู้เพาะปลูกขายย่อยที่ปลูกพืชเพื่อการพาณิชย์ไม่เกิดแรงจูงใจ

6. ผลิตภัณฑ์ไม้ไทยในภาคอุตสาหกรรม

6.1 ข้อมูลทั่วไป

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติประเมินว่าสองในสามของโรงงานจำนวน 2,500 แห่งที่เปิดดำเนินการในประเทศไทย และใช้ไม้เป็นฐานการผลิต ส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตสินค้าเฟอร์นิเจอร์ (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:61-62) โรงงานอุตสาหกรรมจ้างแรงงานสูงถึง 260,000 คน (ร้อยละ 11 ซึ่งเป็นยอดรวมภาคอุตสาหกรรม) ค่าจ้างแรงงานและเงินเดือนคิดเป็นค่าใช้จ่ายโดยประมาณ 560 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ นอกจากนี้ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติมีการประเมินว่าในปี ค.ศ. 2004 มีจำนวนผู้ค้าไม้ไว้ที่จำนวน 3,000 ราย มีโรงเลื่อยขนาดเล็กจำนวน 242 แห่ง โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับไม้ขนาดเล็ก กว่า 5,000 แห่งโรงงานแผ่นขึ้นไม้อัดจำนวน 22 แห่ง โรงงานไม้อัดแข็ง 4 แห่ง โรงงานแผ่นไม้อัดขนาดกลาง 7 แห่ง ถ้าหากว่าตัวเลขที่กล่าวมานั้นคงที่ตั้งแต่ปี ค.ศ.2004 ถือได้ว่าแปลงปลูก และการแปรรูปไม้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับภาคเศรษฐกิจของไทย

ด้วยการเปิดกว้างของการค้าเสรีและการกระจายอำนาจในประเทศไทย ภาคเอกชนมีบทบาทเป็นอย่างมากในภาคอุตสาหกรรมไม้ ทำให้ช่องว่างระหว่างรัฐบาลและเอกชนในเป้าหมายทางเศรษฐกิจสวนทางกับเป้าหมายในเชิงอนุรักษ์ขยายกว้างขึ้น ช่องว่างที่ว่านี้เห็นได้จาก การแบ่งแยกระหว่างพระราชบัญญัติคุ้มครองและอนุรักษ์ป่าฉบับเก่าของกรมป่าไม้ และข้อบังคับที่ใช้ในปัจจุบันสำหรับผู้ค้าไม้เอกชน เช่น การดำเนินการด้านหนังสือรับรองไม้และระบบการออกศุลกากร

ภาคเอกชนซื้อไม้จากแหล่งต่างๆ สำหรับไม้ที่ปลูกในประเทศ บริษัทสามารถจัดซื้อได้โดยตรงจากเกษตรกรรายย่อย (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนโครงการจากกรมป่าไม้) หรือจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (เช่น ไม้สัก) สำหรับไม้ธรรมชาติซึ่งมีคุณภาพสูงและมีคุณค่าสำหรับการค้าส่งออกนั้น บริษัทค้าไม้ในประเทศไทยสั่งซื้อเข้ามาจากต่างประเทศ

เนื่องจากสภาวะการค้าที่ค่อนข้างจำกัดในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคนี้ บริษัทค้าไม้ตระหนักถึงปัญหานี้จนถึงกับพิจารณาย้ายโรงงานไปยังประเทศอื่น เช่น ประเทศจีนและประเทศมาเลเซีย เพื่อคงราคาวัตถุดิบซึ่งต่ำกว่าและค่าแรงงานที่ไม่สูงนักในการผลิตเพื่อมุ่งเน้นการส่งออก

ผลิตภัณฑ์ไม้ทั้งหมดจากประเทศไทยที่จะส่งออกต้องมีมูลค่าเพิ่ม ไม่มีทางที่ไม้ที่ตัดจากป่าสงวนจะสามารถส่งออกได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เว้นเสียว่าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ให้ใบอนุญาตเพื่อส่งออกไม้ซุงได้ตามกฎหมาย โดยทั่วไปแล้วจะเป็นไม้สัก (ซึ่งโดยมากมักมาจากแปลงเพาะปลูก) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์สามารถให้การยกเว้นต่อกฎหมายและอนุญาติให้หน่วยงานอื่นนอกเหนือจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้สามารถทำไม้เพื่อการส่งออกไม้ซุงได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวยังไม่เคยเกิดขึ้น พันธุ์ไม้ที่ไม่ได้เป็นพันธุ์เดียวกับไม้ป่าสงวน เช่น ไม้ยางพารา และไม้ยูคาลิปตัส สามารถส่งออกเป็นไม้ซุงได้

6.2 แผ่นขึ้นไม้ขนาดเล็ก เยื่อกระดาษและอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ

ในเชิงปริมาณการผลิตส่วนใหญ่ในภาคอุตสาหกรรมไม้แปรรูปในประเทศไทยคือ การทำเยื่อกระดาษและกระดาษ ตามมาด้วยการเลื่อยไม้และการอัดแผ่นขึ้นไม้ การผลิตแผ่นไม้ขึ้นขนาดเล็กจากไม้ยูคาลิปตัสในประเทศไทยในแต่ละปีเกือบทั้งหมดใช้ในอุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษ มีส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ส่งออกเป็นแผ่นขึ้นไม้ขนาดเล็ก การผลิตอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษโดยรวมในประเทศไทยอยู่ที่ประมาณ 1.25 ล้านตันต่อปี (RISI 2008). อย่างไรก็ตามบางบริษัท (เช่น ปญจพล พัลป์ อินดัสทรี จำกัด) พึ่งพาวัตถุดิบจากแหล่งวัสดุรีไซเคิลเป็นหลัก การขาดความสามารถในการขยายกำลังการผลิตอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษของไทยส่งผลให้การส่งออกแผ่นขึ้นไม้ขนาดเล็กเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในช่วงปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 2 ผู้ผลิตเหื่อกระดาษรายใหญ่ในประเทศไทย

บริษัทกระดาษและเยื่อกระดาษ	สถานที่ตั้ง	กำลังการผลิต ในปี ค.ศ.2006 (ตัน)	บริษัทที่ทำสัญญากับเกษตรกร
บริษัทแอ็ดวานซ์ อะโกร	ปราจีนบุรี	515,000	บริษัท แอ็ดวานซ์ อะโกร
บริษัทฟินิคซ พัลป์ แอนด์ เปเปอ์	ขอนแก่น	235,000	บริษัท ฟินิคซ พัลป์ แอนด์ เปเปอ์
ปัญญาพล พัลป์ อินดัสทรี	อยุธยา	110,000	-
เอสซีจี เปเปอ์ ^a	ราชบุรี	100,000	บริษัทสยามฟอเรสต์ทรี
สยามเซลลูโลส	กาญจนบุรี	86,000	บริษัทสยามฟอเรสต์ทรี
เอนไวรอนเมนท์ พัลป์ แอนด์ เปเปอ์	นครสวรรค์	100,000	-
ยอดรวม		1,146,000	
^a ชื่อเดิม สยามพัลป์ แอนด์ เปเปอ์ ^b เริ่มเปิดดำเนินการในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2004 ที่มา: ดัดแปลงมาจาก 2009; FAO 2008; และ PRNewswire 2008.			

ตารางที่ 3 ผู้ผลิตแผ่นขึ้นไม้ขนาดเล็กรายใหญ่

ประเทศไทยมีผู้ประกอบการสำหรับผลิตไม้สับเนื้อแข็งอยู่ทั้งหมด 6 แห่ง ซึ่งบางรายทำเยื่อกระดาษแยกต่างหาก โดยมีผู้ประกอบการอย่างน้อย 4 แห่งที่มุ่งเน้นตลาดการส่งออก

บริษัท	สถานที่ตั้ง	กำลังการผลิตแผ่นขึ้นไม้ขนาดเล็ก (BDMT/ปี)
สุนัหว์เส็ง	บางปะกงมิลล์	200,000
สยามทีเคเดเวลลอปเม้นท์ (เจวีทีเคเจแปนนิสอิโทชูคอร์ปอเรชั่น JV with Japanese Itochu Corp.)	ชลบุรี	200,000
ไทย วิทวัส	สุรินทร์	40,000-50,000
กิจทวี	สุรินทร์	40,000-50,000 (ทั้งหมดขายแก่ โรงงานผลิตภายในประเทศ)
ไทยมาร์ติน	ประจวบคีรีขันธ์	145,000 (ทั้งหมดขายให้แก่ สยามพัลพ์)
กลุ่มสยามซีเมนต์	จังหวัดต่างๆ	ไม่มีข้อมูล แต่รวมการส่งออก

ที่มา: Barney 2005; RISI 2008; และ Jones 2010

6.3 เฟอร์นิเจอร์ไม้

อุตสาหกรรมโรงเลื่อยไม้ของไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่มีกฎหมายห้ามตัดไม้ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการหาไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้สัก บ่อยครั้งที่การปลูกไม้สักของไทยถูกมองว่าด้อยคุณภาพและมีขนาดเล็ก และทำให้เป็นปัญหาด้านการค้าในตลาดส่งออก รัฐบาลมีความกังวลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ของประเทศ ซึ่งสืบเนื่องมาจากการลดจำนวนลงของไม้สักจากประเทศพม่า เป็นผลให้โรงเลื่อยไม้สักและโรงเลื่อยไม้เนื้อแข็งผสมส่วนใหญ่ต้องปิดตัวลง โรงเลื่อยส่วนใหญ่ (ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของบริษัทเฟอร์นิเจอร์เอง) จึงต้องหันมาใช้ไม้ยางพารา แต่ส่วนการผลิตยางพาราของไทยขณะนี้มุ่งเน้นในการเพิ่มการผลิตน้ำยางขึ้น ไม่ใช่การผลิตไม้ซุง ซึ่งนี่เป็นประเด็นความเสี่ยงของอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ในการหาวัตถุดิบ

อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ของไทยสามารถแบ่งออกเป็นเฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากไม้ยางพาราเนื้อแข็ง (ร้อยละ 60) เฟอร์นิเจอร์ไม้เนื้อแข็ง (ร้อยละ 10) และ เฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากแผ่นไม้ เช่น แผ่นขึ้นไม้อัด MDF และไม้อัด และร้อยละ 90 ของ เฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากแผ่นไม้ เช่น แผ่นขึ้นไม้อัด MDF และไม้อัด เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ยางพารา (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009: 66) การแกะสลักไม้และอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ที่ทำด้วยมือสำหรับการใช้ภายในประเทศและการส่งออก (ส่วนใหญ่ไปที่สหภาพยุโรป) ยังคงเป็นส่วนที่สำคัญภาคอุตสาหกรรมได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากไม่สามารถใช้ไม้สักไทยที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ยังคงรักษาสถานะของตัวเองให้อยู่รอดได้ด้วยการนำเข้าไม้สักจากประเทศพม่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นการลำเลียงนำเข้าทางบก

แม้เฟอร์นิเจอร์ไม้ยางพาราจะมีเปอร์เซ็นต์การส่งออกเป็นจำนวนมากจากประเทศไทย ผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์จำนวนมาก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเฟอร์นิเจอร์สำหรับสวนกลางแจ้ง) ผลิตด้วยไม้เนื้อแข็งจากป่าเขตร้อน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้สักจากประเทศพม่า นอกจากนั้นไม้เนื้อแข็งในป่าเขตร้อนพันธุ์อื่น เช่น ไม้พยุงที่มีมูลค่าสูง จะนำมาทำเป็นแผ่นไม้เพื่อเป็นส่วนประกอบในผลิตภัณฑ์

มีโรงงานเฟอร์นิเจอร์ไม้ประมาณ 1,700 แห่ง ซึ่ง 10 ถึง 15 แห่ง เป็นบริษัทขนาดใหญ่ที่มีความเชี่ยวชาญในการค้าส่งออกกับผู้ซื้อต่างประเทศอย่างสม่ำเสมอ ตลาดส่งออกหลักๆ ได้แก่ ผู้บริโภคจากประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และประเทศญี่ปุ่น (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009: 66)

6.4 ไม้แผ่น

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2009: 63) ประมาณการว่ามีโรงงานไม้อัดประมาณ 10 แห่งที่ดำเนินกิจการในประเทศไทย ได้แก่ บริษัทไม้อัดไทยจำกัด ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ (บริษัทย่อยขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้) การดำเนินการผลิตเกือบทั้งหมดของโรงงานไม้อัดอาศัยไม้ยางพาราเป็นหลัก บริษัทต่อไปนี้อยู่ในกลุ่มผู้ผลิตแผ่นไม้อัด และแผ่นใย ไม้อัด MDF ที่สำคัญในประเทศไทย

ตารางที่ 4 รายชื่อผู้ประกอบการธุรกิจไม้แผ่นรายใหญ่ของประเทศไทย

บริษัท	สถานที่ตั้ง (จังหวัด)	ปริมาณการบริโภค (ปริมาณ ต้นโดยประมาณ)
ไฟเบอร์บอร์ดแหลมเก่า	ฉะเชิงเทรา	528,000
เมโทรไฟเบอร์	กาญจนบุรี	80,000
วนชัย	ชลบุรี	80,000
ไทยเคนบอร์ด	กาญจนบุรี	60,000
ยอดรวม		748,000

ที่มา: Barney 2005; RISI 2008; และ Jones 2010.

6.5 งานก่อสร้างและการเคหะ

ภาคการก่อสร้างของประเทศอาศัยไม้แผ่นทั้งในประเทศและที่นำเข้าจากต่างประเทศ ไม้แผ่นที่นำเข้าส่วนใหญ่ใช้เพื่อการก่อสร้าง ประมาณร้อยละ 75 ของการผลิตไม้อัดในประเทศไทยถูกนำมาใช้ในการก่อสร้างอาคาร (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009)

7. ระบบการรับรองและการพิสูจน์

รัฐบาลไทยยังไม่ค่อยมีโครงการเกี่ยวกับการรับรองผลิตภัณฑ์ไม้ตามคำเรียกร้องเพื่อตลาดการส่งออกหลักๆ หน่วยงานรัฐบาลหลายหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ มักไม่ได้ทำงานประสานกัน หรือดำเนินงานไปในแนวเดียวกัน ซึ่งนี่อาจเป็นสาเหตุหลัก ด้วยเหตุนี้ ภาคเอกชนจึงริเริ่มระบบใหม่ๆ ขึ้นมาและผลักดันให้หน่วยงานของรัฐบาลและสมาพันธ์ธุรกิจให้เริ่มนำการพิสูจน์และรับรองมาใช้ อันเป็นเป็นสาเหตุให้หน่วยงานต่างๆ มีระบบการรับรองไม้ที่แตกต่างกันไป

ปัจจุบันประเทศไทยมีระบบการบันทึกที่ใช้อยู่หลายระบบ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาระบบการประกันความถูกต้องตามกฎหมายของไม้ที่ยอมรับจากนานาประเทศได้ ซึ่งประกอบด้วยระบบการบันทึกโดยรัฐบาล และการรับรอง/การพิสูจน์ที่ใช้ในต่างประเทศ เช่น คณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า (Forest Stewardship Council: FSC) ในขณะที่ระบบดังกล่าวอาจช่วยสร้างพื้นฐานระบบการจัดการไม้ให้เกิดขึ้น แต่ก็ยังคงขาดระบบที่ใช้ในการรับรองแหล่งไม้นำเข้าเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมไทย

ผู้ปลูกไม้รายย่อยในประเทศไทยมีจำนวนที่ค่อนข้างมาก (ทั้งไม้ยางพาราและยูคาลิปตัสสำหรับอุตสาหกรรมกระดาษและเยื่อกระดาษ และไม้ยางพาราสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์) ทำให้ระบบการพิสูจน์และรับรองมีความซับซ้อนมากขึ้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า ระบบการรับรองใหญ่ๆ ในระดับนานาชาติ อย่าง คณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า ฯลฯ จะส่งผลกระทบต่อบริษัทไม้ขนาดกลางและขนาดเล็กของประเทศไทย และโครงการแปลงเพาะปลูกของผู้ปลูกรายย่อย ซึ่งนี่อาจเป็นการกล่าวเกินจริง (คณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าส่งเสริมการใช้ระบบรับรองของผู้เพาะปลูกรายย่อย และกำลังพัฒนาระบบรับรองการปลูกต้นสักในประเทศลาว) แต่ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการทำให้มั่นใจว่าเกษตรกรผู้เพาะปลูกรายย่อยจะมีความพร้อมในการแข่งขันในตลาดที่ใช้ระบบกฎหมายใหม่ หากได้มีการก่อตั้งและสนับสนุนป่าชุมชนอย่างมั่นคงก็จะเป็นทั้งโอกาสและปัญหา ในการทำการพิสูจน์และการรับรองอีกต่อไป

7.1 ระบบการบันทึกข้อมูลของรัฐบาลไทย

ระบบที่ใช้กันอยู่หลายๆ ระบบในการบันทึกข้อมูลโดยกรมป่าไม้และกรมศุลกากรในการนำส่งไม้ไปยังโรงงานนั้น (ทั้งการจัดหาไม้จากในประเทศ หรือนำเข้า) เป็นระบบที่ไม่ได้มีการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอ ไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้ (Chain of Custody) ตามข้อมูลของเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้

แปลงเพาะปลูกขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้: องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บริหารจัดการเนื้อที่ 132,800 เฮกเตอร์ ในเขตพื้นที่จำนวน 124 แห่งในประเทศไทย หากแยกไม้ส่งออกตามประเภท พื้นที่ซึ่งมีไม้สักคิดเป็นจำนวน 86,500 เฮกเตอร์ ไม้ยูคาลิปตัสจำนวน 19,150 เฮกเตอร์ และไม้ยางพาราจำนวน 5,150 เฮกเตอร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บริหารระบบการรับรองไม้จากแปลงเพาะปลูกของตนเองที่มีอยู่ในประเทศไทย (แต่ไม่รับรองแปลงเพาะปลูกของเอกชน) ซึ่งครอบคลุมไม้ทั้ง 3 ประเภทได้แก่ ไม้สัก (ภาคเหนือ) ไม้ยูคาลิปตัส (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน) และไม้ยางพารา (ภาคใต้) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้รับการรับรองพื้นที่ 149 แห่งไปเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่เพาะปลูกอีก 5 แปลงที่จะได้รับการรับรองภายในสิ้นปี 2010 นี้ พื้นที่เพาะปลูกที่ได้รับการรับรองจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้ผ่านการตรวจสอบประจำปีจากคณะกรรมการที่ประกอบด้วยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ กรมป่าไม้แห่งประเทศไทย และ มหาวิทยาลัยอีกสองแห่ง

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ขายไม้โดยตรงให้เพียงสองบริษัทคือ บริษัทชั้นนำไทยและบริษัทชั้นนำเวียดนาม หลังจากที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้เสียสถานะการรับรองจากคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าไปสองแห่งในปี ค.ศ. 2003 องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ก็ได้รับสถานะการรับรองจากคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าอีก 4 แห่งทางตอนเหนือของประเทศ (จังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่) ครอบคลุมพื้นที่

กว่า 11,000 เฮกเตอร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ยังส่งออกไม้จากแปลงเพาะปลูก (และในบางโอกาสอาจเป็นไม้ที่มาจากป่าธรรมชาติ) แต่ส่วนมากมักจะเป็นไม้สักซึ่งเพื่อส่งไปยังประเทศอินเดียสำหรับตลาดภายในประเทศของประเทศอินเดีย เนื่องจากประเทศอินเดียไม่จำเป็นต้องใช้เอกสารรับรองใดๆ

นอกจากระบบการรับรองขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ และการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอ ไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้ของกรรมป่าไม้แล้วยังมีโครงการพิสูจน์ที่ดำเนินการโดยสถาบันมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ภายใต้การดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรม สถาบันดังกล่าวได้เริ่มทำงานกับบริษัทไม้ขนาดใหญ่ของประเทศไทยเพื่อรับรองผลิตภัณฑ์ไม้ตามมาตรฐาน ISO 14001 ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสามารถสมัครขอการรับประกันดังกล่าวได้ แม้ว่าโครงการนำร่องจะเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 2001 ก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีบริษัทใดที่ได้รับการรับรองดังกล่าว ซึ่งดูเหมือนว่าโครงการ สมอ. นี้ได้หยุดชะงักไป

แปลงเพาะปลูกที่ไม้ไซขององค์การอุตสาหกรรมไทย: กรรมป่าไม้จัดการเอกสารที่เรียกว่า สป 13 และสป 15 (เอกสารประเภทแรกสำหรับการตัดต้นไม้ในแปลงเพาะปลูก และเอกสารประเภทหลังสำหรับการทำรายการไม้ซุงที่ตัดออกมาจากแปลงเพาะ) สำหรับแปลงเพาะต้นสักและต้นกระถินณรงค์ ซึ่งทำให้ต้องมีภาระจดทะเบียนแปลงเพาะปลูกกับกรรมป่าไม้ โดยที่เจ้าของแปลงเพาะปลูกเป็นผู้บันทึกข้อมูลและแจ้งให้เจ้าหน้าที่กรรมป่าไม้ในพื้นที่ทราบเมื่อจะมีการตัดต้นไม้ ระบบดังกล่าวเริ่มมีปัญหาเมื่อพบว่าไม้สักและไม้กระถินณรงค์จากธรรมชาติรวมอยู่ในไม้ที่ตัดจากแปลงเพาะปลูก แม้จะมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยๆ แต่จำนวนที่พบนั้นมีไม่มากนัก

แปลงเพาะของผู้เพาะปลูกรายย่อย: อย่งไรก็ดี เอกสาร สป13 และ 15 ไม่ได้เป็นการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอ ไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้(COC) หรือระบบรับรองใดๆ ให้แก่แปลงเพาะปลูกของเกษตรกร เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วแปลงเพาะปลูกดังกล่าวถูกกำหนดให้ใช้สำหรับตลาดในประเทศอยู่แล้ว ไม้ไซสำหรับส่งออกไปนอกประเทศ นอกจากนี้ ยังไม่มีแผนการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน (Sustainable Forest Management: FSM) ใดๆ สำหรับใช้กับแปลงเพาะของผู้เพาะปลูกรายย่อย แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยพร้อมที่จะเริ่มโครงการนำร่องภายใต้หลักเกณฑ์และตัวบ่งชี้ขององค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (ITTO) ก็ตาม เจ้าหน้าที่กรรมป่าไม้ได้ให้ความสนใจโครงการรับรองเพื่อผู้เพาะปลูกรายย่อย แต่แสดงความไม่แน่ใจเกี่ยวกับความคุ้มทุนสำหรับผู้เพาะปลูกรายย่อย

นอกจากระบบบันทึกข้อมูลที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น กรรมป่าไม้ยังได้พัฒนาระบบการติดตามไม้แปรรูปที่ไม่ต้องมีกระบวนการบันทึกลงในกระดาษแบบเก่าด้วย โดยปฏิบัติตามข้อบังคับของ ASEAN ที่ใช้ระบบออนไลน์และการเริ่มต้นรับรองไม้แปรรูปของ Pan-ASEAN (ดูหัวข้อ 7.2.3 ด้านล่าง)

7.2 โครงการรับรองที่มาจากแหล่งภายนอก

ในช่วงปี ค.ศ. 2010 บริษัทไม้ที่มีสถานภาพดีในตลาดส่งออกเริ่มตระหนักถึง ข้อตกลงการเป็นหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจ (Voluntary Partnership Agreements: VPAs) พระราชบัญญัติ US Lacey Act ของประเทศสหรัฐอเมริกา และข้อบังคับด้านไม้แปรรูปของสหภาพยุโรป บริษัทหลายแห่งที่ได้ให้สัมภาษณ์ในรายงานฉบับนี้เมื่อเดือนกรกฎาคมปี ค.ศ. 2010 ได้กล่าวว่าได้มีการนำเอาระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงมาใช้สำหรับไม้ที่ถูกกฎหมายของประเทศไทยแล้ว เพราะฉะนั้นบริษัทที่เชื่อว่าการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎจะเป็นประเด็นสำคัญบริษัทใหญ่ๆ ด้านเฟอร์นิเจอร์ที่มีไม้ที่แห่งในประเทศไทยเผยว่า พวกเขาเชื่อว่าความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลของพวกเขาจะช่วยลดอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นจากระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ แต่บริษัทอื่นได้พุ่งความสนใจไปที่การส่งออกไปยังสหภาพยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกา และมีบทบาทสำคัญในการ สนับสนุนให้ภาคอุตสาหกรรม และรัฐบาลให้มีความเข้าใจที่ดีขึ้นถึงความเสี่ยงอันอาจจะเกิดขึ้นกับการส่งออกและหาทางตอบสนองอย่างเหมาะสม หลายแห่งเชื่อว่าระบบของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าไม้คุ้มครองในทางเศรษฐกิจ และการให้การรับรองของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าต่อแปลงเพาะปลูกของเอกชนแปลงแรกที่เกิดขึ้นได้นั้น

เป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากกรมป่าไม้เท่านั้น มีบริษัทบางแห่งที่เริ่มหาแหล่งไม้ใหม่ ที่ไม่ใช่ไม้สักจากประเทศพม่า และหันมาสนใจไม้เนื้อแข็งที่เมื่อผ่านความร้อนแล้วมีคุณสมบัติคล้ายไม้สักแทน

7.2.1 การรับรองของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า (FSC)

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ที่เป็นของรัฐบาลได้รับการรับรองของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าในแปลงเพาะปลูกสองแห่งในปี ค.ศ. 2001 (ได้แก่ที่ทองผาภูมิในจังหวัดกาญจนบุรี และที่เขากระยางในจังหวัดพิษณุโลก) แต่การรับรองทั้งสองแห่งถูกระงับไปในปี ค.ศ. 2003 โดย Smartwood ซึ่งเป็นหน่วยงานตรวจสอบอิสระ เนื่องจากการที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ไม่สามารถปฏิบัติตามคำขอให้ดำเนินการแก้ไขได้²³ ปัจจุบันยังไม่ได้มีการทบทวนการให้การรับรองของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าต่อพื้นที่การจัดการสองแห่งนี้ ในปี ค.ศ. 2008 องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า สำหรับพื้นที่เพาะปลูกไม้สักจำนวน 4 แห่ง (ได้แก่ ทุ่งเกวียน แม่เมียน วังซัน และคุณแม่คำมี ทั้งหมดอยู่ในจังหวัดลำปาง และจังหวัดแพร่) ซึ่งมีพื้นที่รวมทั้งหมด 11,000 เฮกเตอร์ (Smartwood 2008) งานศึกษาดังกล่าวไม่ได้พบว่าไม้สักที่ได้รับการรับรองจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้จะถูกนำไปขาย หรือว่าการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้ยังคงอยู่หรือไม่ เมื่อเร็วๆ นี้ บริษัทสยามฟอเรสทรี (ภายใต้เครือสยามซีเมนต์) ได้ตั้งกลุ่มที่ได้รับการรับรองจากการรับรองจากคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าสำหรับเกษตรกรกลุ่มเยื่อกระดาษที่อยู่ภายใต้สัญญาของบริษัท

จนถึงปี ค.ศ. 2011 มีบริษัทแปรรูปไม้ทั้งหมด 35 แห่งที่ได้รับการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้ของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เผยถึงความกังวลที่มีต่อค่าใช้จ่ายในการรับรองของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า และกล่าวว่า การรับรองของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่านั้นมีค่าใช้จ่ายถึง 1 ล้านบาท (33,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ) ต่อแปลงเพาะปลูกหนึ่งแห่ง เมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายที่ให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้รับรองจะอยู่ที่เพียง 50,000 บาทต่อปี (1,700 ดอลลาร์สหรัฐฯ) ราคาที่แตกต่างกันนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่า องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ใช้ผู้ตรวจสอบคนไทยสำหรับการรับรองของตน ขณะที่คณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าใช้ผู้ตรวจสอบชาวต่างประเทศร่วมกับผู้ตรวจสอบคนไทย มีความเป็นไปได้ในการพัฒนามาตรฐานของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่าสำหรับพื้นที่ป่าชุมชนในประเทศไทย (เช่น Markopoulos 2003) ซึ่งสามารถใช้กับการรับรองไม้ท้องถิ่นหรือผลิตภัณฑ์ไม้ที่ไม่ใช่ไม้ เพื่อเป็นการส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชน การรับรองตามแนวทางของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่ามีความเป็นไปได้ที่จะลดภาระของป่าชุมชนโดยรวม โดยการเพิ่มแรงจูงใจทางเศรษฐกิจสำหรับการผลิตไม้ในป่าชุมชน อย่างไรก็ตาม การรับประกันอาจทำให้เกิดการเพาะปลูกไม้โตเร็วเพื่อการพาณิชย์แก่ป่าชุมชนได้ เป็นความเคลื่อนไหวที่ทำให้บรรดาองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีเป้าหมายเพื่อชุมชนและเหล่านักวิชาการออกมาต่อต้านด้วยเหตุผลในทางนิเวศวิทยาและสังคม

7.2.2 โครงการขององค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (ITTO)

ประเทศไทยได้ส่งแผนเสนอให้แก่ ITTO ในเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ. 2009 เพื่อการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน (SFM) และขั้นตอนของมาตรฐาน

²³ Smartwood CAR' มีความเกี่ยวข้องหลักๆ กับข้อบังคับในการปรับปรุงระบบห่วงโซ่อุปทานสำหรับติดตามไม้ซุงที่ได้รับการรับรอง และข้อบังคับเพื่อให้ตรงกับมาตรฐานค่าแรงขั้นต่ำสำหรับพนักงานขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ในการศึกษาอย่างละเอียดเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของป่าฝนโลก (WRM) (2003) ได้ระบุถึงปัญหาหลายๆ ประการเกี่ยวกับขั้นตอนการรับรองในประเทศไทย โดย WRM ได้แจ้งในวารสารว่า "...ขั้นตอนการรับรองของสภาพที่กึ่งป่า ถูกระบุว่ามีความไม่พอเพียงด้านข้อมูล ความร่วมมือ การให้คำปรึกษา ความโปร่งใสและปัจจัยพื้นฐานทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อม "

และตัวชี้วัดต่างๆ (C&I) แม้ว่าจะยังอยู่ในช่วงการขออนุญาต แต่กรมป่าไม้จะเริ่มต้นด้วยโครงการนำร่องก่อนที่จะขยายขึ้นไปสู่ระดับประเทศ ในแปลงเพาะปลูกของเอกชนและของรัฐที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ดำเนินการ และป่าชุมชน (ที่ยังรอการบัญญัติกฎหมาย แห่งชาติ) โครงการนำร่องนี้รวมถึงเอกสารการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้ด้วย

7.2.3 การริเริ่มการรับรองไม้แปรรูปของ Pan ASEAN

เช่นเดียวกับประเทศในภูมิภาคอาเซียนอื่นๆ รัฐบาลไทยได้เข้าร่วมในโครงการ Pan-ASEAN Timber Certification Initiative ที่มีเป้าหมายในการสร้างความร่วมมือด้านการรับรองไม้ซุงในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ เพื่อการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน (SFM) โดยนำเอาหลักการรับรองไม้ซุงเป็นขั้นตอน และใช้เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดของการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืน ที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติมาใช้

7.2.4 โครงการรับรองเพื่อรับประกันการมีส่วนร่วมของผู้เพาะปลูกรายย่อย

ผู้จัดการด้านแปลงเพาะของผู้เพาะปลูกรายย่อยนั้นแทบจะไม่สามารถจะมีส่วนร่วมทั้งในโครงการการรับรองของรัฐบาลและโครงการการรับรองของเอกชนได้ และอาจเป็นปัญหาสำคัญในการจัดตั้งระบบการประกันความถูกต้องตามกฎหมายของไม้ในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม TISI ได้เสนอ โครงการนำร่องที่เรียกว่า “การรับประกันแบบกลุ่ม” ขึ้นมาสำหรับแปลงเพาะปลูกขนาดเล็ก นอกจากนี้คณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่ายังได้เสนอโครงการรับประกันแบบกลุ่มสำหรับกลุ่มผู้ผลิตไม้จากป่าด้วย ในประเทศไทย บริษัทสยามฟอเรสทรี (ในเครือสยามซีเมนต์) ได้จัดตั้งการรับรองแบบกลุ่มของคณะกรรมการรับรองมาตรฐานการปลูกป่า ขึ้นสำหรับเกษตรกรเยื่อกระดาษที่อยู่ในสัญญาของตน

7.3 กฎและข้อบังคับสำหรับอุตสาหกรรมไม้

สำนักการอนุญาตของกรมป่าไม้มีบทบาทที่สำคัญต่ออุตสาหกรรมนำเข้าและส่งออกไม้ของประเทศ ตัวอย่างเช่น บริษัทจะต้องทำตามขั้นตอนอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ได้รับการรับรองด้านการส่งออกไม้ อย่างไรก็ตามเฉพาะองค์การอุตสาหกรรมไม้เท่านั้นที่สามารถจะได้รับการอนุญาต ให้ส่งออกไม้ซุงท่อนกลมและไม้แผ่นจากประเทศไทยได้

ระบบไม้ที่ถูกกฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบัน มีข้อกำหนดที่ให้อุตสาหกรรมไม้ปฏิบัติตามดังต่อไปนี้:

- จะต้องมีการจดบันทึกแหล่งกำเนิดของวัสดุไม้ (เช่น ใบรับรองแหล่งกำเนิด เอกสารจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้สำหรับการทำแปลงเพาะปลูกไม้ภายในประเทศ)
- จะต้องมีการผ่านเอกสาร ณ กรมศุลกากรเพื่อการนำเข้าและการส่งออก (ด้วยความร่วมมือจากกรมป่าไม้)
- ใบอนุญาตประจำปีของกรมป่าไม้ให้มีการดำเนินการแปรรูปไม้และดำเนินการโรงงานเฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากไม้
- กฎข้อบังคับที่เข้มงวดและการตรวจสอบการลำเลียงไม้ภายในประเทศไทย โดยอาศัยใบผ่านทางที่ระบุปริมาณของไม้ที่มีรายการประเภทของไม้เพื่อแสดงแก่ด่านตรวจกรมทางหลวง และ
- โรงงานที่มีการบันทึกและรายงานการผลิตไม้ ที่รวมอยู่กับกฎข้อบังคับอื่นๆ

การบริการครบวงจรในขั้นตอนเดียวหรือ “National Single Window” เป็นระบบใหม่ล่าสุดสำหรับการดำเนินการผ่านทางระบบออนไลน์ และเป็นบริการขั้นตอนเดียวสำหรับธุรกิจ การนำเข้าและส่งออกไม้แบบทุกขั้นตอน โดยอาศัยคู่มือจากระบบการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอ ไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้ ถัดมา Pan-ASEAN Timber Certification Initiative ระบบจะติดตามการผลิตไม้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่แหล่งกำเนิด

ของไม้ที่มีการขาย จนกระทั่งถูกซื้อมา ทั้งเพื่อการนำเข้าและส่งออก ซึ่งอาจจะเป็นการสนับสนุนระบบการประกันความถูกต้องตามกฎหมายของไม้ (TLAS) ได้ในอนาคตอันใกล้

7.3.1 ประเด็นเกี่ยวกับการข้ามพรมแดน การซื้อขายทางบกและการรับรองเส้นทางต้นตอของไม้

การซื้อขายทางบก โดยเฉพาะกับประเทศพม่า ถือเป็นความกังวลอย่างต่อเนื่องของหน่วยราชการไทย แม้ว่าการซื้อขายจะมีจำนวนน้อยลงตั้งแต่ ทศวรรษที่ 1990 ซึ่งเป็นช่วงที่พบปัญหาบ่อยๆ เพื่อลดความเสี่ยงต่อการลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมายในประเทศไทย เพื่อส่งไม้ข้ามพรมแดนไปยังประเทศพม่า และส่งกลับมาอีกครั้งโดยตีตราว่าเป็นไม้ที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน (แบบเดียวกับกรณีซื้อถ่านไม้สาละวิน) ประเทศไทยจึงสั่งห้ามการนำเข้าไม้ซุงหรือไม้แผ่นที่ลำเลียงเข้ามาทางบกด้วย อย่างไรก็ตาม หากรัฐสภาเห็นชอบก็สามารถนำเข้าไม้ซุงผ่านพรมแดนเข้ามาได้ เนื่องจากกฎหมายไทยอนุญาตให้สามารถลำเลียงไม้ซุงล่องตามแม่น้ำโขงได้ จึงกลายเป็นทางเลือกที่ถูกกฎหมายสำหรับการลำเลียงไม้แปรรูปจากประเทศลาวเข้ามายังประเทศไทย การค้าขายดังกล่าวเกิดขึ้นบริเวณอำเภอเชียงแสนซึ่งเป็นชายแดนของประเทศไทย

นอกจากนี้ ยังมี “คณะกรรมการ” แยกต่างหาก (หรือเป็นสมาคมธุรกิจชายแดน) ณ เมืองชายแดน (ตาก แม่ฮ่องสอน ระยอง และ สงขลาบุรี) ที่ซึ่งไม้จากประเทศพม่าจะถูกลำเลียงผ่านเข้ามาในประเทศไทย คณะกรรมการประกอบด้วยกรมศุลกากร กรมป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานพาณิชย์ ซึ่งคณะกรรมการมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่การค้าในธุรกิจที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดน ขณะนี้คณะกรรมการดังกล่าวได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับนักธุรกิจที่มีอิทธิพล ที่บางครั้งต้องการให้มีการปลอมแปลงเอกสารเกี่ยวกับการรับรองเส้นทางการทำไม้จากต้นตอ ไปจนถึงผลิตภัณฑ์ไม้แหล่งกำเนิดของไม้ที่ส่งมาจากประเทศพม่า หากไม่มีใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า ขณะนี้เรื่องนี้ยังไม่มี การพิจารณาสืบสวนอย่างเป็นระบบ บางครั้งการปลอมแปลงเอกสารการรับรองเส้นทางต้นตอไม้ก็จำเป็น เนื่องจากกองกำลังชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่า เป็นผู้ตัดไม้ดังกล่าว โดยที่ทางการรัฐพม่าก็ไม่ได้ให้การรับรอง

อาจจะมีการห้ามไม่ให้มีการซื้อขายบริเวณชายแดนบ้างเป็นครั้งคราว โดยการดำเนินการของทั้งรัฐบาลไทยหรือรัฐบาลพม่าหากมีความขัดแย้งทางการเมืองในบริเวณจุดตรวจในพื้นที่นั้นๆ การดำเนินการชั่วคราวนี้ โดยทั่วไปมีระยะเวลาเพียงไม่กี่วันหรือไม่กี่สัปดาห์ มักจะจับการนำเข้าไม้จากชายแดน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 2006 มีการระงับการนำเข้าไม้ลำเลียงเข้ามาในไทยทางด้านเจดีย์สามองค์ อันเนื่องมาจากความไม่สงบจากการสู้รบในพื้นที่ (Sai Silp 2006)

8. การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

8.1 ภาครัฐบาล

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส)

กรมป่าไม้เป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่ป่าที่อยู่นอกพื้นที่คุ้มครองและส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนและป่าปลูกของภาคเอกชน ตั้งแต่มีการก่อตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้จึงทำเฉพาะหน้าที่หลักอยู่ในระดับจังหวัด บ่อยครั้งที่เกิดความสับสนในอำนาจหน้าที่และมีความทับซ้อนกันในการปฏิบัติหน้าที่ของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ ตามที่องค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (2006: 86) กล่าวว่า มี “การขาดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนของผู้บริหารภาครัฐว่าอะไรคือภารกิจ (ของกรมป่าไม้) อะไรคือหน้าที่ และควรจะมีทรัพยากรเท่าไร”

หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการป่าไม้ ได้แก่

กองการปลูกป่าภาคเอกชน ส่งเสริมการลงทุนภาคเอกชน โดยสร้างแรงจูงใจทางการเงินให้เกษตรกรรายย่อย เพื่อสร้างสวนป่า (การปลูกสร้างสวนป่า) โดยมีเป้าหมายที่หมู่บ้านชนบทเพื่อเป็นมาตรการบรรเทาความยากจน

สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า เป็นผู้รับผิดชอบต่อปัญหาการกระทำที่ผิดกฎหมายร่วมกับสำนักกฎหมาย กรมป่าไม้

สำนักกฎหมาย กรมป่าไม้ ดูแลของรายละเอียดกฎหมายแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในประเทศ

สำนักจัดการป่าชุมชน มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำทะเบียนและการดำเนินการด้านการเงินการบัญชีของสำนักจัดการป่าชุมชน สนับสนุนชุมชนท้องถิ่นในการจัดการป่าไม้ในระดับหนึ่ง โดยที่ผ่านมาในอดีต ข้อจำกัดอยู่ที่โครงการนำร่องเท่านั้น สำนักจัดการป่าชุมชนของกรมป่าไม้สนับสนุนการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่น แม้ขณะนี้จะเป็นเพียงโครงการนำร่องจนกว่ารัฐบาลจะผ่านพระราชบัญญัติป่าชุมชน

สำนักการอนุญาต มีหน้าที่ในการควบคุมและกำกับดูแลอุตสาหกรรมไม้ในการนำเข้าและส่งออก กอนอกราชอาณาจักร รวมถึงการตรวจสอบและออกหนังสือรับรองไม้เพื่อการส่งออก

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่คุ้มครองในประเทศไทย

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) เป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่จากกรมป่าไม้²⁴ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นการประกอบธุรกิจของกรมป่าไม้ อย่างไรก็ตาม องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นรัฐวิสาหกิจที่ก่อตั้งขึ้นในปี 1947 มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่า รวมถึงการปลูกและการจัดการทรัพยากร การดำเนินการอุตสาหกรรมไม้และการตลาด การท่องเที่ยว การอนุรักษ์และการพัฒนาชนบท องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขายไม้ที่ยึดได้ การปลูกป่า การพัฒนาและการจัดการสวนป่าสักและการส่งออกไม้ซุง องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นหน่วยงานเดียวในประเทศไทยที่สามารถส่งออกไม้ซุงได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ ไม้สัก (ไม่อนุญาตให้ส่งออกโดยภาคเอกชน) อย่างไรก็ตาม องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้มีปริมาณการส่งออกในจำนวนน้อย ก่อนที่จะมีการออก

²⁴ แม้ว่าผู้อำนวยการของกรมป่าไม้จะดำรงตำแหน่งคณะกรรมการขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ก็ตาม

กฎหมายห้ามตัดไม้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เคยควบคุมบริหารการจัดการด้านการสัมปทานไม้ด้วย

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้รับเงินทุนจากภาครัฐในการดำเนินงานโครงการปลูกป่าพิเศษและพัฒนาเพิ่มรายได้ในการดำเนินงานอื่น ๆ โดยทั่วไปองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้มุ่งเน้นการทำสวนยางพาราและยูคาลิปตัสมากกว่าไม้สัก เพื่อจะได้รับผลตอบแทนที่เร็วกว่า ในอดีตที่ผ่านมา องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ตั้งข้อสงสัยว่าทุจริตในการทำไม้และโครงการปลูกป่า องค์การฯ ยังคงแบกรับภาระหนี้สูงซึ่งเป็นข้อจำกัดความสามารถ ในการขยายการพัฒนาองค์การอย่างมีประสิทธิภาพหรือการเพิ่มสินทรัพย์ในการดำเนินการให้กับองค์การ

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้จัดหาสวนป่าสักให้แก่อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ทั้งขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งมีมากในจังหวัดแพร่และอุตสาหกรรมบางส่วนเน้นการส่งออก (ITTO 2006:91) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ยังดำเนินงาน บริษัทไม้อัดไทยเช่นเดียวกับโรงงานแผ่นใยไม้อัดที่มีความหนา แผ่นปานกลาง

เนื่องจากพื้นที่ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ไม่เกินร้อยละ 20 ถูกครอบครองโดยเกษตรกรท้องถิ่นที่ใช้ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรจึงมีผลทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้และชุมชนท้องถิ่น (ITTO 2006: 91) กล่าวคือ พื้นที่เพาะปลูกบางแห่งขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ที่มีขึ้นในทศวรรษที่ 1960 1970 และ 1980 จากการขับไล่เกษตรกรให้ออกนอกพื้นที่ (ดูตัวอย่างที่ Bamey 2001) และบางรายยังคงมี ข้อพิพาทจนถึงปัจจุบันนี้ (Ekachai 2009; Prachatai 2009; Isaan Record 2011) หนึ่งในมาตรการที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้ดำเนินการเพื่อบรรเทาปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในประเทศในขณะนี้คือการริเริ่มปลูกป่าชุมชน ชาวบ้านจะสามารถรวมกลุ่มและร้องขอไปยังองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในการใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งในพื้นที่เพาะปลูกเพื่อทำฟาร์มขึ้น โดยรอกออนุมติจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ อีกโครงการหนึ่งขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้คือการจัดตั้งกองทุนเพื่อบริหารจัดการสวนป่า โดยได้มอบเงิน 100,000 บาท แก่ชุมชนเพื่อใช้สำหรับการพัฒนา ชีวิตและสังคม

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายในการบริหารจัดการป่าชายเลนและป่าชายฝั่งทะเล

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนานโยบายและแผนการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กรมควบคุมมลพิษ กำหนดระเบียบ ควบคุมดูแล เสนอแนะ ประสานความร่วมมือ เฝ้าติดตามและประเมินความเสียหายเพื่อฟื้นฟู ป้องกัน และส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดำเนินการวิจัย การพัฒนาฝึกอบรม และการสร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณชน และส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแก่สิ่งแวดล้อม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การจัดการพื้นที่เพาะปลูกยางพาราของประเทศไทยและการผลิตน้ำยางอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในขณะที่การแปรรูปไม้ยางพารา ให้เป็นผลิตภัณฑ์ไม้เพิ่มมูลค่าอยู่ภายใต้การประสานงานของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

กรมพัฒนาที่ดิน (รวมถึงการวางแผนการใช้ที่ดินในเขตป่า)

กรมส่งเสริมการเกษตร ส่งเสริมความเข้าใจการเกษตรแนวใหม่และให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีในด้านการเพาะปลูกแก่ผู้ผลิตขนาด

เล็ก ภายในประเทศไทย

ศูนย์วิจัยยาง โดยส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตน้ำยาง

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม มีหน้าที่รับผิดชอบในการจำแนกที่ดินป่าไม้ของรัฐให้เป็นที่ดินทำกินและแจกจ่ายให้แก่เกษตรกร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร จัดทำสถิติและรับหน้าที่ในการวิจัยเกี่ยวกับการเกษตรกรรมของไทย อันได้แก่ ภาควิชาพยากรณ์และภาคการเพาะปลูกที่ไม่ใช่การปลูกสร้างสวนป่า

สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง มีส่วนร่วมในการส่งเสริมทางการเงินและการควบคุมการพัฒนาของการทำสวนยางพารา สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางให้บริการเทคโนโลยีในการทำสวนยางแก่เกษตรกรและให้การสงเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการปลูกยางพารา ปัจจุบันนี้พืชชนิดอื่น ๆ (รวมถึง ไม้สัก ต้นยาง และปาล์มน้ำมัน) ได้ถูกรวมอยู่ในโครงการสนับสนุน (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:44) สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางมีความตระหนักถึงความสำคัญของการรายได้ของเกษตรกรที่เกิดจากไม้ แต่ไม้ก็ยังถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบเสริมในขั้นตอนในการปลูกใหม่เท่านั้น มีการประสานงานกับอุตสาหกรรมแปรรูปไม้ยางพาราของไทยมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่เพาะปลูกแก่ภาคอุตสาหกรรม

กระทรวงมหาดไทย

นโยบายของรัฐบาลไทยคือการส่งเสริมการกระจายอำนาจ²⁵ โดยการสร้างเสริมความเข้มแข็งของสายการปฏิบัติในการแสดงภาวะความรับผิดชอบจากบนลงล่าง คือจากผู้ว่าราชการจังหวัดไปยังอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ราชการหลายระดับมีกระบวนการ มอบอำนาจในการตัดสินใจให้ผู้บริหารระดับล่าง ซึ่งจะตกอยู่ภายใต้ฝ่ายบริหารของกระทรวงมหาดไทย ตัวอย่างเช่น กรมส่งเสริม การปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย รวมถึงสำนักงานจังหวัดต่างๆ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จังหวัด และอำเภอ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานป่าไม้ของกรมตำรวจที่ช่วยในการป้องกันป่าไม้และลาดตระเวนเพื่อค้นหาการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้ ในอดีตมีการแข่งขันทางราชการเป็นอย่างมากระหว่างหน่วยงานทรัพยากรธรรมชาติเช่นกรมป่าไม้ กับกระทรวงมหาดไทย (Vandergaest และ Peluso 1995)

หน่วยงานของรัฐซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของกระทรวงมหาดไทย ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านป่าไม้ และที่ดินมีดังต่อไปนี้

²⁵ ความพยายามที่จะกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเร็วๆ นี้ ถูกขัดขวางจากหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจเป็นระยะๆ อาจกล่าวได้ว่าการกระจายอำนาจในไทยเป็นกระบวนการที่ไม่สมบูรณ์และยังอยู่ระหว่างดำเนินการ แต่กระนั้น คณะกรรมการการกระจายอำนาจระดับชาติก็ยังคงผลักดันเพื่อให้เกิดการปฏิรูป Garden et al (2011:156) กล่าวว่า“เมื่อการกระจายอำนาจไม่ได้ทำให้ประเทศไทยมีธรรมาภิบาลที่มีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบมากขึ้น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) ที่มีอำนาจมากขึ้นจึงได้กลายเป็นรูปแบบของรัฐบาลท้องถิ่นที่ใช้การได้จริงและเป็นเวทีทางการเมืองที่เกี่ยวข้อง”

กรมสอบสวนคดีพิเศษ มีอำนาจและมีการตรวจสอบการดำเนินงานการลักลอบขนไม้ผิดกฎหมาย โดยบางครั้งได้ร่วมมือกับสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในการสอบสวนคดีลักลอบ

องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในประเทศไทยมี 75 จังหวัด โดยแต่ละจังหวัดจะมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งมีผู้แทนจากกระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและผู้แทนกรมป่าไม้ระดับจังหวัดเข้าร่วม

เจ้าหน้าที่อำเภอ²⁶ สำนักงานอำเภอ ควรมีส่วนร่วมในการอนุมัติแผนการจัดการป่าไม้ในท้องถิ่นร่วมกับสำนักงานป่าไม้จังหวัด ตามที่องค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (2006:112) รายงานว่าเจ้าหน้าที่อำเภอได้รับคำแนะนำน้อยมากเกี่ยวกับเรื่องนี้ ถ้าในแง่ของการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อม ผู้แทนท้องถิ่นของกระทรวงมหาดไทย เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการตัดสินใจความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Garden et al. 2011:151)

เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารตำบล (องค์การบริหารส่วนตำบล อบต)²⁷ สภาพองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นระดับต่ำสุดของโครงสร้างการบริหารของรัฐบาลท้องถิ่น โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จากแต่ละหมู่บ้านในตำบล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลและสมาชิกอีกสองคนที่ได้รับเลือกตั้งจากแต่ละหมู่บ้านในตำบล (ITTO 2006:89) ประเทศไทยมีมากกว่า 7,000 ตำบล โดยขีดความสามารถและทรัพยากรขององค์การบริหารส่วนตำบลมีความแตกต่างกันออกไปกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (Garden et al. 2011)

คณะกรรมการสภาตำบลที่มาจากการเลือกตั้งมีอำนาจตามกฎหมายที่จะพัฒนาและดำเนินการวางแผนสำหรับการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดภายในเขตพื้นที่บริหารการปกครอง ตัวอย่างเช่น พื้นที่ป่าขนาดเล็กจะถูกจัดสรรให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อการปลูกป่าและการปลูกต้นไม้ (ส่วนใหญ่เป็นไม้สักและไม้ยูคาลิปตัส) (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:30) องค์การบริหารส่วนตำบล ได้รวมอำนาจนิติบัญญัติและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2009:32) สังเกตว่า โดยทั่วไปแล้วมีไม่มากนักที่สภาตำบลให้การสนับสนุนคนในท้องถิ่นในการทำตลาดผลิตภัณฑ์ของป่าหรือการสร้างชุมชนของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากป่าในเชิงพาณิชย์ (เช่นผ่านโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) แม้ว่าการส่งเสริมผู้ประกอบการท้องถิ่นจะอยู่ในความสนใจของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ปัญหาอาจเกี่ยวข้องกับการขาดความรู้ภายในคณะกรรมการสภาตำบลและ/หรือการที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดลำดับความสำคัญในการคิดริเริ่มเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นให้แก่เรื่องอื่นๆ ที่อาจจะให้ผลตอบแทนที่มากกว่า

เจ้าหน้าที่ปกครองระดับหมู่บ้าน การเมืองการปกครองระดับหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสองคน และคณะกรรมการหมู่บ้าน Garden et al. (2011) รายงานในปี 2005 ว่า สองในสามของพลเมืองไทยจำนวน 63 ล้านคนอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน สิบถึงยี่สิบหมู่บ้านรวมเป็นตำบล สถาบันระดับหมู่บ้านหรือกลุ่มเล็กๆ ในหมู่บ้านที่รวมตัวกันจะมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการริเริ่ม จัดการป่าชุมชนในประเทศไทย

²⁶ มี อำเภอ 876 อำเภอในประเทศไทย ประมาณ 10 แห่งต่อจังหวัด

²⁷ อำเภอหนึ่งๆ จะประกอบด้วยตำบล 10 ตำบลโดยประมาณ

กระทรวงอุตสาหกรรม

กระทรวงอุตสาหกรรม โดยร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ ช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมป่าไม้สำหรับตลาดภายในประเทศและตลาดส่งออก กระทรวงอุตสาหกรรมทำงานตามมาตรฐานสำหรับอุตสาหกรรมไทย รวมถึงการป่าไม้ ตัวอย่างเช่น สำนักงานมาตรฐานแห่งชาติอยู่ภายใต้ กระทรวงอุตสาหกรรมตั้งคณะกรรมการด้านการรับรองป่าไม้ ผู้อำนวยการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมเป็นคณะกรรมการการอุตสาหกรรมป่าไม้ของกระทรวงอุตสาหกรรมป่าไม้

กระทรวงพาณิชย์

กระทรวงอุตสาหกรรมร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาไม้เศรษฐกิจที่ใช้สำหรับตลาดในประเทศและตลาดส่งออก

กรมศุลกากร เป็นผู้รับผิดชอบการนำเข้าไม้และการส่งออกตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่กรมศุลกากร มีหน้าที่รับผิดชอบในความถูกต้องของไม้ที่นำเข้าและส่งออก เจ้าหน้าที่ศุลกากรต้องรับผิดชอบการตรวจสอบแบบฟอร์ม ลงทะเบียนพิธีการศุลกากร (กรอกข้อมูลและการบริการออนไลน์) และการเก็บค่าธรรมเนียมภาษีที่เหมาะสมสำหรับการนำเข้าและส่งออกสินค้าไม้ ถ้าพบสิ่งผิดปกติใดๆ จะมีการติดต่อไปยังกรมป่าไม้และหน่วยงานอื่นที่รับผิดชอบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีหน้าที่เตรียมแผนและส่งเสริมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำหรับห้าปี นอกจากนี้ยังกำหนดนโยบายในการปฏิบัติตามแผน และประเมินความคืบหน้าของโครงการพัฒนาป่าไม้เพื่อให้สอดคล้องกับแผน โดยแผนฉบับปัจจุบันเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2007-2012

8.2 ผู้มีบทบาทในอุตสาหกรรมป่าไม้

ผู้ซื้อแผ่นชิ้นไม้ขนาดเล็ก

รายชื่อผู้ซื้อไม้แผ่นชิ้นไม้ยูคาลิปตัสขนาดเล็กรายใหญ่ๆ ของปี 2000 มีดังนี้

ตารางที่ 5 บริษัทผู้มีความต้องการรับซื้อไม้ยูคาลิปตัสรายใหญ่ในปี 2000

บริษัท	สถานที่ตั้ง	ประโยชน์ในการใช้	ความต้องการ (ไม้ยูคาลิปตัส ใน GMT* /ปี)
สยามทรีตีวีลอปเม้นท์ จำกัด (เอสทีดี)	ศูนย์รับซื้อไม้ยูคา พิมาย นครราชสีมา	ศูนย์รับซื้อ (Chip Mill)	60,000
สยามทรีตีวีลอปเม้นท์ จำกัด (เอสทีดี)	ศูนย์รับซื้อไม้ยูคา พะยูหะคีรี นครสวรรค์	ศูนย์รับซื้อ (Chip Mill)	10,000
สยามทรีตีวีลอปเม้นท์ จำกัด (เอสทีดี)	โรงงานชลบุรี	Chip Mill	450,000

บริษัทปัญญาพล เปเปอร์	อยุธยา	Pulp Mill	300,000
บริษัทสยามเซลลูโลส	กาญจนบุรี	Pulp Mill	600,000
บริษัทไม้อัดไทย	สระบุรี	MDF/ไม้อัดพาร์ติเคิล	n/d
บริษัทเมโทรไฟเบอร์	กาญจนบุรี	MDF/ไม้อัดพาร์ติเคิล	60,000
วนชัยกรุ๊ป	ชลบุรี	MDF/ไม้อัดพาร์ติเคิล	30,000
บางปะกงซีพีมิล (อาจอยู่ในกลุ่มแอ็ดวานซ์ อะโกร)	ฉะเชิงเทรา	Chip Mill	600,000
อะโกร ไลน์ (อาจเป็นผู้ซื้อของแอ็ดวานซ์ อะโกร)	ฉะเชิงเทรา	MDF/ไม้อัดพาร์ติเคิล	50,000
แอ็ดวานซ์ อะโกร	ปราจีนบุรี	Pulp Mill	2,200,000
กิตทวี	สุรินทร์	Chip Mill	250,000
ไทย วิทวัส	สุรินทร์	Chip Mill	250,000
บริษัทฟินิคซ พัลพ แอนด์ เปเปอร์	ขอนแก่น	Pulp Mill	1,000,000
			5,860,000 GMT/ปี
ที่มา: Barney 2005. *หมายเหตุ: GMT = Green Metric Tonnes.			

ภาคธุรกิจที่เป็นผู้ผลิต

บริษัท ไทยฮั้วยางพารา เป็นผู้ผลิตยางรายใหญ่ในประเทศไทย ทั้งยังเป็นบริษัทร่วมทุนในการทำสัมปทานสวนยางพาราในประเทศไทย

บริษัทในเครือแอ็ดวานซ์อะโกร มีเจ้าของคือสุนหัวเซ็งกรุ๊ป แอ็ดวานซ์อะโกรมีความโดดเด่นในการซื้อ/ใช้ไม้ยูคาลิปตัสเป็นหลัก เพื่อใช้ในการผลิตเยื่อกระดาษ แหล่งที่มาของไม้ส่วนใหญ่มาจากการลงทุนการเกษตรแบบมีสัญญา แต่มีนัยสำคัญคือพื้นที่ของการทำวัสดุทำเยื่อกระดาษจะต้องอยู่ภายใต้การบริหารโดยตรงของบริษัท

บริษัทสวนกิตติมหาชนจำกัด โดย นายกิตติ ดำเนินชาญวนิชย์ อดีตสมาชิกวุฒิสภา ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ ซึ่งอยู่ในเครือการจัดการสวนป่าของสุนหัวเซ็ง/แอ็ดวานซ์อะโกร

บริษัทสยามฟอเรสต์ เป็นบริษัทย่อยของบริษัทเยื่อกระดาษสยาม (สยามซีเมนต์กรุ๊ป) มีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการทำสวนเพื่อการผลิตเยื่อกระดาษในจังหวัดกาญจนบุรี

บริษัทฟินิกซ์ พัลป์ แอนด์ เปเปอร์ เป็นบริษัทย่อยของสยามซีเมนต์กรุ๊ป จัดตั้งโครงการรวมกลุ่มผู้ปลูกไม้เยื่อกระดาษรายย่อยทั่วประเทศ ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

กระดาษและเยื่อกระดาษ

กลุ่มผู้ลงทุนทางธุรกิจเยื่อกระดาษและกระดาษไทยที่สำคัญจำแนกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ดังนี้

เครือซีเมนต์ไทย เป็นเจ้าของบริษัทย่อยที่มีส่วนร่วมในอุตสาหกรรมเยื่อและกระดาษ รู้จักในนามบริษัทเยื่อกระดาษสยาม ในปี 2005 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ถือหุ้นเครือซีเมนต์ไทยร้อยละ 30 (CPB) ซึ่งหมายถึงบริษัทได้รับการลงทุนจากสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย (Phorphant 2008)

บริษัท สยามฟอเรสต์ จำกัด อยู่ในเครือของบริษัทเยื่อกระดาษสยาม ใน ค.ศ. 2004 บริษัทเป็นเจ้าของที่ดินเพาะปลูกในจังหวัดกำแพงเพชร 1,280 เฮกเตอร์ และมีที่ดินเพาะปลูกในจังหวัดกาญจนบุรี 160 เฮกเตอร์ (Barney 2005)

บริษัทเยื่อกระดาษสยาม เป็นบริษัทย่อยของเครือซีเมนต์ไทย (SCG) เป็นผู้ผลิตเยื่อกระดาษที่มีการผลิตครบวงจรที่สุดในประเทศไทย บริษัทเยื่อกระดาษสยามมีโรงงานผลิตเยื่อกระดาษและกระดาษในจังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี ในปี ค.ศ. 2005 เครือซีเมนต์ไทยได้ซื้อบริษัท ฟินิกซ์ พัลป์ แอนด์ เพเปอร์ รวมทั้งผู้ผลิตเยื่อกระดาษรายใหญ่ที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่น บริษัทเยื่อกระดาษสยาม ผลิตเยื่อกระดาษคราฟท์ กระดาษพิมพ์และกระดาษเขียน กระดาษลูกฟูก กระดาษลูกฟูกบรรจุภัณฑ์ และกระดาษที่ใช้ทำบรรจุภัณฑ์ กล่องกระดาษลูกฟูกบรรจุภัณฑ์ เครือซีเมนต์ไทยเป็นสมาชิกของเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน (SFPI) ของสมาพันธ์ธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนายั่งยืน

บริษัทเยื่อกระดาษสยาม มีหลักประกันการซื้อไม้ที่ใช้ทำกระดาษจากเกษตรกรรายย่อยจำนวน 30,000 ราย ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 95 และจากเกษตรกรที่มีเนื้อที่ปลูกไม้ไม่น้อยกว่า 10 เฮกเตอร์คิดเป็นร้อยละ 80 (Jones 2010) บริษัทที่อยู่ในเครือของบริษัทสยามฟอเรสต์เป็นเจ้าของพื้นที่โดยตรงมีเนื้อที่ปลูกในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 1,280 เฮกเตอร์และมีเนื้อที่ปลูกในจังหวัดกาญจนบุรี 160 ไร่ (Barney 2005) วันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 2010 เครือซีเมนต์ไทยมีการจัดการป่าไม้ที่เป็นพื้นที่เพาะปลูกในภาคกลางและภาคตะวันตก ของประเทศไทยจำนวน 1,325 เฮกเตอร์ ซึ่งได้รับมาตรฐานการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน กลุ่มที่ได้รับการรับรองนี้มีสมาชิกจำนวน 29 กลุ่ม (แต่ละกลุ่มมีการดูแลการจัดการพื้นที่ป่าน้อยกว่า 100 เฮกเตอร์) ภายใต้ระบบการรับรองของการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืนและระบบรับรองกลุ่มของ FSC-SLIMF เมื่อเร็วๆ นี้ เครือซีเมนต์ไทยได้เริ่มส่งไม้ส่งออกไปยังประเทศจีน (Jones 2010)

บริษัทแอ็ดวานซ์ อะโกร ด้วยฐานการผลิตในจังหวัดปราจีนบุรี และพื้นที่จัดการที่ขยายไปทั่วภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและไปยังประเทศลาว แอ็ดวานซ์ อะโกรเป็นผู้ผลิตเยื่อกระดาษรายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ในการจัดทำบัญชีประชาชาติการผลิตคิดเป็นร้อยละ 44 จึงมีความต้องการไม้เพื่อการผลิตเยื่อกระดาษฟอกขาวไยสั้น จากต้นยูคาลิปตัสโดยเฉลี่ยแล้วอยู่ที่ 2-3 ล้านลูกบาศก์เมตร

อุตสาหกรรมโรงเลื่อย

มีความจำเป็นในการปรับโครงสร้างในส่วนของโรงเลื่อยไม้หลังจากมีกฎหมายห้ามตัดไม้ในปี ค.ศ. 1989 เจ้าของธุรกิจโรงเลื่อยส่วนใหญ่ในขณะนั้นได้กลายเป็นเจ้าของบริษัทเฟอร์นิเจอร์ การเลื่อยไม้ของไทยใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้เทคโนโลยีต่ำและอัตราค่าตอบแทนจากไม้ที่นอกลมไปเป็นไม้แผ่นยังอยู่ในระดับต่ำโดยอยู่ระหว่างร้อยละ 20-35 ในการจัดการไม้ยางพารา "ระบบการดำเนินการมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มปริมาณงานที่มากกว่าที่จะให้เกิดอัตราการเปลี่ยนแปลงที่สูงขึ้น หรือแม้แต่การเพิ่มประสิทธิภาพ ของการผลิตไม้ให้มีศักยภาพก็ยังมีน้อย" (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:62)

ผู้ผลิตแผ่นไม้ประกอบ

รายชื่อ จำนวนตัวเลขในการผลิตของโรงงานผลิตแผ่นไม้ประกอบรายใหญ่ในประเทศไทยใน ค.ศ. 2002

ตารางที่ 6 โรงงานแผ่นชิ้นไม้อัด ความสามารถในการผลิตและปริมาณวัตถุดิบที่ใช้

บริษัท	ความสามารถในการผลิตต่อปี (ลูกบาศก์เมตร)	ปริมาณวัตถุดิบที่ใช้
ไทยชิปบอร์ด (เอ็กทูดเด็ต พีบี)	6,900	เศษเลื่อย
Dorospan	45,000	ไม้ยางพารา
พาร์ติเคิล แพลนเนอร์	123,000	ไม้ยางพารา
ไทยพาร์ติเคิล โปรดักส์	93,000	ไม้ยางพารา
เอ็มพี พาร์ติเคิลบอร์ด	70,000	ชานอ้อย
Daiichi Particle พาร์ติเคิลบอร์ด	60,000	ไม้ยางพารา
สหะชัย พาร์ติเคิลบอร์ด	45,000	ไม้ยางพารา
ไทยนำแสง	60,000	ไม้ยางพารา
เอสเอส เฟอร์นิเจอร์	15,000	ไม้ยางพารา
โมลาร์ วู้ด โปรดักส์	75,000	ไม้ยางพารา
เอส ที เอ พาร์ติเคิล โปรดักส์	195,000	ไม้ยางพารา
ระยอง พาร์ติเคิลบอร์ด	54,000	ไม้ยางพารา
พังงา พาร์ติเคิลบอร์ด	60,000	ไม้ยางพารา
ส. กิตติชัย	30,000	ไม้ยางพารา

วนชัย พาเนล อินดัสทรีส์	300,000	ไม้ยางพารา
สยามริโซ ผลิตภัณฑ์ไม้	84,000	ไม้ยางพารา
เอเชีย แพลนเนอร์	100,000	ไม้ยางพารา
ยอดรวม	1,364,900	

ที่มา: Lamsaek 2002.

ตารางที่ 7 โรงงานผลิตไม้อัดแผ่นใยขนาดหน้าปานกลางของไทย ความสามารถในการผลิตและปริมาณวัตถุดิบที่ใช้

บริษัท	ความสามารถในการผลิตต่อปี (ลูกบาศก์เมตร)	ปริมาณวัตถุดิบที่ใช้
ขอนแก่น เอ็ม.ดี.เอฟ.	66,000	ชานอ้อย
เอ็ม ดี เอฟ แพลนเนอร์	217,800	ไม้ยางพารา
เอสทีเอ กรุ๊ป	115,500	ไม้ยางพารา
เมโทร เอ็ม ดี เอฟ	113,900	ไม้ยางพารา
เมโทร กรุ๊ป	115,500	ไม้ยางพารา
ไม้อัดไทย	99,000	ไม้ยูคาลิปตัส
อะโกรแมทส์	113,900	ไม้ยูคาลิปตัส
ยอดรวม	841,6000	

ที่มา: Lamsaek 2002.

ตารางที่ 8 โรงงานแผ่นใยไม้อัดแข็งของไทย ความสามารถในการผลิตและปริมาณวัตถุดิบที่ใช้

บริษัท	ความสามารถในการผลิตต่อปี (ลูกบาศก์เมตร)	ปริมาณวัตถุดิบที่ใช้
บริษัทไม้อัดไทย (ภายใต้โครงการอุตสาหกรรมป่าไม้)	66,000	ไม้ยูคาลิปตัสและเศษไม้อัด

ไทยเคนเบอร์ด์	50,000	ชานอ้อย
เมโทรไฟเบอร์	27,000	ไม้ยูคาลิปตัส
อะโกร ไลน์	38,000	ไม้ยูคาลิปตัส
ยอดรวม	181,000	

ที่มา: Lamsaek 2002.

ภาคเฟอร์นิเจอร์ไม้

มีโรงงานเฟอร์นิเจอร์ไม้ประมาณ 1,700 แห่ง ซึ่ง 10-15 โรงงานเป็นวิสาหกิจขนาดใหญ่ที่มีความเชี่ยวชาญในการค้าส่งออกกับผู้ค้าต่างประเทศเป็นประจำ เช่น ผู้บริโภคจากประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และประเทศญี่ปุ่น (องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ 2009:66) เนื่องจากมีผู้ผลิตจำนวนมาก ในตารางที่ 9 จึงเลือกเฉพาะบริษัทซึ่งเป็นที่รู้จักกันในด้านการใช้ไม้เนื้อแข็ง

ตารางที่ 9 ผู้ผลิตเฟอร์นิเจอร์ใช้งานจากไม้เนื้อแข็ง (2007)

บริษัท	ชนิดของผลิตภัณฑ์
เอียบงวดแข็งจำกัด	ไม้สักวีเนียร์ และการขึ้นรูป
ห้างหุ้นส่วนจำกัดเอียบงวดแข็งโรงเลื่อย	ไม้อัดสักและไม้สักวีเนียร์
นครแพร์ปาร์เก้ จำกัด	ไม้สักปาร์เก้ เฟอร์นิเจอร์ขนาดเล็ก ท่อนไม้ที่แช่น้ำมันกันมอดและวัสดุ
พีทีเควู้ดจำกัด	ไม้สักอัด
ทีซีเคเฟอร์นิเจอร์จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ ประตู ไม้วีเนียร์ ไม้ที่ใช้ประดับตกแต่ง
เซียงใหม่ทัศนารมย์จำกัด	ไม้ประดู่ และเฟอร์นิเจอร์ไม้สัก เครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้
ดิสเพลย์เทค (ประเทศไทย) จำกัด	ไม้แปรรูป และซุง รวมถึงไม้สัก
ดับเบิลพีอินเตอร์เนชั่นแนลจำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
เคนคูน จำกัด	ไม้สักภายนอก เฟอร์นิเจอร์

ไทยสมบูรณอินเตอร์เนชั่นแนลจำกัด	งานไม้ที่เกี่ยวกับทางน้ำ แนวนไม้สำหรับติดฝักบัว ไม้สักประดับ
เนชั่นแนลเฟอร์นิเจอร์จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ ไม้ปาร์เก้
ปีเตอร์ แอนด์ ซัน เฟอร์นิเจอร์จำกัด	ไม้ประดู่ เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
ปิ่นกระจายเฟอร์นิเจอร์ จำกัด	เฟอร์นิเจอร์
ประยูรณง ภู๊ด เฟอร์นิช จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก MDR และไม้อัดพาร์ติเคิล ไม้ยางพารา เฟอร์นิเจอร์ไม้
เรชั่น แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก และไม้แกะสลัก
ซีเล็คฟอรั่ม เฟอร์นิเจอร์ แอนด์ ซัน จำกัด	ไม้ประดู่และเฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
สักทอง (ไทย) จำกัด	เฟอร์นิเจอร์และอุปกรณ์เสริมต่างๆ
สยาม วูดส์เทค จำกัด	ประตูไม้เนื้อแข็ง
ซีเรียนอินเตอร์ จำกัด	ไม้พื้นจากไม้ประดู่ ไม้สัก และไม้มะค่า และไม้พื้นปาร์เก้
สุมิตรา วู้ดเวอร์ค จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
สุมิตราคาร์พวิง จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
อรามันด์จำกัด	ชุดโต๊ะไม้สัก และตู้
ไทยทีควู้ดวีเนียร์ จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
ไทยเจริญผลอุตสาหกรรม จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
ไทยปวิณจำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
ทีพีเอส การ์เดิน เฟอร์นิเจอร์ จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ในสวน พื้นไม้
อันดามัน ตรีม คอร์ป จำกัด	เฟอร์นิเจอร์
อาดีเซียร์ จำกัด	ชุดไม้สักในห้องนอน โต๊ะในสวนและชุดเก้าอี้
บี บี บี เอ็กส์พอร์ต 999 จำกัด	ประตู หน้าต่าง เฟอร์นิเจอร์ไม้
บี พี เอส มิลคอม จำกัด	โต๊ะ ม้านั่ง โซฟา และเก้าอี้
บางกอก เจริญมิตร จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้ประดู่ เฟอร์นิเจอร์ไม้ยางพารา เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
เรื่องอุทัย สุราษฎร์ธานี (1991) จำกัด	ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ไม้แปรรูป ไม้อัดพาร์ติเคิล

สักทอง (ไทย) จำกัด	เฟอร์นิเจอร์
ซีเล็คฟอรั่ม เฟอร์นิเจอร์ แอนด์ ซัน จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้ชิงชัน เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก
ศาลาท่าน้ำ จำกัด	เฟอร์นิเจอร์นอกบ้าน (ศาลาท่าน้ำ) เฟอร์นิเจอร์ในสวน
วนเจริญจำกัด	เฟอร์นิเจอร์ เฟอร์นิเจอร์ไม้ประดู่ และชุดโต๊ะกินข้าว
ซีเรียนอินเตอร์ จำกัด	ไม้พื้นไม้ประดู่ ไม้สัก และไม้มะค่า และไม้พื้นปาร์เก้
ชั้น วู้ด อินด์สทรีส์ จำกัด	วัสดุก่อสร้าง กระเบื้องยางแบบเรียบเงา เฟอร์นิเจอร์ในสวนและเฟอร์นิเจอร์ภายใน
โรงเรือยจักรท่าเสา จำกัด	ไม้ เฟอร์นิเจอร์ ประดู่ไม้ วัสดุก่อสร้าง บานหน้าต่างไม้
เรชั่น แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก การแกะสลักไม้งานทาสี
ยูเนี่ยน พอร์เรส จำกัด	โต๊ะไม้ชิงชันและโต๊ะกินข้าว โต๊ะไม้ยางและชุดโต๊ะกินข้าว
เนชั่นแนล เฟอร์นิเจอร์ จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ ไม้พื้นปาร์เก้
ประยีนยง วู้ด เฟอร์นิช จำกัด	เฟอร์นิเจอร์ MDR และไม้อัดพาร์ติเคิล ไม้ยางพารา เฟอร์นิเจอร์ไม้

รวบรวมโดยผู้เขียน 2007

8.3 สมาคมอุตสาหกรรมป่าไม้

มีประมาณ 10 สมาคม ที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกป่าของไทย และองค์กรเหล่านี้มีความก้าวหน้าอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งได้แก่

- สมาคมอุตสาหกรรมเยื่อและกระดาษไทย
- สมาคมอุตสาหกรรมเครื่องเรือนไทย
- สมาคมอุตสาหกรรมไทย กลุ่มอุตสาหกรรมไม้แปรรูป
- สมาคมพ่อค้าส่งไม้ส่งออกและสั่งเข้า
- สมาคมธุรกิจไม้
- กลุ่มอุตสาหกรรมโรงเลื่อยและโรงอบไม้ สมาคมอุตสาหกรรมไทย
- สมาคมธุรกิจไม้ยางพาราไทย (ไม้ยางพารา)
- สมาคมส่งเสริมและพัฒนาไม้เศรษฐกิจ

- สมาคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กลุ่มอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์)
- สมาคมธุรกิจไม้ยางพาราไทย

สมาคมกระดาษและเยื่อกระดาษและสมาคมเฟอร์นิเจอร์ถือว่ามีความเข้มแข็งมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีสมาคมเกษตรกรรมตามท้องถิ่น แต่มีการจัดการในระดับรองลงมาและมีเงินสนับสนุนค่อนข้างน้อย (ITTO 2006:104-105)

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีส่วนร่วมในสมาคมอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์อาเซียน (AFIC) และสมาคมผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมป่าไม้แห่งอาเซียน (AFFPIC) ประเทศไทยยังคงดำรงตำแหน่งเป็นประธานเลขาธิการและมีหน้าที่เป็นเลขาธิการสมาคมอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์อาเซียน ในช่วงระยะเวลาปี ค.ศ. 2011-13

8.4 ประชาสังคม

องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศ

ประเทศไทยมีภาคประชาสังคมที่แข็งแกร่งเนื่องจากมีองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาในประเทศและในระดับภูมิภาค ในขณะที่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ และปัญหาด้านสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกำลังเป็นปัญหาที่ท้าทายการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย ภาคการป่าไม้ส่วนใหญ่จะถูกดูแลโดยนับตั้งแต่มีกฎหมายห้ามตัดไม้ในปี ค.ศ. 1989 ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาระยะยาวในเรื่องการจัดเก็บผลประโยชน์จากป่าชุมชนของไทยเป็นอย่างมาก ประเด็นที่มีการถกเถียงกันขณะนี้คือเรื่องสิทธิของชุมชนในการอาศัยอยู่ภายในพื้นที่คุ้มครอง หลังจากการที่มีการถกเถียงกัน ประชาสังคมไทยได้แตกประเด็นการจัดการทรัพยากรและป่าไม้ แม้ในปี ค.ศ. 2006 องค์กรป่าไม้เขตร้อนระหว่างประเทศบันทึกว่า “จากมุมมองของรัฐบาล การที่องค์กรเอกชนมีลักษณะการทำงานที่แบ่งภาคส่วน แตกต่างกันไป เป็นเหตุให้การประสานงานเป็นไปอย่างลำบาก ทั้งนี้เห็นว่าองค์กรเอกชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพูดคุย เกี่ยวกับบทบาทของประชาชนในพื้นที่ต่อยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ เนื่องจากภาครัฐบาลได้รับข้อมูลที่ไม่ชัดเจนในการกำหนดนโยบาย และดำเนินการเกี่ยวกับกลุ่มประชากรพื้นป่า” (2006: xix)

องค์กรพัฒนาเอกชนภายในประเทศบางองค์กรทำงานเกี่ยวกับการค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความสนใจระดับหนึ่งในประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการค้าทรัพยากร นอกจากนี้องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศและองค์กรทุนให้ความช่วยเหลือจำนวนหนึ่ง (สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ องค์กรกองทุนสัตว์ป่าโลก องค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา ฯลฯ) กำลังให้ความสนใจกับประเด็นป่าไม้ในแง่กฎหมายและการทวนสอบ ความยั่งยืน และนโยบายการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติ

องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศบางองค์กรมีการทำงานในเชิงการอนุรักษ์และป้องกันพื้นที่ระดับชาติ ได้แก่

- มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
- มูลนิธิธรรมนาถ
- มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร
- มูลนิธิส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาชุมชน
- มูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
- สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อประชาชน
- คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนไทยหลายกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการจัดการที่ดินและป่าไม้โดยทั่วไป จากมุมมองการปฏิรูปที่ดิน ดังนี้

- เครือข่ายปฏิรูปที่ดิน ประเทศไทย
- เครือข่ายปฏิรูปที่ดิน ตะวันออกเฉียงเหนือ

องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศและองค์กรระหว่างรัฐบาล

องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย ทำงานต่อต้านการค้าสัตว์ป่า การตัดไม้ทำลายป่า การจับปลา มลพิษ ปัญหาการจัดการลุ่มน้ำโขง องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกมุ่งเน้นการทำงานด้านอนุรักษ์ป่าชายเลนในประเทศไทย

สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติแห่งประเทศไทย ทำงานที่มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดในการจัดการพื้นที่คุ้มครองในประเทศไทย ชุมชน และการอนุรักษ์ป่า เช่นเดียวกับการจัดการด้านชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวภาพและการควบคุมการค้าไม้ให้เป็นไปตามการกฎข้อบังคับและเป็นไปอย่างยั่งยืน

ผู้ที่มีส่วนร่วมในข้อตกลงในการพัฒนาป่าไม้ไทย

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (แผนกป่าไม้)

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ มีประวัติอันยาวนานในการสนับสนุนอุตสาหกรรมป่าไม้ไทย นับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติให้การสนับสนุนด้านป่าไม้ไทยมากขึ้นในทศวรรษที่ 1950 - 1960 โดยให้ความช่วยเหลือด้านผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการเทคโนโลยี เทคโนโลยีในการตัดไม้และแปรรูป สนับสนุนเงินทุนและให้ความช่วยเหลือในการสำรวจป่า การอนุรักษ์และการกำหนดเขตป่า และสร้างการเรียนรู้เพื่อความรู้ความเชี่ยวชาญด้านป่าไม้ (Vandergeest and Peluso 2006) สำนักงานขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (FAORAP) ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย

ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียมีบทบาทจำกัดในการระดมทุนในอุตสาหกรรมป่าไม้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1990 ธนาคารฯ ส่งเสริมความคิดริเริ่มด้านการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเช่น การอนุรักษ์ในผืนป่าตะวันตก

ธนาคารโลก

ธนาคารโลกเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ของ (shelved) กระบวนการวางแผนแม่บทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในช่วงทศวรรษ 1990 (เป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการป่าไม้เขตร้อน) ปัจจุบันธนาคารโลกมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำในประเทศไทย

ประชาคมยุโรปได้มีส่วนเกี่ยวข้องในบางโครงการที่มีศักยภาพเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของ FLEGT เช่น โครงการสนับสนุนการรับรองมาตรฐานการจัดการห่วงโซ่ผลิตภัณฑ์สำหรับหวายดิบ และการเชื่อมโยงไปยังตลาดยุโรป

SIDA (ในอดีต สวีเดนสนับสนุนกระบวนการรับรององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้โดยการระดมทุนจาก SCC Natura (ก่อนหน้านี้คือ Swedforest International AB)) บริษัทที่ปรึกษาป่าไม้ของสวีเดนได้พัฒนาแผนจัดการธุรกิจ ก่อนหน้านี้ SIDA ส่งเสริมการปรับโครงสร้างขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

FINNIDA aid ในอดีตเป็นองค์กรที่มีความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับป่าไม้ของไทย FINNIDA ให้การสนับสนุนและการวางแผนการผลิตเยื่อกระดาษ กระดาษอุตสาหกรรม อุปกรณ์เยื่อกระดาษเพื่อการส่งออก ศึกษาความเป็นไปได้ของการทำเยื่อกระดาษ และการวางแผนนโยบายป่าไม้แห่งชาติ (เช่น โครงการจัดทำแผนแม่บทของกรมป่าไม้ ประสานงานของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติผ่านทาง Jaakko Poyry Consulting)

NORDIC PRIVATE SECTOR ACTORS เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตเยื่อกระดาษไทยและภาคอุตสาหกรรมเทคโนโลยีกระดาษ NORDIC PRIVATE SECTOR ACTORS ได้แก่ Sunds Defibrator Industries AB (สวีเดน), บริษัท Kvaerner ผลิตเยื่อ AB (นอร์เวย์) และ บริษัท Ahlstrom (ฟินแลนด์) (Sonnenfeld 1999).

องค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (ITTO) ประเทศไทยเป็นสมาชิกขององค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศตั้งแต่เมื่อก่อตั้งในปี 1986 ในฐานะที่เป็นประเทศผู้ผลิต องค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศประจำประเทศไทยมีสิทธิได้รับข้อมูลและความร่วมมือทางวิชาการเพื่อการพัฒนาการค้าไม้เขตร้อนที่ยั่งยืน

องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA) ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ประเทศญี่ปุ่นสนับสนุนการจัดตั้งสถานเพาะเลี้ยงต้นกล้าสำหรับการปลูกป่า และได้ขยายไปยังหลายโครงการ รวมถึงโครงการปลูกป่าของไทยและโครงการส่วนขยาย (1993-1997, 1999-2004)

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก สำนักงานกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ส่งเสริมรายใหญ่ของชุมชนในการจัดการป่าไม้ ในประเทศไทยและทั่วทั้งภูมิภาค ปัจจุบันศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีสถานะทางการเงินมั่นคง เพราะได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากองค์การเพื่อการพัฒนาและความร่วมมือแห่งสวิตเซอร์แลนด์ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย มูลนิธิฟอร์ด ประเทศเดนมาร์ก องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งประเทศแคนาดา องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสวีเดน และองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ

9. อ้างอิง

- Bangkok Post (2010a). "Authorities to Get Tough on National Park Encroachers." 16 July 2010.
<http://www.bangkokpost.com/news/investigation/194683/villagers-try-experimental-defence>
- Bangkok Post (Supara Janchitfa) (2010b). "Climate scapegoats?" (January 3, 2010).
<http://www.bangkokpost.com/news/investigation/30426/>
- Barney, Keith (2005). *At the Supply Edge: Thailand's Forest Policies, Plantation Sector and Commodity Export Links with China. China and Forest Trade in the Asia-Pacific Region: Implications for Forests and Livelihoods*. Washington, DC: Forest Trends.
http://www.forest-trends.org/publication_details.php?publicationID=141
- Barney, Keith (2001). *Paper Promises: A Political Ecology of Plantation Forestry in Thailand and Sarawak, Malaysia*. Master's in Environmental Studies Major Paper. York University, Toronto.
- Boulay, Axelle (2009). *Contract Tree Farming and Smallholders: Drivers of Adoption and Livelihood Impacts in Thailand*. Ph.D. Dissertation. Environment and Governments Program, Crawford School of Economics and Government. Australian National University. February, 2009.
- Ekachai, Sanitsuda (2009), "Forestry dept, the root cause of great misery". Bangkok Post, (July 23).
- Floch, Philippe and David Blake (2011). "Water Transfer Planning in Northeast Thailand: Rhetoric and Practice." Pp. 19-38. In K. Lazarus, N. Badenoch, N. Dao and B.P. Resurreccion (ed.'s). *Water Rights and Social Justice in the Mekong Region*. London: Earthscan.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2009). *Thailand Forestry Outlook Study. Asia-Pacific Forestry Outlook Study II. Working Paper No. APFSOS II/WP/2009/22*. FAO: Bangkok.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2008). *Thailand Country Report*. In *Proceedings of the FAO Advisory Committee on Paper and Wood Products Forty-ninth session, Bakubung, South Africa*.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2001). *Global Forest Resources Assessment, Main Report*. FAO Forestry Paper No. 140. Rome.
- Fujita, Wataru (2004). "Living the National Park: Formation of Socio-Ecological Space in a Protected Area in Northeast Thailand." *Tropics*. 13(3): 187-202.
- Fujita, Wataru (2003). "Dealing with Contradictions: Examining National Forest Reserves in Thailand." *Southeast Asian Studies*. 41(2): 206-238.

- Garden, Po, Louis Lebel and Charunee Chirangworapat (2011). "Local Government Reforms as Work in Progress." pp. 137-160. In Peter Vandergeest and Chusak Wittayakap (ed.'s). *The Politics of Decentralization: Natural Resource Management in Southeast Asia*. Chiang Mai: Mekong Press.
- Grainger, Alan (2004). "Societal Change and the Control of Deforestation in Thailand." *International Journal for Sustainable Development and World Ecology*. 11:364-379.
- Hirsch, Philip (1990). *Development Dilemmas in Rural Thailand*. Singapore, Oxford University Press.
- International Tropical Timber Organization (ITTO) (2006). *Achieving the ITTO Objective 2000 and Sustainable Forest Management in Thailand: Report of the Diagnostic Mission*. November 7, ITTO: Yokohama. 2006.
- Isaan Record (2011), "Land dispute lands eleven in jail". *The Isaan Record*, (07/07/2011).
- Jones, Mel (2010). *Mainstreaming Poverty Alleviation Initiatives Among ASEAN Member Countries: SCG Small Scale Forestry, Thailand*. Unpublished Report.
- Katsigris, Eugenia, et al. (2004). "The China Forest Products Trade: Overview of Asia-Pacific Supplying Countries, Impacts and Implications." *International Forestry Review*. 6(3-4): 237-253.
- Laemsak, Nikhom (2002). *Multi-Country Study Mission on Marketing of Forest Products*. Paper presented on "Multi-Country Study Mission on Marketing of Forest Products, Asian Productivity Organization (APO)," Tokyo, Japan, May 7-14, 2002.
- Leblond, Jean Philippe (2011). *Vers une Transition Forestière en Thaïlande? Analyse Causale de L'avancée des Forêts à Partir du Cas de Phetchabun*. [Towards a forest transition in Thailand? A causal analysis of forest expansion based on the case of Phetchabun]. Unpublished PhD Thesis. Université de Montréal, Montréal.
- Leblond, Jean-Philippe (2010). *Population Displacement and Forest Management in Thailand*. Montreal: ChATSEA Working Paper No. 8. March 2010.
- Lohmann, Larry (1995). "Land, Power and Forest Colonization in Thailand." In *The Struggle for Land and the Fate of the Forest*, ed. M. Colchester and L. Lohmann. Penang, World Rainforest Movement.
- Mahannop, N. (2002). *The Impact of Incentives on the Development of Forest Plantation Resources in Thailand*. Private Reforestation Division, Reforestation Office, RFD. Draft Paper for Workshop on Impact of Incentives on Development of Forest Plantation in the Asia Pacific Region. March 19-21, 2002, Manila, Philippines.
- Markopoulos, M. (2003). *Standards-Based Approaches to Community Forestry Development in Asia and the Pacific: A Regional Assessment and Strategy*. RECOFTC Working Paper 1/2003. Bangkok.
- Molle, Francois and Philippe Floch (2008). "Megaprojects and Social and Environmental Changes: The Case of the Thai "Water Grid." *Ambio*. 37(3): 199-204.

- Mungkomdin, S. and Tuukka Castren (1999). Timber Trade and Wood Flow Study: Thailand. Regional Environmental Technical Assistance 5771 Poverty Reduction and Environmental Management in Remote Greater Mekong Subregion (GMS) Watersheds Project (Phase I).
- Nalampoon, A. 2003. "National Forest Policy Review: Thailand." In T. Enters, M. Qiang, and R. N. Leslie (eds.). *An Overview of Forest Policies in Asia*, eFAO Regional Office for Asian and the Pacific. Bangkok, Thailand.
- Onchan, Tongroj (ed.) (1990). *A Land Policy Study*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.
- Phorphant Ouyyanont (2008). "The Crown Property Bureau in Thailand and the Crisis of 1997." *Journal of Contemporary Asia*. 38(1): 166-189.
- Prachatai (2009), "Farmers in khon san call on government to scrap eucalyptus plantation and give them back their land". Prachatai.com, (July 23) Available from: <http://www.prachatai.com/english/node/1316>.
- PRNewswire (2008). Global Brand and Leader in Paper Industry Launches Product in the U.S. PRNewswire, Los Angeles.
- Pye, Oliver (2005). *Khor Jor Kor: Forest Politics in Thailand*. Bangkok: White Lotus Press.
- Royal Forest Department (RFD) (2004). *Forestry Statistics of Thailand, 2004*. Bangkok, Planning Division.
- RFD/Kasetsart University (KU). 2005. *Final Report of the Master Plan for the Extension of Economic Tree Farm Development in Thailand*.
- RISI (2008). *RISI International Pulpwood Resource and Trade Review 2008: Supply Asia*. Pp. 39-71.
- Sai Silp (2006). "Burma-Thailand Border Trading Slumps." *The Irrawaddy*. June 22, 2006.
- Sato, Jin (2003). "Informational Basis for Policy Judgments: The Case of the Royal Forestry Department in Thailand." Pp. 170-185. In M. Inoue and H. Isozake (ed.'s). *People and Forests: Policy and Local Reality in Southeast Asia, the Russian Far East and Japan*. Kluwer Academic Publishers.
- Smartwood (2008). *Controlled Wood Forest Management Assessment Report for Forest Industry Organisation in Bangkok, Thailand*. 3 December 2008. Denpasar, Bali: SmartWood Asia Pacific Regional Office.
- Sonnenfeld, David (1999). "Vikings and Tigers: Finland, Sweden and Adoption of Environmental Technologies in Southeast Asia's Pulp and Paper Industries." *Journal of World Systems Research*. 5(1): 26-471
- Thai Rubber Association (Luckchai Kittipol) (2008) *Natural Rubber Production and Outlook of Thailand*. Conference Presentation Shanghai, 28-29 May, 2008.
- Thawilwadee Bureekul (2006). *Public Participation in Environmental Management in Thailand*. Bangkok: Center for the Study of Thai Politics and Democracy, King Prajadhipok Institute, Working Paper No.1.

- Trisurat, Yongyut (2007). "Applying Gap Analysis and a Comparison Index to Evaluate Protected Areas in Thailand." *Environmental Management*. 39: 235-245.
- Unger, Daniel and Patcharee Siriros (2011) "Trying to Make Decisions Stick: Natural Resource Policy Making in Thailand. *Journal of Contemporary Asia*. 41 (2): 206-228.
- Vandergeest, Peter and Chusak Wittayapak (2011). "Decentralization and Politics." In Chusak and Vandergeest (ed.s). *The Politics of Decentralization: Natural Resource Management in Southeast Asia*. Chiang Mai: Mekong Press.
- Vandergeest, Peter and Nancy Lee Peluso (2006). "Empires of Forestry: Professional Forestry and State Power in Southeast Asia, Part 2." *Environment and History*. 12: 359-93
- Vandergeest, Peter and Nancy Lee Peluso (1995). "Territorialization and State Power in Thailand." *Theory and Society*. 24: 385-426.
- World Rainforest Movement (2003). *Certifying the Uncertifiable: FSC Certification of Tree Plantations in Thailand and Brazil*. Montevideo: World Rainforest Movement.

ภาคผนวก กระบวนการศุลกากร กรกฎาคม (2010)

เมื่อมีการขนส่งสินค้าทางเรือขาเข้าหรือออกจากประเทศไทย ผู้นำเข้าและส่งออกต้องทำการสำแดงสินค้าพร้อมยื่นเอกสารรับรองต่อศุลกากรเพื่อทำการเดินพิธีการด้านศุลกากร เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและเพื่อให้กระบวนการไม่ล่าช้า ศุลกากรได้จัดระบบการเดินพิธี 2 ระบบ ซึ่งได้แก่ระบบเอกสารและระบบอิเล็กทรอนิกส์

1. เอกสาร

1.1 **นิติบุคคล** นิติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนำเข้าและส่งออกต้องเป็นสมัครเข้ารับบัตรเพื่อใช้ผ่านพิธีการศุลกากรแบ่งเป็นประเภทต่างๆดังนี้

- (1) บัตรทองสำหรับผู้นำเข้าและส่งออก
- (2) นายหน้าศุลกากรที่ได้รับใบอนุญาต (บัตรเงิน)
- (3) บัตรผู้จัดการหรือเจ้าของ (เหลือง)
- (4) บัตรนายความ (เขียว) และ
- (5) บัตรผ่านกรมศุลกากร (ชมพู)

1.2 **บุคคลธรรมดา** บุคคลธรรมดาจะต้องยื่นบัตรประจำตัวต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรในการเดินพิธีการด้านศุลกากร ดังนี้

- (1) บัตรประชาชน
- (2) บัตรข้าราชการสำหรับผู้ที่ป็นข้าราชการ
- (3) บัตรประจำตัวพนักงานรัฐวิสาหกิจสำหรับพนักงานบริษัทจำกัดที่เป็นรัฐวิสาหกิจ
- (4) หนังสือเดินทาง เฉพาะบุคคลต่างประเทศ

2. พิธีการนำเข้า

2.1 **เอกสารพิธีการนำเข้า** ขั้นตอนแรกในพิธีการนำเข้าสินค้า ส่งต้นฉบับใบขนสินค้าขาเข้า (กศก.99 หรือ 99/1) ด้วยตนเองหรือผ่านระบบ EDI

2.2 **เอกสารที่ต้องจัดเตรียม** ขั้นตอนที่สองคือการเตรียมเอกสารหลักฐานดังต่อไปนี้ (ตามที่กำหนดไว้ในประกาศกรมศุลกากรเลขที่ 38/2543)

- (1) ใบตราส่งสินค้า
- (2) สำเนาบัญชีราคาสินค้า 3 ฉบับ

- (3) บัญชีรายละเอียดบรรจุหีบห่อ
- (4) แฉ่งยอดเบี่ยประกัน
- (5) ใบสั่งปล่อยสินค้า (กศก.100/1 หรือ 469)
- (6) แบบธุรกิจต่างประเทศมูลค่าเกิน 500,000 บาท
- (7) ใบอนุญาตสำหรับสินค้าควบคุมการนำเข้า ถ้ามี
- (8) ใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า ถ้ามี
- (9) เอกสารอื่นๆเช่น เอกสารแสดงส่วนผสม คุณลักษณะการใช้งานของสินค้า

2.3 ตรวจสอบวันที่และเอกสารประกอบ ขั้นตอนที่สามคือ การส่งเอกสารนำเข้าและเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อให้ศุลกากรตรวจสอบที่ทำเรือที่สินค้าเข้ามา (ในกรณีที่เป็นอีดีไอหรือ ทำด้วยตนเอง)เจ้าหน้าที่ศุลกากรจะตรวจสอบหลักฐานว่าทำเอกสารได้อย่างถูกต้อง พร้อมกับแนบเอกสารที่จำเป็นมาด้วย นอกจากนี้อัตราภาษีศุลกากร ภาษี และการคำนวณภาษี การประเมินมูลค่าของสินค้าจะมีการตรวจสอบในขั้นตอนนี้

2.4 การชำระค่าภาษีอากรขาเข้า ขั้นตอนที่สุดคือการชำระค่าภาษีอากรสามารถชำระและ/หรือการวางประกัน วิธีการในการชำระค่าภาษีอากรขาเข้ามีสี่วิธี

- (1) ชำระที่กรมศุลกากร ผู้นำเข้าจะชำระเงินที่แผนกการเงินที่ทำเรือที่สินค้าเข้า ศุลกากรจะออกใบเสร็จการชำระเงินเพื่อที่จะใช้ในการตรวจสอบสินค้าและปล่อยสินค้าที่คลังสินค้า การชำระเงินอาจจะทำอย่างใดอย่างหนึ่งในรูปเงินสดหรือเช็ค ในกรณีที่มีการชำระเงินเป็นเช็คจะต้องเป็นเช็คดังต่อไปนี้
 - เช็คที่ออกโดยธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.)
 - แคชเชียร์เช็ค
 - เช็คที่มีพันธบัตรค้ำประกัน
 - ดราฟต์หรือตัวแลกเงิน
- (2) ชำระเงินผ่านธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์ BOT's BAHTNET กรมศุลกากรอนุญาตให้ผู้นำเข้าชำระเงินผ่านทางธนาคารพาณิชย์โดยผ่านระบบ BAHTNET ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1998
- (3) ชำระเงินผ่านธนาคารกรุงไทยทางอิเล็กทรอนิกส์ (ระบบการชำระเงิน Teller Payment System) กรมศุลกากรและธนาคารกรุงไทยมีระบบที่เชื่อมต่อกันตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2000 สิ่ง ผู้นำเข้าจะต้องเตรียมมีดังนี้
 - กรอกแบบฟอร์มการชำระเงินอากรที่แนบมากับ Customs Notification No. 47/2543 พร้อมคู่สำเนา 1 ฉบับ
 - ส่งแบบฟอร์มการชำระเงินไปยังบัญชีของกรมศุลกากรได้ที่บัญชีธนาคารกรุงไทยทุกสาขา ธนาคารจะส่งสำเนาพร้อมด้วยหมายเลขยืนยันการชำระเงินให้แก่ผู้นำเข้า ค่าธรรมเนียมโอนเงินต่อครั้ง 30 บาท
 - กรอกตัวเลขยืนยันการชำระเงินบนหน้า 1 ของแบบฟอร์มพิธีการขาเข้านำเข้าและส่งแบบฟอร์มดังกล่าวให้เจ้าหน้าที่การเงินของกรมศุลกากรเพื่อที่จะได้รับใบเสร็จการชำระเงินเพื่อใช้สำหรับการตรวจสอบและปล่อยสินค้า

- (4) การโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (EFT) ผ่านระบบ EDI ภายใต้ระบบอัตโนมัติการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ที่ทำระหว่างผู้จ่ายเงินภาษี/ผู้จ่ายภาษี (ผู้นำเข้า/ส่งออก) โบรกเกอร์ที่เป็นธนาคาร (บัญชีธนาคารของผู้นำเข้า/ส่งออก) บัญชีธนาคารของกรมศุลกากรและการโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบ EDI มีดังนี้
- ผู้เสียภาษี/อากรทางอิเล็กทรอนิกส์ส่งให้ธนาคารโบรกเกอร์ที่เป็นธนาคารโอนเงินไปยังบัญชีธนาคารของธนาคาร ศุลกากร
 - หลังจากได้รับการอนุมัติการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์โบรกเกอร์ของธนาคารจะกำหนดตัวเลขในการทำธุรกรรมแก่ผู้เสียภาษีอากรเพื่อใช้อ้างอิงในอนาคต จากนั้นจะโอนเงินไปยังบัญชีธนาคารของกรมศุลกากร
 - เมื่อชำระเงินเต็มจำนวนผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ บัญชีธนาคารของศุลกากรจะส่งข้อมูลการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ไปยังกรมศุลกากรธนาคาร ธนาคารที่เป็นโบรกเกอร์จะส่งข้อมูลการชำระเงินรายการเดียวกันให้กับผู้เสียภาษีอากร
 - ในเวลาเดียวกัน ผู้เสียภาษีอากร มีหน้าที่ส่งข้อมูลการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ไปยังกรมศุลกากรโดยการอ้างถึงเลขที่โอน
 - ระบบ EDI ของกรมศุลกากรจะตรวจสอบข้อมูลการชำระเงินที่ได้รับจากผู้เสียภาษี กับข้อมูลจากบัญชีธนาคารของกรมศุลกากรในการเทียบหลักฐาน
 - หากข้อมูลทั้งหมดถูกต้อง กรมศุลกากรจะส่งข้อความอิเล็กทรอนิกส์แจ้งไปยังผู้ส่งให้เก็บรวบรวมใบเสร็จชำระเงินเพื่อใช้ในการตรวจสอบและปล่อยสินค้า

2.5 การตรวจและปล่อยสินค้า ขั้นตอนสุดท้ายคือการตรวจและปล่อยสินค้าจากอาร์กขาของศุลกากร ผู้นำเข้ายื่นใบขนฯ กับใบเสร็จรับเงินที่คลังสินค้าเพื่อการปล่อยสินค้า ในขั้นนี้ข้อมูลของสินค้าถูกตรวจสอบความถูกต้องโดยละเอียดเพื่อระบุว่าสินค้านี้ดังกล่าวต้องผ่านการเปิดตรวจ ถ้าสินค้าได้รับการตรวจและเป็นไปอย่างถูกต้องตามที่สำแดง เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจจะบันทึกข้อมูลผลการตรวจสอบในระบบคอมพิวเตอร์และปล่อยสินค้าให้แก่ผู้นำเข้า

แต่กระบวนการตรวจสอบสินค้าภายใต้ระบบที่ทำด้วยตัวเองจะแตกต่างจากระบบ EDI กล่าวถึงการเดินพิธีการด้วยตัวเอง เจ้าหน้าที่ศุลกากรจะมีการสุ่มตรวจสินค้าภายใต้ระบบ EDI มีการตรวจสอบรายละเอียดของสินค้าตามที่เห็นสมควรโดยไม่เหมือนกับระบบที่ทำด้วยตัวเองที่ศุลกากรมีการกำหนดให้มีการสุ่มตรวจสินค้า (ประกาศกรมศุลกากรเลขที่ 47/2543).

3. ขั้นตอนการปฏิบัติพิธีการส่งออกสินค้า

3.1 สำแดงเอกสารการส่งออก ขั้นตอนแรกของขั้นตอนพิธีการส่งออกคือการยื่นใบขนสินค้า (ศุลกากรแบบฟอร์มเลขที่ 101 หรือเลขที่ 101/1) ตามที่ศุลกากรกำหนดด้วยตนเองหรือผ่านระบบ EDI

3.2 จัดเตรียมเอกสาร เอกสารที่ผู้ส่งออกควรจัดเตรียมในการส่งออกสินค้า

- a. ใบขนสินค้าขาออก
- b. บัญชีราคาสินค้า
- c. แบบธุรกิจต่างประเทศกรณีสินค้าส่งออกมีราคา FOB เกิน 500,000 บาท

- d. ใบอนุญาตส่งออกหรือเอกสารอื่นใดสำหรับสินค้าควบคุมการส่งออกและ
- e. เอกสารอื่น ๆ (ถ้ามี)

3.3 ตรวจสอบเอกสารสำแดงสินค้าและเอกสารประกอบ ขั้นตอนที่สามคือการส่งเอกสารทั้งหมดเพื่อยืนยันการตรวจสอบโดยศุลกากรที่จุดการส่งออก (ในกรณีที่เป็นใบขนสินค้าขาออก ที่ต้องตรวจสอบพิธีการหรือระบบต้องยื่นเอกสารด้วยตนเอง) เจ้าหน้าที่ศุลกากรจะตรวจสอบว่าเอกสารหลักฐานได้ออกมาอย่างถูกต้องและมีเอกสารที่จำเป็นเพื่อการส่งออกได้ถูกแนบมาด้วย

3.4 เก็บอากรการส่งออกและภาษี (ถ้ามี) ขั้นตอนที่สุดคือการจ่ายภาษีอากรที่ใช้บังคับและชำระอากร

3.5 ตรวจสอบและปล่อยสินค้า ขั้นตอนสุดท้ายคือการตรวจสอบและปล่อยสินค้าจากอารักขาของศุลกากร ผู้ส่งออกยื่นใบขนฯ พร้อม กับใบรับเงิน (ถ้ามี) ที่คลังสินค้า เจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจสอบสินค้าที่สำแดงเพื่อส่งออก หากการตรวจสอบสินค้าที่ถูกต้องสอดคล้องกับข้อมูลของสินค้า หลังจากนั้นสถานะการปล่อยสินค้าจะส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ไปที่ท่าเรือและปล่อยสินค้า ในกรณีที่ผู้ส่งออกใช้ใบขนสินค้าที่ไม่ต้องมีการตรวจสอบพิธีการ EDI green line ผู้ส่งออกต้องส่งข้อมูลการนำเข้าด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้กับกรมศุลกากรดังที่กล่าวไว้ในข้อ 3.1 เครื่องคอมพิวเตอร์กรมศุลกากรตรวจสอบข้อมูลที่ส่งเข้ามา ถ้าข้อมูลทุกอย่างถูกต้องจะออกใบขนสินค้าที่ไม่ต้องมีการตรวจสอบพิธีการ ศุลกากรจะให้เลขที่ใบขนสินค้าแก่ผู้ส่งออกเพื่อที่จะดำเนินการตรวจสอบและปล่อยสินค้า

The EU FLEGT Facility assists in the implementation of the EU Forest Law Enforcement Governance and Trade (FLEGT) Action Plan. The Facility is funded through a multi-donor trust fund, with current contributions from the European Union and the Governments of Finland, France, Germany, the Netherlands, Spain and the UK.

www.euflegt.efi.int

